

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 4 / 2025

СӨЕМШКӘ

ISSN 0869-1398

ИРЕМ
үземнән яшьрәк
мөнәсәбәтләр

кызлар
ХАТЛАРЫ
жылы, ярсу, нәфис

жимешле
ТАВЫК РУЛЕТЫ
ши-су

Гөлназ
ГАФУРОВА:
«Татар жыры тынмасын!»

ТЫНЫЧЛЫК МИЗГЕЛЕ

Бу мизгелләр... Бу мизгелләр алар тормышында бик еш булмыйдыр. Барысын онытып, дөнья матурлыгын гына күргән чаклар. Ул мизгелләр эчендә туган якны, беренче адымнарыңны ясаган шул туфракта гына үсүче чәчәкләрне, зифа каеннарны, баллы юкәләрне, горур имәннәрне сагыну бардыр. Аннан – иң якин, иң газиз кешеләреңне... Һәр минут, һәр секунд синең өчен изге теләктә торучыларны... Тыны белән сине тартып кайтарырдай булып көтүчеләрне. «Тынычлык мизгеле» дип аталган бу яңа рубрикада без махсус хәрби операциядә катнашучы егетләрнең телефоннарындагы кайбер фотосурәтләрне тәкъдим итәрбез. Журналның башка язмаларын укый башлаганчы, азга булса да бу биттә тукталыгыз. Әлеге фотосурәтләр безгә сүзсез генә бик күпне аңларга булышсын...

Кама Тамагы районы егете. Позывное – «Яшен». Укчылар батальонының укчылар ротасы командиры. Мобилизация буенча чакырылган энесе артыннан үзе теләп киткән. Бүген инде аның күкрәген Батырлык ордены һәм күптөрле медальләр бизи.

Артур ӘСХӘДУЛЛИН
фотолары.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2025

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сөембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтөнтатар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сөембика»
журналының
дәвамчысы.

Элемтә, мәгълүмат
технологияләр һәм
массакүләм
коммуникацияләр
өлкәсендәге
күзәтчеклек буенча
Федераль хезмәтәндә
(Роскомнадзор)
2019 елның
1 октябрендә
«Сөембика»
дип теркәлгән.
Теркәү таныклыгы
ПИ № ФС 77-76920

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчermәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
җәмгыяте

Фото: Индира Леонтьева

Баш мөхәррир

Л. Н. Маликова

Редакция:

Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабуурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефонны

8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасарлары

Гөлнур Хәсәншина 8 (843) 222-09-78

Алсу Шакирова

Жаваплы сәркатип

Динара Әхмәт

Әдәби мөхәррир

Эльмира Закирова

Мөхәррирләр

Чулпан Галиәхмәтова

Лилия Гәрәева

Фәгыйлә Шакирова

Сайт мөхәррире

Камилә Димәхәмәтова

Дизайнер-верстальщик

Анна Арахамия

Корректор

Фирдәвес Исмагыйлева

Фотокорреспондент

Анна Арахамия

Гамәли хезмәткәрләр

Ильмира Сөләйманова

Марат Биктимиров

Күләмәләр бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Редакциянең язмача рөхсәтнән башка
материалларны «Сөембика»дән күчереп
басу тыела.

Тышлыкта:

Гөлнәз Гафурова

Фото: Анна Арахамия

Кәгазь форматы 60x90^{1/8}
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 26.03.2025 ел.

Чыгу көне: 03.04.2025 ел.

Заказ M-0550

Тираж 5550

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакүләм
коммуникацияләр республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журналы «Сюмбика»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
очракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗәгать ителгез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе иркенле.

Фото: Анна Арахамия

Салисә ГӘРӘЕВА

Сау бул, апрель

*Сау бул инде, зәңгәр җилле апрель!
Моңлы-зарлы апрель, хуш инде!
Актарылып аккан ташуларны
Шаулы елгаларга куш инде!*

*Ләйсән яңгырларын китердең дә
Яңа бөреләргә бөркедең!
Салкын җилләренә алмаш булып
Җылы җилләр исте эркелеп.*

*Кояш тулы зәңгәр күкләреңне
Җылы җилле майга бир инде!
Яланаяк үткән басуларың
Орлык көткән сутлы җир инде!*

*Сирәк болытларың күкрәү йөртә, –
Яшен сөңгесе дә шундадыр.
Ярлар сөйгән кеше канатланыр,
Япа-ялгыз йөргән моңланыр!*

*Сау бул, апрель! Килер язга кадәр
Дәртләреңнән мине ташлама!
Бүләк итеп калдыр җилләреңне –
Чәчем үрер өчен тасмага!*

Безнен тышлыкта

«Казан шәһәр филармониясе солисты, остаз булудан тыш, шәхси иҗатымны да алып барам. Хәзер инде минем репертуарымда «Тәфтиләү», «Абау, йә Аллах», «Бөдрә таллар» кебек затлы җырлар, нәшидләр...»

10

Җырчы, актриса, остаз...
Чулпан Галиәхмәтова

6

Яшь ир: наз,
сынау, алдану?!
Чулпан Галиәхмәтова

18

Һәрберебез –
бер кирпеч
Алсу Шакирова

28

Нәсел эше
Лилия Гәрәева

Заман һәм без

Ундуртенче
Гөлнур Сафиуллина

Хәтер – мәңгелек...
Гөлназ Галимжанова

Татар дөньясы

Алар Бестужев
курсларында укыган
Тәэминә Биктимирова

Соңармасак иде!
Гөлия Вәлиева

Бер ананың биш улы
Гөлнур Сафиуллина

Мәдәни тормыш

Сагынуга ничек түзәргә?
Роберт Әхмәтжанов

Яшәеш

14 Сикер! Яшәмә!
Динара Әхмәт

17 Мәскәүгә
төяп кайттым
Эльмира Закирова

50

53

Хужабикә

24 Бит очымда
миңем бар... 56

25 Сорау-жавап 57

32 Кунак этикеты 58

Энергия
жыябыз 59

36 Беренче
өстәл уеннары 62

38

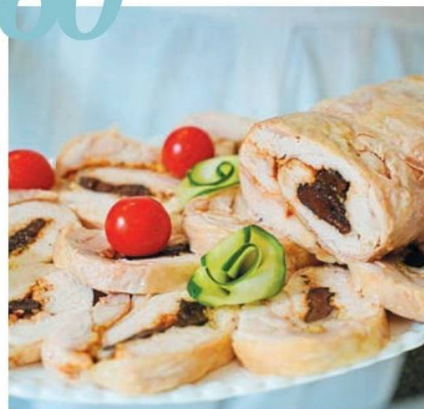
КИЧЕРҮ
Нурания Төхбәтуллина

54

Сәйләннәрдән
тезгән әкият
Динара Әхмәт

60

Жимешле
тавык рулеты
Рәмзия Әхмәдуллина

ЯШЬ ИР: НАЗ, СЫНАУ, АЛДАНУ?!

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

Без стереотиплар жәмгыятендә яшибез. Тормышның барлык өлкәсендә дә кагый-дәләр, кысалар хөкем сөрә. Менә шуларга килешеп, әле бәхетле дә булып яшәсәң, уңыш елмайды дип сана. Әгәр дә бәхетен өчен көрәштә шул кысаларны, тәртәләрне жимерергә туры килсә?! Бу хатын-кызларга башларын горур күтәреп яшәр өчен икеләтә көчле булырга кирәк. Гаиләләргә кагылышлы стереотипларның берсе – ир үзенең хатыныннан берничә яшкә зуррак булырга тиеш, чөнки ир ул – гаиләне яклаучы, ул – табучы. Ирең үзеңнән яшь икән, тирә-яктагылар сиңа шикләнеп, көлемсерәп тә карый.

«Хатын-кыз бәхете таптым»

– Ирем белән яшь арабыз – 19 яшь, – дип сөйли әңгәмәдәшем. Бәхет тынычлыкны ярата, дип, ул миннән исемнәрен үзгәртеп язумыны сорады. – Фаил – минем икенче ирем. Беренче ирем белән 20 елдан артык яшәдек. Икебез дә житәкче, икебез дә ут идек. Ул авариягә очрап саулыгын югалтты. Авыру ирне көйләп яшәү бик җиңел булмады... Ирем үлгәч шәһәргә күчендем, эшкә урнаштым. Яңа өлкә, яңа коллектив... Әле эшли генә башлаган чак иде, кабинетка бер егет килеп керде. «Апа, дүшәмбегә кадәр генә 50 сум биреп тормассызмы икән», – ди. Күренеп

тора бик оялчан, тыйнак егет. Шундук балаларымны искә төшердем. Студент чакта алар да шулай акчага тилмереп йөрделәр микән дип уйладым, авыр еллар иде. «Акыллым, берәр кайтарысың әле», – дип, 100 сум акча биреп чыгардым моңа. Язымыш микән, аның әти-әнисе белән танышырга туры килде миңа. Житәкчем алар районуна командировкага җибәрде. Ничек барып житәрмен икән дип аптырап утырам шулай бүлмәдә. «Безнең Фаил шул районнан бит, алып кайтыр ул сине», – дип, коллегам миннән акча сораган теге егетне чакырып кертте. Икәүләп кайтып киттек. Миңа кирәкле кешеләр өйдә юк

иде, кич кенә кайтасылар икән. Ә Фаил шушы авылдан ук булып чыкты. «Апа, безнең әниләр бик әйбәт кешеләр, әйдәгез безгә», – ди бу. Капка төбөндә утыра алмыйм бит, ияреп киттем. Сеңдесе серле генә елмаеп каршы алды. Имеш, абыйсы кыз алып кайткан. Фаил утызга житеп килүче өйләнмәгән егет, ә мин ул чакта нечкә билле, ерык авызлы 48 яшьлек модный бер хатын идем. Яшемне һәрвакыт ун яшкә киметеп бирәләр. Көнә буге аларда булдым. Мин инде эш җаен белүче хатын: әле әтисенә, әле әнисенә булышам. Әнисе гаиләм турында сорапты. Күңелем тулды микән, елап җибәрдем дә, тормышымны сөйләдем. «Чәчәк

кебек чагыңнан ялгыз калмассың әле», – ди. «Минем яштыгеләр өйләнеп беткән инде, хатын аерган кешеләрдән уттан курыккан кебек куркам, миңа кем пар булсын соң?» – дим. «Өйләнмәгәннәр арасында да яхшылары бар. Тик хатын-кызга сүз кушарга оялып кына йөри», – ди минем булчак әни. Ул көнне алар мине җибәрмәделәр. «Бәләш пешерербез, мунча ягарбыз, дүшәмбе иртән Фаил белән бергә китәрсең әле», – диделәр. Әнисе безгә җибәрергә ике зур сумка тутырып куйган. «Моңысы сиңа, моңысы Асия апаңа. Хатын-кыз авыр әйбер күтәрә алмый ул, эштән соң фатирына илтеп куй», – диде Фаилгә. Әниң хәйләкәрлеге булган инде бу. «Тагын кайт, бик ошаттың үзеңне, син бик уңган хатын», – дип озатып калдылар. Без ул чакта да аралашып китмәдек әле. Тагын язмыш инде... Фаил белән икебезне безнең районга командировкага җибәрделәр. Жәй иде, әнигә печән биргәннәр. Эш беткәч, аңа ярдәм итәргә безнең авылга килдек. Фаил дә булышты. «Бу егетнең эшләвенә шаккаттым: зур күбәне ала да ыргыта, бигрәк булдыклы. Аның күзе сіндә генә», – ди әнкәй. «Бала-чага белән мунча кермиләр, әнкәй», – дидем ул чакта. «Кызым, Мөхәммәд пәйгамбәрнең беренче һәм иң яраткан хатыны үзеннән 15 яшькә өлкән булган. Үзара хөрмәт, тигез мәхәббәт булгач, бик матур яшәгәннәр», – диде әни жайлап кына...

Фаил төрле сәбәпләр табып, эштә гел безнең бүлмәгә кереп йөри башлады. Бервакыт өмәдән соң мине озатып куйды. Әле ул вакытта да ир-ат озата дип кабул итмәдем. Безгә кереп чәйләр эчтек. Ул миңа үзенең торышын сөйләде. Дуслашып китүебезгә һөнәребез дә, икебезнең дә хыялы булбыз да тәэсир иткәндер, мөгаен. Бер ел шулай аралашып йөрдөк тә, мин «матурым»га әйләндем... Чираттагы ял вакытын да Фаилнең әниләренә кайткач, безгә никах укытып җибәрделәр. Аларның фатихасы беренче

күрешүдә үк булган инде... Балаларым да Фаилне бик жылы кабул итте. «Шундый әйбәт кеше дә булыр икән», – ди улым. Оныкларым аны бик ярата.

Ә бала-чага бик сизгер ул. Безнең коллективта кияүгә чыкмаган кызлар да бар иде. Тик аларга бит машиналы, фатирлы, ут егетләр кирәк, Фаил кебек тыйнак, басын-кылар түгел.

Кеше фатирында яши башладык. Бернәрсәбез дә юк иде, икәүләп тырыштык, жыйдык. Башта – бер, аннан ике бүлмәле фатир, бакча алдык. «Мин инде бала тапмаячакмын», – дидем яши башлауга ук. «Статистика буенча фәлән хәтле гаиләнең баласы юк. Ходай насып итсә, хатын-кыз 62 яшьтә дә бала таба. Ә безнең балалар бар бит инде», – ди ул. Бик төпле, һәр сүзен җөпләп сөйли шулай. Тумас борын өлкәнәйгән диләр бит әле, минем Фаил шундый. Яшь аермасын сизмәдем дә. Ул – өкрән, мин – ут. Кызып киткән чакларымда тыныч кына тыңлап тора да, аннан соң жайлап кына үзенекен әйтә. Капма-каршы булу бик әйбәт ул, 25 ел эчендә талашканыбыз да булмады. Аның бөтен сүзе: «Матурым, ял ит», «Матурым, күтөрмә». Мин кайгыртуга төренеп яшим. Үзем дә гаилә торышын күргән, зирәк

Хатын-кызның бары яратасы һәм яратыласы килә.

хатын инде. Кечкенә генә яхшылык эшләсә дә, аңа чын күңелдән рәхмәт әйтә беләм. Фаил бик укымышлы, эрудицияле. Белмәгәнне аннан сорыйм. Командировкадан кайчан кайтсам да, аш әзерләнгән, чәй кайнаган булды. Подъезд төбенә чыгып каршы ала иде хәтта. Көне буге кайгыртып шалтыратып торуйн әйтәсе дә юк.

Безнең арада көнләшүгә урын булмады. Күзең генә карап торган кешене ничек көнлисәң инде. Бар булганын миңа бирә. Күпме алтыннар гына алды ул миңа. «Улыма канатлар куйдың, рәхмәт, килең», – диде әни үлгәндә. Яшь чакта юктан да кабынып китсәң, юкка да бөйләнәсәң бит, ә яши-яши зирәкләнәсәң: сүзеңне уйлап әйтсәң, юкка-барга чәпчәмисәң. Безнең хакта сөйләүчеләргә исем китмәде. Гомер буге кеше белән эшләдем. Ялганын да, гайбәтен дә күп ишетергә туры килде. Мин болай уйлыйм: пычракка кагылмасаң, ул сиңа ябышмый... Яшь кеше белән яшәү хатын-кызның сәламәтлеге өчен дә яхшы. Климакстан соң гормональ фон үзгәрә, ә парт-

Любовь МУМЛАДЗЕ,
уролог-андролог, сексолог

Әни-хатын белән бала-ир тандемы гармонияле парлар. Ир хатын сүзен тыңлап яши. Аларның аралашуы да, мәхәббәтләре дә шуңа корылган. Яшь аермасы зур булу интим торышларына да тәэсир итми. Киресенчә, анда да гармония. Гомумән, нинди парда да ир белән хатынның сексуаль конституцияләре туры килүе мөһим. Темперамент яшькә карамый ул. Холыклары төрле булган кебек, кешеләрнең сексуаль конституцияләре дә аерымлана. Кемгәдер – көнгә өч тапкыр, ә кемгәдер – айга өч тапкыр яратышу – норма. Парлар менә шушы яктан туры килсәләр, гаилә ныклы була, чөнки сексуаль торыш гаиләдә беренче урында тора. Климакстан соң хатын-кызның либидосы сүнә дигән фикер дә дөрес түгел, 70 яшьтә дә ялкынланып яшәгән ханымнар бар. Дөрес, хатын-кызның дәрте 30 яшьтән соң иң югары ноктасына җитә. «45 – баба ягодка опять», дип тиккә генә әйтмиләр. Ирләрнеке ул 21 яшьтән башлап 40 яшьләргә кадәр. Яшь аралары зур булган парлар, гадәттә, шушы чорда табыша да».

нерың яшь булу дәртенне сүндет-ми. Ире өлкәнрәк булган парларда ул проблема да килеп чыга бит әле. Бәйләп торыр балаларыбыз юк, әгәр дә канәгатьләндермәсәм, ул күптән чыгып китәр иде. Мин Фаилне Аллаһының бүләге дим – аңа кияүгә чыгып хатын-кыз бәхете татыдым.

Алар – үзләренә ышанган хатын-кызлар

– Кешенә ике яше бар: паспортта язылганы һәм психо-эмоциональ өлгергәнлегә. Соңгысы – менә шундый парлар барлыкка килүгә сәбәп булып тора. «Егетнең инде ниндидер тормыш тәҗрибәсе бар, ул яшенә караганда төпләрәк, яштыкларга белән аңа кызык түгел, шуңа үзеннән олырак пар сайлый, – дип аңлата гаилә психотерапевты Яна Мальцева. Аларның тормышка карашлары, фәлсәфәләре, кыйммәтләре туры килә. Мондый гаиләләр, гадәттә, ныклы була һәм озак яши, хәтта балалары булмаса да. Әлбәттә, ир-атның нәсел калдыру теләге тумый калмый. Күп чакта парлар шуңа аерылыша. Икенче бер сәбәп белән кушылган очракта шулай була. Мәсәлән, яшь егет үзенә уңайлык эзли. Гадәттә, мондый парларның яшь аермасы 10 яшь була: хатынга – 30+, егеткә – 20+. Бу яштың инде, гадәттә, хатын-кызларның баласы, социаль статусы, фатиры була. Ул инде зирәк, юкка-барга кабынып китми, тыныч, үзенә ышанычы бар. Аның белән утырып житди итеп сөйләшеп була һәм ул сине ишетә. Истерикаларга, драмаларга урын булмаган мондый мөнәсәбәтләрдә ир-егеткә уңайлы. Бу союзны яшь ирләр өчен үсү мәйданы, уңды-

ЯНА МАЛЬЦЕВА,
практик психолог, гаилә
психотерапевты, арт
терапевт: «Бу парларның
килчәгә аларның ничә
яштың кушылуларына
бәйле...»

рышлы туфрак дип әйтергә була. Тәҗрибәле, акыллы хатын ирне үстерми калмый ул: киңешләр бирә, профессиональ үсеш өчен элементлар бар... Дәресе, бу тип ирләр, үзенекенә ирешкәч, күп очракта китеп бара. «Шул ук вакытта психологик драмалар да бар: яшь егет өлкән хатыннарда әни объектын эзли. Аңа балачакта ярату житмәгән йә ул иртә әнисез калган. Ә хатын аны «уллыкка» ала: ир инфантиль булып кала. Чөнки аның өчен барысын да «әни» хәл итә. Әмма мондый тандемда хатын-кыз ялыгачак. Гадәттә, ир-ат та ярату, кайгырту дефицитын тулыландыргач, башка мөнәсәбәтләр кора. Ә инде картаеп барган хатын кочагында кала икән,

бу инде, алда әйткәнәмчә, психологик сәбәпләр белән бәйле. Йә инде ир меркантель ихтыяжларын канәгатьләндерә», – ди психолог.

Мондый мөнәсәбәтләр хатын-кызга ни өчен кирәк соң? «Гадәттә, бу аларның икенче гаиләләре, – ди Яна Мальцева. – Беренче гаиләсендә ире белән мөнәсәбәтләр яхшы булмый һәм хәзер аның үзенә контрольлек итәсе килә. Гадәттә, кем олы – шул идарә итә бит. Билгеле бер яшкә хатын-кызның бар ихтыяжлары канәгатьләндерелгән, аның инде бары яратасы һәм яратыласы килә. Ул хисләре, эмоцияләре турында уйлана. Хәтта оргазмның нәрсә икән белми яшәгән дә аңлай. Яшь тән дә ымсындыра. Моннан кала: сәламәт тестостерон, яхшы эрекция... Ул егеткә бар назын, игътибарын бирә. Аннан соң психологик травмасы булган хатын-кызлар да күп. Гаиләдә өлкән бала булган, һәрвакыт башкаларны кайгыртып яшәгән. Кемнедер кайгыртканда гына үзен кирәкле, реализацияләнгән итеп тоя. Аборт ясатып, баласы булмаган хатыннар да яшь ирен «уллыкка» ала. Картаюдан курыккан, үз яшен авыр кабул иткән, «кызык чорында» калырга теләгән хатыннар да яшь егетләргә сайлаучан, чөнки өлкән партнер белән үзенә дә өлкәнәргә туры килчәк».

Көнләшүгә урын юк

Тормыш тәҗрибәсе, үзенә ышанган хатын-кызлар ирләрне көнләп тә җәфаламый. Бу да әлеге тандемның өстенлегә.

«Ирем белән яшь аермабыз – 7 яшь, – ди Зөһрә. – Эштә танышып, дуслашып киттек. Аңа карата нинди дә булса хисләрем-хыял-

93% хатын-кыз, 51% ир-ат – танышканда яшкә игътибар итә.

57% ир-ат – мөнәсәбәтләр корганда олырак булырга кирәк дип саный.

Алар өчен яшь аермасы 10 һәм аннан да зуррак булсын.

38% хатын-кыз – яштык белән мөнәсәбәтләр кору яклы.

63% хатын-кыз – үзеннән яшьрәк ирләр ошаганын таный.

71% гүзәл зат алар белән романтик мөнәсәбәтләр булдыруга каршы түгел.

(Mamba дейтинг-сервисыннан алынды.)

ларым да юк иде. Житмәсә, гаилә белән бәйлә ачы тәжрибәм бар... Салкын тиеп авырып киттем. Сөт күтәреп килеп керде бу. Имеш, мине дәвалый. Шул чакта аңа башкача карый башлаганмындыр. Ә ул: «Сине күрүгә үк хатыным булачак дип уйлады», – ди. 6 яшьлек улыбыз үсеп килә инде. Тышкы кыяфәтебез буенча яшә аермабыз сизелми дә. Мин кечкенә булгач, яшә күренәм, ә ул баһадир гәүдәле – нәкъ 40 яшьлек ир кебек. Көнкүрештә карашларыбыз берәз аерыла инде, чөнки төрле чордарак тәрбияләнәләр. Ул мин укыган китапларны белми, аның караган мультфильмларын мин белмим. Кызыксынуларыбыз да төрлечәрәк. Ул заманчарак. Кыйммәтләрәбез дә үзгәрәк: ул үзен беренче урынга куя, мин башкачарак тәрбияләнәләр – бөтенесен жайларга өйрәнгән. Бала тәрбияләнәләр яшә аермасы бик сизелә менә. Балага кулдан килгәннән барысын да бирергә кирәк, чөнки мин аның өчен үзем жаваплы дип саныйм, ә ул – үзе юл ярсын, мөстәкыйль булсын дигән фикердә. Бу яшә белән бәйлә микән, көнчелек беләнме төгәл әйтә алмыйм. Бала тугач, бик көнләште. Ул чакларда авыр булды, әмма без бергә калдык. Яшә ир белән яшәүнең үз плюскары да бар, әлбәттә. Беренчедән, ул бөтен тәкъдимне дә бик җиңел кабул итә, хәрәкәт ярата. Диванда сузылып яту аның турында түгел. Теликән, дуслары белән очрашуга бара, төне бие йөрәп кайтырга мөмкин. Кайчан кайтасың дип бервакытта да шалтыратып җәфаламыйм. Күпме генә контрольдә тотсаң да, хыянәт итәсе килгән ир бары үзенекен эшли ул. Аның дуслары яшә,

**Мәхмүт хәзрәт ШӘРӘФЕТДИН,
«Шамиль» мәчете имам-хатыйбы**

Ислам динендә булган һәр иманлы бәндә өчен иң зур үрнәк – ул Мөхәммәд пәйгамбәр (с.г.в.) Аның тормышын җентекләп өйрәнсәк, шундый бер мәгълүматка тап булачакбыз: Мөхәммәд пәйгамбәрнең (с.г.в.) хатыны Хәдичә анабыз аннан 15 яшькә олырак булган. Әгәр дә бу ярый торган эш булмаса, пәйгамбәрәбез Хәдичә анабызны хатынлыкка алмаган булыр иде. Мөселманнар арасында мондый үрнәкләрне еш очратып була. Ислам дине буенча бу гамәл тыелмагач, укыган никах та дәрәс булып санала. Ислам динендә хатынның – иренә, ирнең хатынына карата бурычлары билгеләнгән. Алар яшькә карап үзгәрми. Әгәр дә гаиләдә һәркем үз бурычын үтәп яшәсә, шул чакта тигезлек, бәрәкәт була. Яшем олырак, синнән күбрәк яшәдем, дип, хатын-кызың иреннән узуы дәрәс түгел. Бергә утырып сөйләшәргә кирәк һәм ахыргы сүзне ир кеше әйтәргә тиеш. Гаиләдә бу төп кагыйдәләрнең берсе булып санала.

аларның хатыннары тагын да яшәрәк. Яшемне белгәч, бик гажәпләнгәннәр иде. Ул чакта ирменнән хәтта минем белән горурлануын тойдым. Яшә ир двигатель кебек. Һәрвакыт матур буласы, үзгәч карыйсы, яшә кызлар кебек киенеп йөрисе килә. Хатын-кыз үзен карый икән, бу бит инде бик яхшы».

**Яшә кызларга –
бай тормыш,
хатыннарга – гармонияле
тыныч тормыш**

Бүген ире яшәрәк булган парлар арта. Моңа, нигездә, тыелган социаль челтәрләр гаепле. Әлегә социаль челтәрләрдә утырган яшә кызларның реаль тормышны кабул итүе бозыла. Бу хәтта пропагандалана кебек. Әйе, элек тә кызлар принц көтеп яшәгән. Әмма ул принц ак атта гына булган, ә хәзергесә күз явын алырлык чибәр дә,

стильле дә, бай да, кыйммәтле машиналы да, зур фатирлы да булсын һәм кочак-кочак чәчәкләр дә бүләк итсен... Шулар рәвешле яшә егетләргә яшәтәшләре арасыннан пар табу авырлаша. Ә тормыш тәжрибәсе булган, матди байлык туплаган хатыннар җиргә нык басып яши, ал хыяллар белән янмый, алар яшә егетне ничек бар, шулай кабул итә дә. Кочагына алып үзгәч тәрбияли. «Тагын бер фактор – ир-атларның саны азаю. Сайлау мөмкинлегә кими. Хатын-кызга гаилә кирәк, ә аерылышкан ирләр кабат үзгәч җаваплылык алырга ашыкмый, бәлки, теләми дә», – ди Яна Мальцева. Психолог мондый парлар җәмгыять өчен, бәлки, файдага гына, дип саный. Хатын-кыз бәхетле икән, җәмгыятьтә бәхетле бит. Ә менә ул бәхетнең озака сузылу-сузылмасы гына икеле. Бу инде, һәрвакыттагыча, хатын-кызың үзгәч тора.

Еллар	Төркәлгән никахлар саны	Кәләш киявеннән зуррак булган парлар	%	Кәләшнән киявеннән макси- мал яшә аермасы
2020	19348	4291	22,18	28 яшә
2021	24651	5654	22,94	32 яшә
2022	27428	6650	24,25	38 яшә
2023	25219	5772	22,89	31 яшә
2024	23683	5680	23,98	31 яшә

*ТР Министрлар Кабинетының Гражданлык хәле ахыларын төркәү идарәсе мәгълүматы

ЖЫРЧЫ, АКТРИСА, ОСТАЗ...

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Яшьлеге, чибәрлеге, ягымлы елмаюуы, йомшак тембрлы матур тавышы белән 20 ел элек эстрадага килеп керде ул. Бүген инде аны тыңлап үскән яшьләр үзләре сәхнә тотта. Затлы ханым, зәвыклы җырчы Гөлназ ГАФУРОВА – Казан шәһәр филармониясе солисты. Аның сәхнә образы гына түгел, тормышка карашлары да башка. Ул инде бүген остаз! Иөзләрчә балаларда татар җырына карата мэхәббәт тәрбияли – Балалар филармониясенең инструменталь-вокаль ансамбле җитәкчесе. Ә өйдә – бәхетле ир хатыны, бәхетле ана. Хатын-кызның тормышы әнә шулай төрле яклап көйләнсә генә йөзәндә елмаю, күңеленнән изгелек китми. Гөлназныкы кебек...

Гөлназ – җырчы

Гөлназның иҗаты чын-чынлап бормалы юллар белән бара. Ул һәрвакыт сайлау алдында. Һәм ул юллары аны бары хыялларына алып килә...

Түбән Кама кызы Гөлназ җырчы түгел, ә рәссам булам дип йөри. Сәнгать мәктәбендә укый. Шул ук вакытта музыка, хореография мәктәбенә йөри. Сигезенче сыйныфта укыганда фортепьяно укытучысы аны җырлатып карый. «Баланың таланты бар, аңа җырларга кирәк», – ди ул. Шулай итеп, кыз җыр сәнгате дөньясына чума: бәйгеләр, төрле чыгышлар... Гөлзадә Сафиуллина уздырган «Сөембикә варислары» фестиваленә баруы әле дә якты бер хатирә булып балкый күңелендә. Җырга мэхәббәт уянып, кыяр-кыймас кына сәхнәгә атлаган кызны үсәндереп, мәртәбәле фестивальгә чакырып канатлар куйганы, бәйгедә Сөембикә күлмәге бүләк иткәне өчен (балалар арасынан бары аңа гына бирәләр ул бүләкне!) Гөлзадә апасына рәхмәтләрә чиксез. Бу кадрлар ядкарына Гөлназ әле дә чыгышларында кия. Эти-әнисе иҗат кешеләре булмаса да, кызларының яңа хыялын кабул итәләр. 15 яшьлек Гөлназ Казанга Әһәдиев исемендәге музыка училищесына укырга китә. Менә кайда икән бит күңеленә якин кешеләр! Хәтта училищегә ияреп килгән сөңлесе дә: «Син үз дөньяңны тапкансың. Монда барысы да сиңең кебек иҗади кешеләр», – дип көлә. Гөлназның тавыш мөмкинлекләрен белгән укытучылары аңа консерваториягә укырга керергә киңәш

итә. Татар эстрадасы сәхнәсенә аяк атласа да, академик жырларны яратып башкарган кыз, классик белем алырга омтыла – Казан дәүләт консерваториясенә Зилә Сөнгатуллина классына укырга керә. Ул опера жырчысы булачак! Укыган чагында хәтта Швейцариядә үткән халыкара конкурста катнашып, дипломнар алып кайта. Шул чорда мәдәният институтында режиссер Фәрит Бикчәнтәев төркеменә укырга керә. Чибәр, тыйнак, моңлы тавышлы кызга шундук игътибар итәләр. «Син бит безнең Мәйсәрә!» – ди ул чактагы Камал театры директоры Шамил Закиров. Кызны хәтта театр үзе түләп укыта башлый. Тик Гөлназ кабат сайлау алдында кала. Һәм билгеле сәбәпләр аркасында укуын ташларга мәжбүр була. Ак роза чәчәге тотып остазлары белән сабуулашуын ул әле дә хәтерли. «Без сине көтәбез, Гөлназ», – диләр аңа. Камал театры сәхнәсендә уйнарга насыйп булмый кызга. Үкенәме? Нич юк, чөнки аның тормышы бүген театр белән бәйле. Ул бары Мәйсәрәне уйный. Инде 16 ел ул Мәйсәрә...

Консерваторияне кызыл дипломга тәмамлый Гөлназ һәм кабат сайлау алдында кала. Кичәге студентлар чит илләргә, башка шәһەرләргә китә, анда үзәңне опера сәхнәсендә күрсәтергә мөмкинлекләр күбрәк, ә Гөлназ өчен беренче урында – барыбер гаиләсе... Ул Г. Тукай исемендәге дәүләт филармониясенә эшкә керә – романслар, арияләр жырлый. «Казан» бию ансамбленең сәнгать житәкчесе Чулпан Закированың шалтыратуы тормышын үзгәртә дә куя. Ул Гөлназга «Зәңгәр шәл» мюзиклында Мәйсәрә ролен уйнарга тәкъдим итә. Мәйсәрә! Уйлап та тормый ризалаша. Бөтен жанын биреп уйный Гөлназ! Яратып башкара. Шулай итеп, ул Казан шәһәр филармониясенә күчә. Дистә елдан артык мюзиклда жырлый. Ә дүрт ел элек шәһәр филармониясе «Зәңгәр шәл»не музыкаль спектакль итеп чыгарырга карар кыла. Төп рольне аңа тапшыралар! Бу роль өчен бер айда 15 килограммга ябыгу Гөлназга берни тормый. Сәхнәдә абыстайларны түгел, яшь кызны уйнарга кирәк бит! Гомумән, иңат өчен барысын да эшләргә эзер ул: атка атланып чабарга да, икешәр тәүлек йокламаска да мөмкин. «Мин нәкъ солдат кебек», – дип көлә үзе. Баштарак Гөлназ Мәйсәрә ролен Ләйсән Сөнәгәтова белән алмашлап башкара, Булатны исә Татарстанның халык артисты Рөстәм Асаев уйный, хәзер алмашы – Татарстанның атказанган артисты Сәйдә Мөхәммәтжанова, ә Булат – Татарстанның атказанган артисты Рөстәм Насыйбуллин. Казан шәһәр филармониясе жырчыларына яңа офыклар, яңа мөмкинлекләр тудыра шулай. Халык артистлары Алиһә Шәрипжанова, Рөстәм Закиров, Резидә Шәрәфиева, Гөлшат Имамиева, Фердинанд Фәтхи; Татарстанның атказанган артистлары – Фәридә Әхмәтшина, Алсу Сөнгатуллина, Айдар Габдинов, Ләйсән Мәхмүтова, Ләйсән Закирова, Марина Карпова, Әмир Әхмәдишин, жырчылар – Сөмбел Билалова, Алсу Вәлиуллина, Алмаз Хәсәнов, Рафаэль Якупов, Гөлназ Гафурова һәм башкаларны «Мыраубатыр»,

«Йосыф-Зөләйха», «Золушка», «Три богатыря и тайны волшебного царства», «Алладин. Love is...» кебек музыкаль спектакльләрдә актерлык осталыкларын күрсәтәләр. Тамашачылар яраткан жырчыларының сәхнәдә уйнауларын таң калып карыйлар. Моңлы тавыш ияләре генә түгел, искиткеч актерлар да икән бит! Филармония афишасында музыкаль спектакльләрдән кала, «Йолдызлы агентлар», «Милли моңнар», «Сер яраткан жырлар», «Песни нашего кино» кебек концертлар да бар. Иртән – спектакль, кич – концертлар, гастрольләр... Казан филармониясе артистларының, шул исәптән, Гөлназның ижади тормышы да әнә шулай кайнап уза. «Безнең коллектив бер гаилә кебек. Иңатчыбыз ялкынланып торуга, яңа проектларны гамәлгә ашыруга директорыбыз Наил Зыятдинов, сәнгать житәкчесе Чулпан Закирова зур көч куя. Безгә төрле яклап үсәргә мөмкинлек биргәннәре өчен аларга рәхмәтлемен», – ди Гөлназ.

Гөлназ эстрадага бик яшьли килеп керә. Зур күзле, түгәрәк йөзле, озын чәчле, чандыр гына гәүдәле, озын буйлы, серле елмаюлы Гөлназны хәтерлиләрдер әле. «Уйлыым көнен», «Сипкелләр», «Ышанам» жырлары белән тамашачылар күңелен яулап ала ул. Аннан ире Вәли белән «Мәхәббәт» дуэты төзеп, «Никах көне», «Мәхәббәттән аермасын Ходаем», «Төнге бию», «Уйла мине» кебек наз тулы жырларын тудыралар. Филармония солисты булудан тыш, Гөлназ бүген дә шәхси иңатын алып бара. Хәзер инде аның репертуарында «Тәфтиләү», «Абау, йә Аллаһ», «Бөдрә таллар» кебек затлы жырлар, нәшидләр... Ул жырлар яза, клиплар төшерә. Иңат белән янып яши.

Гөлназ – остаз

Гөлназ һәрвакыт балалар белән: әле чыгыш ясылар, әле бәйгеләр, әле телевидение, әле фотосессия, әле клип төшерәләр. Хәтта аңгам барышында да үзе дә сизмәстән балалары турында сөйли башлый. Балалары дип әйтүем – Казан шәһәр филармониясе каршындагы Балалар филармониясе инструменталь-вокаль ансамбле. Аларның иңатына инде 5 ел!

Музыка мәктәбендә 15 елга якын белем биргән Гөлназ, балалар белән аерым шөгыльләнәр өчен майдан эзли башлый. Хыялы – үз студиясен ачу. Нәкъ шул чорда аңа Чулпан Закирова шалтыратып, яңа оешкан балалар филармониясен житәкләргә тәкъдим ясый. Аллаһы Тәгаләнең бүләге дип кабул итә моны Гөлназ – теләгәннән алдына чыгарып куйды бит. Халкына, жәмгыятькә ничек файда китерә алам икән дип уйланып йөрүләренә җавапны шулай таба ул. Бәйге игълан итәләр, кастинглар уздыралар. Талантлы балаларны табып, аларны төрле яклап үстерү максатын куялар. «Чулпан» мәдәният үзәгендә урнашкан ансамбльдә йөзгә якын бала шөгыльләнә. Вокал дәрәсләрен Гөлназ Гафурова бирә, музыка уен коралларында уйнарга Илнур Ганиев өйрәтә, хореографияне Нигина Низамова алып бара. Әнә шулай тулы бер ансамбль төзиләр. Гөлназ дәрәсләрен татар телендә

«Зәңгәр шәл»дә Мәйсәрә! Гөлназ уйлап та тормый ризалаша.

алып барырга тырыша. Укучыларында жыр-моңга гына түгел, татар теленә дә хөрмәт уята шулай. Татар мохитендә, татар мәдәниятендә тәрбияләнсен, телне өйрәнсен өчен алып килә әниләр монда балаларын. «Безнең татар жырларын өйрәнәсебез килә», – дип, башка милләт балалары да йөри ансамбльгә. Бүген инде укучылары Халыкара, Россиякүләм, төрле республика бәйгеләре лауреатлары. Алган Гран-прилары да хисапсыз. Шәһәрдә үткөрелгән бер чарада да катнашмый калмыйлар. Казан филармониясе оештырган концертларда да балалар филармониясе чыгышларын күрергә була. «Шаян ТВ» концертларында да алар – төп кунаклар. Булачак артистлар өчен зур сәхнәгә чыгу, аны тоярга өйрәнү – үзе бер мәктәп! Укучыларына эстрада, халык, классик жырларны өйрәтә Гөлназ. Аларны укытучылары белән бергәләп тә, аерым да югары дәрәжәдә башкаралар, хәтта «Казан нуры» оркестрына кушылып жырлыйлар. Үзләре дә татар халык уен коралларында уйныйлар. «Безнең балалар татарча да, русча да жырлый, кирәк икән, кытай жырлары өйрәнергә дә әзер. Актерлык осталыкларын да чарлыйлар – музыкаль спектакльләребездә катнашалар. Алар өчен бу зур тәҗрибә. Моннан тыш, без әле дини жырлар башкаручы Татарстанда бердәнбер балалар ансамбле», – дип сөйли горуранып остаз. Гөлназ үзе дини кануннар белән яшәгәч, балаларда иман да тәрбияли. Аларга мөнәҗәтләр, нәшиidlәр өйрәтә. Татарстанда үткән бик күп хәйрия ифтарларында чыгыш ясыйлар. Балалар филармониясендә бергәләп ифтар үткөрүләре инде традициягә әйләнеп бара. Анда үзенчәлекле балаларны чакыралар, аларга бүлөкләр бирәләр. «Жырлап кына түгел, тормышны да күрәп, өйрәнеп үссеннәр дип тырышабыз. Туган телләрен белмәсәләр дә, күп балаларның дингә тартылуын күрәп сөенәм. Әби-бабаларыннан бик күп кайтавазлар килә. Бу минем өчен бик кадерле», – ди ул.

«Салават күпере» журналының «СалаваТик» жыровокал проектына да рәхәтләнеп алына Гөлназ. Кечкенәләр өчен әлеге проект тиз арада популярлашып китте. Алтмыштан артык төшерелгән видеоклипларны дөньяның төрле кыйтгаларында татар балалары рәхәтләнеп карый, кушылып, туган телләрендә җырларга өйрәнә. «СалаваТик»ка йөргән балалар инде үсеп, яңа проект – «Алма» яшүсмерләр төркеме оештырылды. Балалар арасында татар мәдәнияте үсешенә, туган телне популярлаштыруга шулай үз өлешен кертә Гөлназ. Шәһәр мэриясе гамәлгә ашырган «Гәүһәр» проектында катнаша, «СалаваТик» мәктәбендә укыта, «Саф» балалар радиосы белән проектлар эшли, шәкертләре белән мультфильмнарны татар телендә «сөйләтә»... Кыскасы, Гөлназ кайда да үз тирәсенә берничә дистәләгән талантлы бала җыеп, аларга канатлар куя. Үз итеп йомшак кына сөйләшкән остазларын якин итә балалар. Гөлназ исә алар өчен вакытын да, көчен дә жәлләми. Аның шулай риясыз эшләвенә хәтта якыннары да аптырый. «Мөгаен, олы мәхәббәттәндер бу. Балаларга, туган телемә, халкым мәдәниятенә булган ярату», – дип аңлата Гөлназ.

Остазлык аның жирдәге вәкаләтедер дә. Һәр җырчы сольный концертлар, популярлык турында хыяллана. Бу – табигый. Әмма Гөлназ, сайлау алдында калсам, остазлыкка өстенлек бирер идем, ди. Сөхнә матурлыкны, яшьлекне ярата, ә остазлык – зирәклекне, тәҗрибәне. Ә Гөлназда ул җитәрлек.

Гөлназ – гаиләдә

Казанга укырга киткән кызлары кияүгә чыгам дип кайта. Унтугызы яңа тулган! Кашларын җыерган әтисен зирәк әнисе җайлый. Ана күңеле кызының өлешенә тигән көмешен очратканын аңлагандыр, мөгаен...

Аларны музыка училищесы очраштыра. Кыз – беренче, егет икенче курста. Вокал буенча дәрәсләрдә

бер класска туры киләләр. Вәли – инде популяр җырчы, «Казан егетләре» солисты. Яшь, чибәр егеттән кызлар күзен алмый, ә татар эстрадасы белән артык кызыксынмаган Гөлназ аның кем икәнен дә белми. Вәлинең күзе исә – Гөлназда. Кыз аудиториягә килеп керүгә үк, минем хатын булчак, дигән уй килә аңа, тик Гөлназ тыйнак, горур, янына якин жибәрми. Вәли әкрәнләп кенә, ярдәм кулы суза-суза гына, кызының йөрәген яулый башлый. Кызының кулын сорарга кайтуларын белгәч, әтисе бик дулкынлана. «Иртә кичтән хәерле, әйдәгез, бу хакта иртәгә сөйләшик әле», – дип кенә әйтә ала Жәмил абый. Төн эчендә Резеда апа ирен җайлый, күрәсен: әтисе фатихасын бирә. «Артист булсаң, гаиләң булмас. Энә, Әлфия апага, Илһам абыйга кара. Тормышың гел гастрольләрдә узар», – дигән туганнарын тагын да аптырашта калдырып, кыз әле җырчы кешегә кияүгә дә чыга. Гөлназ ул вакытта инде аңлый: бер-береңне яратсаң, бер-береңне хөрмәт итсәң һәм ышансаң, ныклы гаилә төзеп була. Ике иҗат кешесе бер-берсен аңлап яши. Вәли төзелеш өлкәсендә эшли. Әмма иҗат белән сугарылган күңеле тынгы бирми. Гөлназ белән бергәләп җырлар яздыралар, төрле чараларда, хәлал мәҗлесләрдә чыгыш ясыйлар.

Горурлыклары – балалары Мөхәммәд белән Жәннәт үсеп килә. Гөлназ балаларын эшсез утырту ягында түгел, аларны төрле яклап үстерә. Мөхәммәд инде музыка мәктәбен тәмамлаган. Фортепьяно укытучысы зур өметләр багласа да, егет музыка буенча китәргә теләмәгән. Олимпиадаларда катнашып, призлы урыннар ала, техника белән мавыга. Жәннәт әнисе кебек үк биюгә дә, рәсемгә дә, театр түгәрәгенә дә, музыка мәктәбенә дә йөри. Ике җырчыдан туган балалар җырларга гына яратмый икән. «Җырчы гаиләләренең балалары белән сөхнәгә чыгулары шундый ошый, минекеләр җырларга якин да килмәделәр. Югыйсә рәхәтләнеп шөгыйльләнер идем. Әмма мәҗбүр итмим, аларның сайлавын хөрмәт итәм», – ди әниләре. Балаларын эшләтеп тә үстерәләр. Үз йортлары белән яшәгәч, бакчада эш бетеп тормый. Житмәсә, әниләре бакча җанлы кеше. Рәссам булу хыялын чөчәккә төрөнгән бакчасында чыңга ашыра Гөлназ. Ландшафтлы дизайнны өйрәнә, бакчасын үз куллары белән матурлый.

Гөлназ да, ире дә – дини кануннар буенча яшәучеләр. Икең бер юнәлештә булу гаиләне тагын да ныгыта. Гөлназ намазлы әби тәрбиясе күргән бала. Зур әниләре йоклар алдыннан оныкларына догалар өйрәтә. «Кечкенә чакта алган тәрбия гомерлеккә кала. Зур әни өйрәткәннәрнең барысы да исемдә. Әдәп-лелек, тыйнаклык, тәүфыйклы булу сыйфатларын тәрбияләүләре өчен эти-әниемә рәхмәтлемен», – ди Гөлназ. «Иман ул – рухи сәламәтлек. Аллаһка, аның берлегенә ышанып яшәү бик рәхәт. Иң мөһиме – ниятең изге булсын», – ди ул. Гөлназ язмышка ышана һәм кабул итә. Ул татар дөньясына хезмәт итәргә туган татар кызы. Аның язмышы шундый. Бәхетле язмыш...

УНДҮРТЕНЧЕ

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

– Исем алганда өч көнгә Мәскәүгә кайтты ул. Бетереп кайтканмы әллә дип бик куанган идем... Шундый зур исем бирүләрен энекәшләре әйтте. Рөстәм шалтыратты шикелле. Башта бик аңлап та бетермәдек... Аннан Мәскәүдән үзе белән видеодан сөйләштек. Кем генә булса да, нинди генә исемнәр алса да, безнең өчен беренче чиратта бала инде ул... Россия Федерациясә Президенты Владимир Путин 21 февраль көнне кул куйган указ нигезендә, якташыбыз – Апас районы Багыш авылында туып-үскән генерал-лейтенант Рамил Ибәтуллинга Россия Герое исеме бирелде. Махсус хәрби операция башланганнан бирле Татарстаннан бу исемгә лаек булган ундүртенче егет ул.

Рамил – Минзилә апа белән Рәхмәтулла абыйның олы баласы. Көтеп алган уллары!

Икесе дә шушы Багыш авылында туып-үскән алар. Минзилә апаның төп нигезе ерак түгел – ике урам аркылы гына. Әмма кавышыр өчен юллар гына урау була. Артыннан йөргән егетне үзенә якын китерми-чә тилмертә дә, аннан читкә – Магнитогорск каласына ук чыгып

китә Минзилә. Кран йөртүче булып укый, биш ел төзелештә эшли. Ә үзе өзелеп авылын сагына... Чираттагы ялга кайткач, ниһаять, үзеннән тугыз яшыкә олырак Рәхмәтулла йортына килен булып төшә. Насыйбыңнан барыбер ерак китә алмыйсың шул. 1975 ел була бу.

Төп нигезгә жан керә.

Минзилә апа белән шул көннәргә – яшылеккә кайтып киләбез.

– Мин үзем зур гаиләдә үстем – без жиде бертуган идек. Рәхмәтулла исә әнисенә бер малай. 1940 елда туган энекәше 3 яшьлек вакытында авырып үлеп киткән. Әтиләре сугыштан исән-сау кайткан, әмма мин килен булып килгәндә ул мәрхүм иде инде. Ә кайнанама 76 яшь иде. Шулай булса да, биш балабызның дүртесен бишкәтә тирбәтеп үстергә өлгерде әле ул... Рәхмәтулла

Рамил ИБӘТУЛЛИН – Казан югары хәрби команда танк училищесында белем алганнан соң Мәскәүдә, М. В. Фрунзе исемендәге хәрби академиясен һәм Россия Федерациясенең Кораллы Көчләре Генераль штабы академиясен кызыл дипломга тәмамлай. Взвод белән җитәкчелек итүдән башлап, бөтен баскычларны да уза. Бүгенге көндә ул Үзәк хәрби округның 2 нче гвардия гомумгаскәр армиясе командующийе.

Якташыбыз Батырлык ордены, II дәрәжә «Ватан алдындагы казанышлары өчен» медаль ордены, Суворов медале белән бүләкләнгән. Ике ел элек ул генерал-майор исеме алган, ә узган елның декабрендә аңа Россия Президенты Владимир Путин генерал-лейтенант исеме бирә. Алтын Йолдыз медале һәм Россия Герое исеме Рамил Ибәтуллинга Россия Федерациясе Кораллы көчләре генераль штабында тапшырылды.

да, кайнанам да туй ясарга җыенганнар иде, әмма минем әни: «Кирәкми, олыгаеп беткәч, нинди туй инде ул?» – диде. Беренче балабыз – улыбыз Рамил тугач, зур итеп бәби туге уздырдык. Ике көн кунак җыйдык. Кайнанамның Казандагы туганнары да кайтты. Хәзер кыш уртасында яшел суганны бернигә санамыйбыз менә. Ә безнең бәби туеннан соң авылда: «Табыннарында яшел суган да бар иде», – дип сөйләделәр. Казаннар алып кайткан иде...

Рамилгә исемне Минзилә апаның төп йортта яшәүче Фәрит абыйсының улы Марат куша. Үзе гаиләдә бер генә бала булгач: «Минем дә энем булды!» – дип бик шатлана ул.

Бер ел да өч айдан Рамил инде абый була – аның сеңлесе Резедә туа. Әтисе белән әнисенә ияреп, ул да аңа «кызым» дип дәшә: урамга чыкса, үзеннән калдырмый – гел җитәкләп йөртә.

Олы балага иркәләнеп итәктә утырулар эләкми инде аңа.

– Ул чакта чөгәндә бер бик күп бирәләр иде бит – өчәр гектар. Әнкәй балаларны карап тора, без Рамил белән кырга китәбез. «Нигә мин беренче бала булдым икән?» – ди берсендә. Чөгәндә кәтмәнләмәс идем диюе инде... Аңа бик күп эләкте шул. Әле Мәскәүгә Герой исеме алырга кайткач та, Резедәләрдә шул чөгәндә эшләгән вакытларны искә төшереп утырган... Туганнан туганымның улы белән ат көтүе дә көттә Рамил. Сеңлесен, энекәшләрен дә карашты. Бик иртә кул арасына керде. Без аларның берсенә дә эшне кушмадык – үзләре белеп эшләде. Аннан үзгәртеп кору

еллары җитте бит – хезмәт хакы түләми башладылар. Мин үзем колхозда сыер саудым, төрле эшләргә йөрдем, ә әтиләре гомер буге ыңдыр мәдире булды, тегермәндә эшләде. Терлек күп асрадык ул елларда – өчәр баш сыер тоттык. Малайларга эш җитәрлек иде...

Багышта ул чакта башлангыч мәктәп була әле, аны тәмамлауга Рамил дә күрше авылга – Чирмешәнгә йөреп укый. Көндәлегендә гел «биш»ләләр генә була. Алга таба укыйсы – югары белем аласы килә аның. Тик буй җитеп килгән егет барысын да аңлый. «Сез мине укыта алмассыз инде, училищегә гына китәрмен», – ди ул әти-әнисенә.

Казан югары хәрби команда танк училищесына аны туганнан туган абыйсы Марат илтеп куя. Имтиханнарны уңышлы тапшыра – курсант була. Училищедә шартлар кырыс: авылга елга ике тапкыр – кышкы һәм җәйге каникулларда гына кайтып йөри Рамил. Кайтып керүгә эшкә тотына.

– Бер җәйне күршеләр өйләренә су керттеләр. Рамил: «Әйдәгез, без дә керттик», – ди. «Кирәкми, улым, чыгам да алам, якын бит», – дим. «Керттик әле», – диде ул. Башта трактор белештеләр, аннан үзәбез казыйбыз, дип хәл иттеләр. 2 метр тирәнлектә, 22 метр озынлыктагы чокырны казып чыктылар. Авылда өенә су керткән кеше сирәк иде әле ул чакта... Рәхмәт укып ятабыз менә. Колонка капкадан чыккач та, бик якын, әмма бер чиләк су да алып кереп булмый хәзер.

Малайлар тырышты, берничә ел элек яңа мунча салып куйдылар.

Анда да казып су керттеләр, кыш көне дә катмаслык итеп ясадылар. Без картагач, су ташый алмый башлагач эшләделәр анысын. Барысы да шулай безне кайгырталар...

Рамил училищени кызыл дипломга тәмамлай. Авылда эш белән чыныгып үскән, кечкенәдән спорт белән шөгыльләнгән, авыл Сабантуйларында батыр калган егеткә анда уку авыр булмый. Хезмәт итәргә аны Оренбург өлкәсенә җибәрәләр.

– Китәр алдыннан авылга кайтты. «Юлыңа биреп җибәрергә дә акчабыз юк бит, улым», – дим. «Миңа юлга җитәрлек итеп бирделәр, борчылма, әни», – диде. Укыганда без аңа акчалар биреп тора алмадык. Каникулга кайткач, күчтәнәчләр берәз җибәргәнбездер инде. Бер тапкыр укыган жирен барып күрдем, юка пешереп алып барган идем... Башка ул бездән берни алмады. Үзе исә күп булышты...

Ә чираттагы ялына Рамил авылга чибәр генә бер кыз белән кайтып төшә. Алдан әйтмичә, хатларында шундый яңалыгы барын белгертми-

Марат ЯРМИЕВ,
«Идел буе» сынау
лабораториясе» директоры

– Хәрби училищегә керү кайчандыр үземнең хыял иде. Документларымны жыйгач, кире уйладым: эти белән әнигә бер генә бала булгач, аларны ташлап китә алмадым. Ә Рамилне кечкенәдән әкрән генә моңа әзерләдем. Тагын ике классташы да хәрби булырга теләгән иде, әмма ахырыда имтиханнарны Рамил генә тапшырды.

Энекәш бүгенге көндә безнең нәселнең һәм Багыш авылының гына түгел, районның горурлыгы. Армия белән идарә итү – ул инде бик зур дәрәжә. Һәм бик зур җаваплылык та! Инде менә Россия Герое исемен алды.

Рамил янында гуманитар ярдәм белән инде 8–9 тапкыр булып кайттым. Баштан ук килештек: ярдәмне алып барып, исемлек белән аның үзенә тапшырам. 200 процент гарантия бирә алам: без илткән гуманитар ярдәм тиешле урынга, тиешле кешеләренә барып ирешә.

Үзем дә хәрби булырга теләгәнгәдер, алар миңа бик яқын. Кулымнан килгән кадәр булышасым да килә. Һәрвакыт рульдә үзем барам. Башта азык-төлек, киём-салым, резин итекләр, ә соңгы баруларда инде пилотсыз очу җайланмалары илттек. Егетләргә хәзер анда шулар бик кирәк... Ике машина да илтәп бирдек. 9 Май алдыннан тагын барырга җыенабыз менә. Гуманитар ярдәмне башта авыл егетләре, туганнар җыйды, аннан «Апас якташлар җәмгыяте», безнең компанияләр группасы кушылды.

чә. Башлы-күзле булырга җыена, таныштырырга алып кайткан икән. Рәхмәтулла абый ул көннәрдә авырып китеп, хастаханәгә эләккән була. Палатага хәрби киёмнән улы килеп керә. Кочаклашып күрешеп, хәлләр белешкәч, улы: «Эти, мин бит үзем генә кайтмадым. Икәү без... Сине әле чыгармыйлармы?» – ди. Палата тулы кеше, турыдан-туры сорый алмыйсың. Алай да җаен таба: «Исеме ничек?» – ди. «Зөлфия», – дип җавап бирә улы. Рәхмәтулла абый җиңел сулап куя: «Үзебезнең кеше икән...» «Мә, улым, бишне!» – ди ул... Шул кайтуында Оренбург өлкәсендә туып-үскән Зөлфия белән никах укытып китә Рамил.

Хәрбиләр үзләренә үзләре хужа түгел: кая жиһазлар – шунда эшлиләр, кая кушалар – шунда күчәләр. Рамил Ибәтуллин да төрле елларда илнең төрле регионнарында хезмәт итә: Уралда, Себердә, Идел буенда, Россиянең көньягында...

– Алар гел төрле җирләргә күчеп йөрделәр. Санап та бетерә алмам. Новосибирск, Тува, Мәскәү, Чиләбе... Кайнар нокталарда да булып кайтты, ахрысы, анысын безгә әйткән, белгерткән кеше юк инде, сизенәбез генә... Самарада аларга ике бүлмәле фатир бирделәр, шул вакыт торган җирләрен барып күрдек. Камил алып барды. Алинә туган иде инде – безне бер дә жиһазга килмәде. Үсте инде, Мәскәүдә укый хәзер. Киләбез Зөлфия янында кечкенә улары Раил генә калды. Күчтәнәчләр алалар да, машина белән икәү кайтып китәләр безнең янга. Киләбез бик әйбәт! Хәер, бөтен киләһәргә дә әйбәт!

Махсус хәрби операция башлангач, Рамилнең анда китүен берсе туксанга, икенчесе сиксәнгә якынлашып килүче эти белән әнигә беркем дә белгертми. Бу юлы да үзләре сизенәләр... Шул көннән башлап аларның да торышы үзгәрә.

– Көндөз генә түгел, төнлә дә уйлыйбыз Рамил турында... Ятар алдыннан бик озаклап теләкләр телибез. Иртән уянып киткәч төн кыт итәп искә ул килеп төшә. Телевизордан яңалыклар карамыйбыз хәзер, аннары йөрәк авырта... Яңа елга өч көнә көнгә кайтып китте әле менә. Алар ел да шулай Яңа елда унсигезгә дә Багышка кайта иде... Рамил, гомумән, авылыны яратта – моңа кадәр бөтен яллары бездә узды. Аның бер тапкыр ял йортына да барганы юк... Рамил безгә берни сөйләми. Сорашмыйбыз, төпченмибез дә... Хәлләрен Зөлфия яки энекәшләре аша белешеп торабыз. Шалтыраткан саен: «Абыегыздан хәбәр бармы?» – дим... Абыйлары белән бик горурланалар барысы да...

Авылда барысы да үч төбәндәге кебек күренә. Рәхмәтулла абый белән Минзилә апаның һәр баласын мактап кына сөйләр Багыш халкы. Резедаләре Казанда «Мөхәммәдия»

мадрәсәсен тәмамлаган, хәзер Мәскәүдә яши. Ике кызы белән тол калган кыз туганнарына иң күп ярдәм итүчеләр – абыйсы һәм энекәшләре. Камил Казанда яши, башкаларга караганда яқынрак булгач, әтисе белән әнисенә ни кирәк, барысын да ул кайтарып тора. Рәстәм югары белем алган, Мәскәүдә төпләнгән. Төп нигез янәшәсендә бүрәнәләрдән йорт җиткерергә җыена әнә. Егетләргә бергә кушылып, өйләренә яңкорма салганнар, пластик тәрәзәләр куйдыртканнар, каралты-кураңы яңартканнар...

– Алар беркайчан борчу-мәшәкать тудырмадылар. Дәрәсләрен үзләре әзерләделәр, бездән ярдәм көтмәделәр. Әйбер сорап апыртмадылар. Башлангычта укыганда Рамилгә велосипед алып бирдек, калганнарына анысы да булмады. Берсендә Рамил урамда бер малай белән сугышкан: безнеке җиңгән ахрысы, теге малайның әнисе чыгып үзенә дә шактый гына электергән. Өйгә кайтып зарланмады – Дәү апа күрәп калганга гына белдем.

Өчәү бергә җыелышып кайткан чакларында, йортка чыгып китәләр дә, гел нәрсә дә булса эшли алар. Рамил кечкенәдән энекәшләрен шулай эшләтә иде ул...

Рамил Ибәтуллинга Россия Герое исеме бирелү Багыш авылы өчен зур вакыйга була. Апас районы башлыгы Айрат Җиһаншин Минзилә апа белән Рәхмәтулла абыйны килеп котлап китә. Рамилдән кала, махсус хәрби операциядә бүген Багыштан тагын ике егет катнаша. Шуларның берсе – Минзилә апаның туганнан туган Ислам абыйсының оныгы.

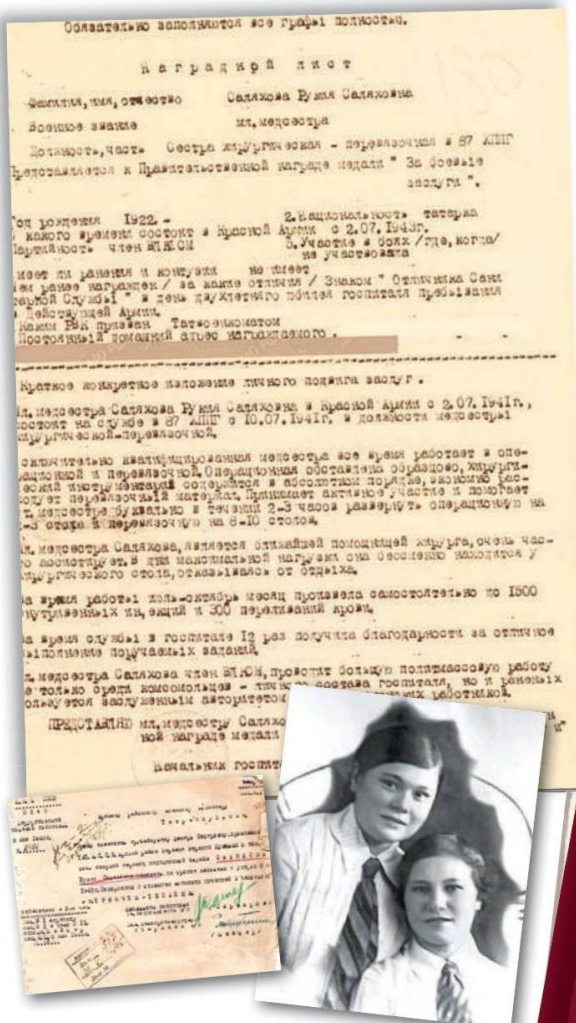
– Ислам абый Насыйбуллинның әнисе белән минем әти бертуган. Без өйләнешкәч, алар безне чәйгә дә алдылар әле... Дан орденнарының тулы кавалеры ул. Герой белән бер дәрәжәдә! Сугыштан соң безнең Вахитов исемдәге колхозның партбашы җитәкчесе булып эшләде, Чирмешән авыл Советы рәисе булып торды. Чирмешән мәктәбе дә, авылыбызның бер урамы да Ислам Насыйбуллин исемен йөртә...

Шулай, батырлык нәселдән дә килә торган сыйфат бугай.

Хәтер – Хәтер – мәңгелек... мәңгелек...

Бөек Жңңгә миллионлаган гап-гади кешеләрнең каһарманлыгы бәрәберенә ирешә алдык. Алар арасында безнең татар егетләре, татар кызлары да байтак. Минем бабам, синеке, аныкы... Сугыш афәте кагылмаган, сугыш ишек шакымаган капка, гайлә калды микән? Жңң таңы безгә шуңа да кадерле... Инде бу хакта бүгенге яшьләрбезгә дә аңлатасы, төшендерәсе, күңелләрәндә горурлык хисләре уятасы килә. Бу проект – шул хакта. Мондый ядкарлар, бәлки, сезнең гайлэләрдә дә сакланадыр. Юк икән, аларны шушы сайтлардан табып алырга мөмкин: <https://pamyatnaroda.ru>, podvignaroda.ru. Бабаларыгызга орден-медаллар ни өчен бирелде икән? Балалар, оныклар белән бергә утырып эзләп карагыз әле. Әлеге тарихи документларны үз күзләр белән күргәч, Жңң сүзенә алар инде берничек тә битараф калалмас... Табышларыгызны безнең белән дә уртаклашыгыз. Хатларыгызны көтөбөз.

■ Рокыя Сәлахова Казанда Вишневский исемендәге больницада бергә эшләгән иптәш кызы Сабирә белән. 1940 ел.

Рокыя Сәлахованың әнисе Һәжәр апаны бик әйбәт хәтерлим мин. Терәлеп торган күрше булып яшәдек. Авылның бик хөрмәтле кешесе, абыстае иде ул. Олысы-кечесе «Абыстай апай» дип атый иде. Рокыя – икенче балалары, мәктәпне алтын медаль белән тәмамлаганнан соң Казан медицина мәктәбенә укырга кереп, медсестра һөнәре алып чыга. Аны Казанның Бултеров урамындагы больницада балалар бүлегендә эшкә калдыралар. 1941 елның жәй башында Рокыя беренче ялын алып туган авылына кайта. Ләкин авыр хәбәр килә... Сугыш башланган. Рокыя да әнисе, сеңлесе, энесе белән сау-буллаша да Казанга китә. Кыр госпиталендә эшләргә теләк белдереп, гариза яза – яшь кыз Ватанны саклаучылар сафына баса. Июль башында фронтка килеп жңтә һәм сугыш кырынан 5–10 чакрым ераклыктагы урнашкан госпитальдә эшли башлый. Икешәр тәүлек операция өстәле артында басып торырга туры килә Рокыяга. Дошман гаскәрләре Мәскәүгә якынлашкан авыр көннәр. Ул – алгы сызыкта. Бервакыт, яралы сугышчыларны госпитальгә озата барганда чолганышта кала. Немецларга каршы ут ача. Рокыяга сугышчылар да булыша. Фашистлар чигенә. Мәскәү янындагы каты сугышларда батырлык һәм кыюлык күрсәткән өчен Рокыя Сәлахова «Батырлык өчен» медале белән бүләкләнә. Аны гвардия өлкән сержанты дәрәжәсенә күтәрәләр. Күрсәткән батырлыклары өчен аңа берничә тапкыр рәхмәт белдерелә. Словакиянең борынгы шәһәре Тренчанске Теплицеда граната кыйпылчыгы тиеп, ул каты яралана. 1945 елның 6 мае иртәсендә ул мәңгегә күзләрен йома. Өч көннән бөтен дөнья халкы жңң көнен зур шатлык белән каршылый. Рокыягына ул көнне күрә алмый. Аны совет сугышчылары, медицина хезмәткәрләре зур хөрмәт белән Тренчанске Теплице шәһәрәндә костел ишегалдында жңриләр. Кабере өстенә һәйкәл куела. Соңыннан жәсәде Братислава өчен һәлак булган көрәшчеләр каберлегенә «Славин» дан монументы итәгенә күчерелә. Ул – бик зур каберлек. Анда 6845 совет сугышчысы жңрләнгән. Рокыя үзе туган илгә кайта алмаса да, даны кайта. Арча районы Югары Пошалым авылының үзәк урамы Рокыя Сәлахова исемен йөртә. Ул укыган медицина училищесы диварына фоторәсеме куелган. Китепханәдә Рокыя Сәлахованың фотолары, әнисенә, сеңлесенә язган хатлары, аның белән бәйле документларның күчмәләре кадерләп саклана. Ул яшәгән урамга истәлек тактасы куя алсак, якты хәтирәсен мәңгеләштерүдә тагын бер адым булыр иде.

Гөлнәз ГАЛИМЖАНОВА,
Урта Пошалым авыл китепханәсе мөдире.

Алсу
ШАКИРОВА

ҺӘРБЕРЕБЕЗ – БЕР КИРПЕЧ

Кызыл кирпич

– Безгә килгән бер генә кунак та бөләкәй «врач» Лилиянең кулы аша узмый калмый. И яратам инде кунакларны! Берьюлы никадәр кешене дәвалап була бит. Берсе дә мине үпкәләтергә теләми, әдәп саклап кушканымны үтиләр. Дару төймәсе каптырам, укол кадап алам. Булды, абый-апалар! Хәзер әниңең чәен эчегез инде, дим. Ә курчаклар!.. Минем курчакларны күргән кеше бу бала дәрәс түгел

ахрысы, дип уйлар иде (көлә). Барысының да арт яклары, куллары тишкәленеп беткән – укол кадыйм. Корсаклары ярылган – уңышлы «операция» нәтижәсе. Шприцым да чып-чын иде бит! Пыяла-тимердән ясалган, энәсе дә бар. Кайдан алып биргәннәрдер аны, белмим дә.

Эләкте инде әнигә. Бик сирәк исемне йортә ул – Суайдә. Юкны бар итеп гомер иттек, безне – өч баласын авырлык белән үстерде. Чистайда үз йортыбызда яшәдек.

– 22 ел «Ашыгыч ярдәм»дә эшләдем. Алексеевский бистәсе ул вакытта авыл гына иде әле. Асфальтның «а» хәрәфе дә юк – тездән пычрак ерып диярлек урамнар әйләнгән булды. Машина керә алмыйча урам башында туктап кала, ә син сумкаңны күтәреп, фонарик белән кирәкле йортны эзләп китәсең. Тапканчы барасың. Артка юл юк. Кайсыдыр йортта зарыгып синнән ярдәм көтәләр...

Кайчандыр фельдшер-акушер, ә бүген «Алексеевская керамика» ААҖның персонал белән идарә итү һәм иҗтимагый эшчәнлек буенча директор урынбасары Лилия ЛЫСОВА белән тормыш юлын кирпечләп сүтәбез. Көтмәгәндә язмыш аның җайлап кына барган юлына «кызыл кирпич» чыгарып куя. Бетте! Алга юл юк. Тик... кирпичләрнең дә төрлесе була. Кайберләрен төзелеш материалы итеп яңа тормышка нигез салуга юнәлтергә мөмкин бит!

Әтием Гарифулла машина йортә иде, гомеренең күп өлеше юлда узды. Кызлары да кыз кебек кенәме... Малайларны да кыйнап кайткан вакытларым булды. Бик шук идем. Әни өченче баласын бик авырдан тапты. Клиник үлем кичерде, бик күп кан югалтты. Өстәвенә, тәрәзә ачык калып күкрәге ялкынсына. Маститның ни икәнән бала имезгән хатын-кызлар белә инде. Әниңең күкрәгендәге зур җөйне күреп мин – медик та гажәпләнәм.

12 яшьлек бала яңа туган сабыйны карасын әле! Хәзер күз алдына китерү дә кыен...

Әни хастаханадан тиз генә чыгарлык түгел иде. Яңа туган сабый минем кулга калды. Үземә 12 яшь, энемә – 8, кулда бөләкәй Айдар. Күрше апа кереп торган арада хастаханәгә чабам. Әни сәламәт күкрәгеннән сөт савып бирә. Шуны өйгә алып кайтып су парында стерилләштерәм дә бәбигә эчертәм. Көнә дә, төнә дә минем өстә. Ике көнгә бер тапкыр күрше апа белән юбындырабыз. Нинди көчләр, нинди уйлар булгандыр миндә. Үзем дә бала бит әле дигән уй башыма килеп тә карамаган. Жилкәгә төшкәч, тартканмын инде. Әни дә миңа ышанып торган... Ике ай буга яңа туган сабыйны карадым шулай.

Мәктәптә укуым белән әллә ни аерылып тормасам да, медицина училищесында укып, фельдшер-акушер белгечлегенә буенча кызыл диплом алып чыктым. Шундый заманнар бар иде – кызыл дипломлы белгечкә Чистай хастаханәсендә эш урыны юк. Яшләр күп! Билгеләү белән авылларга ук жиберәләр иде ул вакытта. Кайда барып элгәсәңне белмисең дә. Ә миңа бәхет елмайды! Алексеевский авылына (хәзерге район үзәге ул вакытта «село» исемен генә йөртә иде әле) урнашырга мөмкинлек туды.

«Ашыгыч ярдәм»дә эшләү җиңелләрдән түгел. Юллар юк ул вакытта, тәҗрибәсә дә ташка үлчим. Ә син көннең, төннең теләсә кайсы вакытында кешегә ярдәм итәргә, кыска вакыт эчендә хәлиткеч карарлар кабул итәргә тиеш. Җаваплылыгы да зур. Стресс шартларында эшли белү сәләте дә кирәктер кешегә. Ә мин авырлыктардан курка торганнардан түгел. Шуңа 22 ел буга эшләгәнмендер инде. Тагын да эшләр идем, китәргә исәп юк иде. Шушында Алексеевскийда кияүгә чыктым, улым туды. Мүл тормышта бәхетле яшәдек. Әмма көтмәгәндә 38 яшендә ирем вафат булды... Тормыш шомга барган тигез юлыма «кызыл кирпич» чыгарып куйды шулай. Булды, Лилия, монда юлың тәмам, диде...

Сынау моның белән генә бетмәде. Бер айдан үзем дә онкологиягә

эләктем. Аллаһның рәхмәте белән, яман шеш булмады ул. Алай да операция, аннары тернәкләнү узарга туры килде... Менә шул вакытта алга таба ничек яшәргә дигән сорау борчып башлады инде. Кечкенә генә хезмәт хакына үземне дә, үсеп килүче улымны да яшәтергә кирәк, зур гына йорт... Тормышта нәрсәдер үзгәртәргә кирәк иде.

Ярый әле янәшәдә ярдәм кулы сузарлык кешеләр булды. 90 нчы еллар ахырында район башлыгы Алексей Иванович Демидов, зур ышаныч белдереп, төзелеп килүче «Алексеевская керамика» җәмгыяте директоры итеп Рәмис Рәисович Кәбировны билгеләде. Иң авыр вакытымда бу кешеләр миңа бик булышты.

Кызыл кирпич – безнең производствоның нигезен тәшкил итә. Аны традициягә кертелгән борынгы технология буенча җитештерәләр. Иң югары чиктәге температура тәэсирендә дә начар матдәләр бүлеп чыгармый. Тормышымның шул чоры да кызыл кирпич кебек – ничек кенә сыналсам да, иң яхшы хатирәләремне генә үзем белән алып, яңа тормышның нигезен төзи башларга кирәк иде.

Сары кирпич

– Чирек гасыр медицинада эшләгән кешегә кирпич җитештерү өлкәсенә кереп китәргә кирәк! Бу бит үзеңне яңадан сүтеп жыю дигән сүз. Барып чыгасына үзем дә ышанмадым башта. Әле тернәкләнү вакыты иде, эшкә йөрмим... Заводка барып карадым. Ошады бит... Тормыш кайнап тора! Эшләмәслек урын түгел! Аннары акчаны да яхшы түлиләр икән! Хезмәт кенәгәме икенче белгечлегемне үз кулларым белән язып куйдым – «кадрлар буенча инспектор». Эшкә үземне үзем урнаштырдым.

Ай-һай, җиңел булмады беренче елым. Аннан-моннан гына эшлисе

дә килми бит, өметләргә акыйсы килә. Һәр хезмәткәрнең фамилиясен генә түгел, үз исемен, әтисенен исеменә кадәр өйрәндем. 158 кеше эшли иде ул вакытта.

Хезмәт кодексының нечкәләрен белсәңез! Миннән булмый бу дип йөз тапкыр уйлаганмындыр. Ярый әле яхшы остазлар очрап торды. Озак еллар Алексеевскийның сөт-консервлар комбинаты кадрлар бүлегенә җитәкчесе Ирина Викторовна Зиновьева бик күп нечкәләргә өйрәтте. Әйе, бөтенләй башка оешма кешесе! Бөтен эш кәгазьләрен өйгә алып кайтам, Ирина Викторовна мине өйрәтә, барысын да язып барам. Отпускларны дөрес санарга, компенсацияләргә бүлсәң, декреттан чыккан хатын-кызлар белән ничек эшләргә, хезмәткәргә ялны алдан биреп кую нәрсә белән яный... Шул вакытта остазымның әйткән сүзләрен бүтән дә искә төшерәм. Беркайчан да бер үк төрле очрак белән эшләмисең: һәр кешенең үз тарихы, үз юлы.

Элеккегә тәҗрибәм шулкадәр ярдәм итә бу эштә! Эшкә урнашырга килгән кеше белән әңгәмә корам, үзем аның йөзен күзәтәм. Бит тиресе нинди төстә, күзләре туры карыймы, тырнак формасы нинди, колак яфрагы ак түгелме, анкетаны күзлексез укыймы, куллары калтырамы... Күз күрмәе начар булган кылың күзгә алсан, кирпичләргә сыйфатына зыян киләчәк. Андый кеше ярыкларны күрми, бракны уздырып жиберә – җиңелрәк эш тәкъдим итәргә кирәк. Астма белән интегүчеләрнең тырнаклары үзгәчлекле формада. Әһә, моңа бина эчендә, тузанда эшләргә ярамый дип теркәп куям, урамда, саф һавадагы эш туры килер. Колак яфрактары аксыл йә үтә күрәнмәле булса, димәк гемоглобинны түбән, туры килерлек эш табарбыз...

Иртән медработник белән сменадагы һәр эшчәне (йөзләп кеше

дигән сүз) тикшереп чыгабыз. Мин кешенең йөзөн күзәтәм, күзләренә карыйм, сөйләшәм, кәефе белән кызыксынам, хәерле эш көне теләм. Болар барысы да психологик яктан эшченең халәтен, хезмәткә яраклы булуын аңлау өчен кирәк. Производство – бик җаваплы урын. Күзләре тегендә-монда йөгерә башласа да ниндидер борчуы барын аңлыйм, сәбәбен ачыклайым, кирәк булса бу көнгә эштән азат итәм.

Әнә шулай тормышымның кызыл кирпичле нигезенә матур, тигез кирпичләрдән яңа диварлар күтәрелде. Аның төсө безнең «Слоновая кость» кирпиче кебек үк: йомшак, ачык саргылт төстә. Жылы төстә...

Төсле кирпичләр

– Әйдәгез, завод белән таныштырам үзегезне.

Иярәбез. Лилия ханымның телефоны тынып тормый. Инде ничәсен сүндереп куйган иде, бу юлы җавап бирде.

– Тыңлыйм. Укол кадарга кирәкме? Ярый, бер 20 минуттан пунктка кил, бушармын, – телефонын сүндереп сөйләвен дәвам итә. – Медсестрабыз декрет ялында. Аның да вазыйфасын вакытлыча башкарырга туры килә. Ят эш түгел бит... Хәзер цехка алып керәм сезне. «Клинкер», «Баварская кладка» кирпичләрен дә күрерсез. Алары – заман таләпләренә туры килгән, чагыштырмача яңа төрләр, өй фасадларында яңа архитектура идеяләренә тормышка ашыруда кулланыла.

Түшәмгә кадәр менгән станоклар, кайсы кайда башланып кайда беткәнә аңлашылмаган ленталар, алар буйлап балчык йөгерә. Аксыл, кызыл, соры төсләр. Аннары алар, пресслар белән бастырылып, төрле размерга ваклана, тагын кушыла... Әнә әзер кирпичләр чыга. Менә ничек ясала икән бит алар! Тоташ укмашкан, төрле температураларда эшкәртелгән балчыкны бер станок тип-тигез кирпичләргә кисә, шундук рәсемле мөһерә дә сугыла. Берсен тотып карыйбыз – жылы! Ипи кебек... Әзер кирпичләр киш-

тәләргә тутырыла, аннары камера-ларга озатыла.

– Якын-тирәдәге кирпич заводлары ябылып беткәндә дә безнең оешма эшен уңышлы дәвам итә. Житәкчебезнең роле бик зур монда. Кайчандыр Алексей Иванович нигез салган эшчәнлеккә аның улы Алексей Алексеевич Демидов белән Рәмис Рәисович уңышлы дәвам итәләр. Сыйфатлы кирпич чыксын өчен житәкчебез бик зур таләпләр куя. Шул ук вакытта тәҗрибәле, борчыла торган, кешелеккә дә ул Рәмис Рәисович. Оешма белән беренче көннән алып инде менә 28 ел идарә итә. Коллективта олы яшьтәге тәҗрибәле кешеләр күп. Бер гаиләдән берничә кеше эшләгән хезмәткәрләребез бар. Яшьләрнең күпчелеге гаилә корган, балалары булган, тормыш йөген тартучы ир-егетләр. Безгә яхшы хезмәт хакы эзләп киләләр һәм табалар да. Үз ашханәбездә төшке һәм кичке ашлар әзерлиләр. Үзәбездә тукланган эшчеләр ашау өчен аена нибары 600 сум тирәсе генә түлиләр. Кичке ашны да ашасалар бер мең чамасы чыга. Әнә шундый зур ташламалар каралган ашханәдә.

Лилия Гарифулловна җайлы гына иелеп ленталарны уза, киртәләренә сикереп кенә чыга. Көн саен ничә тапкыр урый торган сукмалары бу аның.

– Хатын-кызларыбыз... 222 кешелек коллективта нибары 27 бөртең без. Күпчелеге бухгалтериядә, ашханәдә эшли. Киптерү камера-лары операторы булып эшләүче дүрт кызыбыз бар. Ирләр эшли алмый торган эшне башкара алар! Кирпичләренә киптерә торган камерада температураны көйләп торалар. Миңа ипи пешкәндә артык кызу булса өстә ярыла бит әле. Менә кирпич тә шулай. Тиешле сәгатендә камерада тиешле температура булмаса, тип-тигез булырга тиешле йөзгәндә сырлар барлыкка килә. Брак дигән сүз! Киптерүче операторлар камералар астында урнашкан вентиляторларның клапаннарын ачып-ябып торалар. Ә алар бик аста урнашкан.

Ишекне ачып цехка узабыз.

Кызулап атлаган килеш кенә эшчеләр белән ниндидер мәсьәләләренә хәл итеп өлгәрә героёбыз. Сары кирпичне шушында житештерәләр. Берсенә-берсе су тамчысыдай охшаш кирпичләренә погрузчик машиналары үзләренә генә аңлашылган маршрут буенча бер жирдән икенче жиргә күчереп йөртә.

– Мин мондый ритмда кайнарға ияләшкән инде. Көн саен ниндидер үзгәчлеккә мәсьәләләр туып тора, аларны хәл итәсең. Әйе, кешеләр белән эшләү бик күп энергия таләп итә. Туганнарым Казанга чакырган иде. Өеңне сат та кил, синәң кебек белгечкә медицина өлкәсендә эшнә бик тиз табабыз, диләр. Улым да чакыра. Әни, син шәһәрдә югалмыйсың инде, ди. Юк, миңа менә шушындай кайнап торган эш кирәк. Җаваплылык хисе дә бар. Кайчандыр миңа ярдәм кулы сузган кешеләрнең өметен ничек акламыйсың?!

Заводның без барып җиткән өлешендә кирпичне төяп урамга чыгаралар, сатып алучыларга төяп җибәрәләр. Фотографыбыз Аня белән Лилия ханымны фотога төшерергә ракурс эзлибез. Үзе бер яшь белгеч янында тоткарланды. Кешенең күзенә туры карап сөйләшә ул. Юл буена берничә тапкыр күзәттем.

– Менә ярты ел яхшы гына эшләгән бер егет белән сөйләштем, борчулары белән бүлеште, – ди ул, безнең яңга килгөч. – Бик яхшы гына эшләп китте, ничек тә тотып калырга иде! Китәргә теләгән беркемне дә болай гына җибәрмим. Сөйләшергә кирәк. Нинди сәбәпләргә барлыкка килгән? Нәрсә ошамый? Кайвакыт башка эш күләмен бирү, эш урынын алыштырып кую да бөтен мәсьәләгә хәл итә. Яшьләрне бер ел булса да тотарга кирәк, аннары ияләшеп тә китәләр. Гомумән, кешеләрне кызганам мин. Кешегә ышанырга, хатасын төзәтергә ирек бирергә кирәк. Оешманың киләчәген бергәләп төзибез бит. Һәрберебез – үзе аерым бер кирпич. Төрле төсле, әмма һәрвакыт сыйфатлы кирпич!

ХОЛЫКМЫ, ТӘРБИЯМЕ?

Безнең кызыбыз бик тә кыюсыз, оялчан. Дәрестә такта алдына чыгып, хәтта белгәнән дә сөйли алмый, каушый. Бу нилектән шулай була икән? Кызыбызда ничек кыюлык тәрбияләргә? Киңәш бирмәссезме?

Гүзәлия ЗАРИПОВА.
Апас районы.

Баланың кыюсыз, оялчан булуы ул еш очрый торган проблема. Андый балалар белгәнән әйтергә дә, үзенә сәләтен күрсәтергә дә кыенсына, иптәшләре арасында басылып кала. Баланың бу үзенчәлеге киләчәктәге тормышында, карьера үсешендә аяк чалыр дип, эти-әниләре бик борчыла. Һәм аларның борчылуында хаклык та бар. Без шундый заманда яшибез: балаларны кечкенәдән үк үзенә күрсәтергә өйрәтергә кирәк, дип, менеджментлыкның төрле юнәлешләрендә тәрбияләргә тырышабыз.

Баланың кыюсызлыгын бары тик тәрбия нәтижәсе дип кенә әйтеп булмый. Күп очракта ул аның табигый, тумыштан килә торган холык билгесе, темпераменты белән бәйле була. Ә инде, белгәнәгезчә, холык үзенчәлекләре, темперамент – коррекциягә бик аз бирешә торган нәрсәләр.

Әлбәттә, монда тәрбиянең дә берникадәр өлеше юк түгел. Әйтик, эти-әни баланы кечкенәдән һәрвакыт тәнкыйтьләсә, һәр эшләгән эшенең бәясен төшереп, син булдыра алмыйсың, дип, аның күңелен төшереп торса, балада үз-үзенә ышанмау, кыюсызлык барлыкка килми хәле юк. Кайчагында артык актив балаларның да тәртибен коррекцияләргә тырышып, эти-әниләр аны бастырырга омтыла. Бу да тора-бара шушы ук проблемага китерергә мөмкин. Моннан тыш, кайбер балалар гади генә нәрсәләргә дә озаграк өйрәнә. Менә шул вакытта эти-әнинең түземлеге җитми кала. Мәсәлән, башкалар инде кашык тотып ашый, ул әле моны булдыра алмый. Башкалар инде тапкырлау таблицасын ятлаган, ә аңа моның өчен күп вакыт кирәк. Менә шул чакта балага, син булдыксыз, дигән сүзләр әйтелсә, хәтта бер-ике тапкыр гына әйтелсә дә, бу аның күңеленә сеңеп калырга, үзен булдыксыз итеп санап, үзе турында шундый нәтиҗә ясап өлгерергә мөмкин. Һәм, билгеле, бу аның үз-үзенә ышанычын киметә. Үз-үзенә бәя бирү дигән әйбер баланың кыюсызлыгына зур йогынты ясый.

Сәбәпләрне барлаганда, тагын шуны да әйтергә кирәк: аның беренчесе – баланың инициативасын бетерү, үзенә ышанычын какшату булса, икенчесе – эти-әнинең үзенә кыюсызлык үрнәге күрсәтүе. Бала үз-үзенә шулай тотуны гадәти хәл дип кабул итә һәм үзен дә шулай тотат. Шуңа күрә балага үз-үзенә ышанган кеше булуыңны күрсәтү бик мөһим.

Мондый балага ничек ярдәм итәргә? Әйткәнәмчә, тамырлары төрле дисәк тә, ул, иң беренче чиратта, баланың үз-үзенә куйган бәясә түбән булу белән бәйләп аңлатыла. Кыюсыз балаларга аеруча игътибарлы булырга һәм аларның үз-үзен тотышын һәрдаим күзәтергә кирәк. Ләкин бу тоталь контрольгә әйләнергә тиеш түгел. Тоталь контроль үзе үк балада кыюсызлык тәрбияли торган нәрсә. Ләкин шул ук вакытта сиздерми генә контрольдә тоту бу очракта бик әһәмиятле.

Баланың үз-үзенә ышанычын ничек арттырып була? Ничшиксез, аны мактау, хуллау юлы белән. Икенче яктан, баланы үзгә тиң кеше, партнер итеп күрергә, үзгә аның белән шулай тотарга кирәк. Психологиядә шундый төшенчәләр бар: партнерлык мөнәсәбәте, бала һәм олы кеше мөнәсәбәте, ике бала мөнәсәбәте һәм ике олы кеше мөнәсәбәте. Гадәттә, балалар белән аралашканда бала һәм олы кеше мөнәсәбәте карабыз: без зурлар, бөтен нәрсәне беләбез, ә бала кечкенә, ул бөтенесен аңламый. Мондый мөнәсәбәт баланың үзенә булган ышанычын шулай ук киметә. Үзенә ышанмаган бала белән партнерлык мөнәсәбәтләре урнаштыру дөресрәк. Әйтик, һәрнәрсәгә, аеруча аның үзенә кагылган әйберләргә баланың фикерен сорау. Тик моны, әйдә сөйлә инде син, дигән рәвеш белән түгел, ә чынлап та кызыксыну белән, чын күңелдән сорарга кирәк. Һәм аның фикерен, син әйттең дә без оныттык дип түгел, ә исәпкә алып, карарлар кабул иткәндә ул фикергә дә таяну мөһим. Мондый аралашу баланың үз-үзенә бәясен генә күтәреп калмый, башкалар белән аралашканда үз фикерен дәлилләү, аңлата алу кебек тәҗрибә бирә. Киләчәктә, әйтик, мәктәптә укыганда ул инде үзен укытучы белән олы кеше-бала мөнәсәбәтендә итеп түгел, ә олы кеше һәм олы кеше мөнәсәбәтләрендә тотат.

Әгәр без мәктәпкәчә яшәгә балалар турында да сөйләшсәк, бу очракта аның тәртибен уеннар аша коррекцияләргә тырышырга була. Уеннарда ул буйсынучы ролен генә түгел, җитәкче, лидер ролен дә башкарсын. Мәсәлән, мәктәплә уйныйлар икән, ул да укытучы ролендә булып карасын.

Тагын бер ысул: кыюсыз балаларның башка балалар белән күбрәк аралаштыру. Хәтта шундый әйберне киңәш итәм: эти-әниләргә аны кулыннан җитәкләп, башка балалар янына алып барырга, аларны таныштырып, сез дус булыгыз, яме, дип әйтергә дә була. Аның уңышларын бәяләү, ә уңышсызлыklarның вакытлыча гына икәннән аңлату да әһәмиятле. Балагызны, син булдырасың дип үсәндереп торасыз икән, тора-бара ул кыюланачак, үзенә ышанган, көчле кеше булып җитлөгәчәк.

Айсылу
НӘГҮЙМОВА,
Казан федераль
университеты
профессоры, психолог

Белгеч киңәше

ЯМЕ БАР, ТӘМЕ...

Нәкъ шулай, «Татар жыры» фестивале» дигән сүзләрен үзенчәлекле тавыш иясә – ел вакыйгасының алыштыргысыз алып баручысы Гөлназ Сәфәрова интонациясе белән укыйсы. Фестивальдә күп нәрсәгә үзгәреш жилләре кагылган булса да, алып баручылар шул ук: Айрат Ильясов, Рамил Шәрәфиев һәм 20 ел сәхнә тоткан Гөлназ Сәфәрова. Тел-теш тидерәсем килми. Быел алып баручылар аз күренде, сүз боткасы да, артистларны яисә тамашачыларны кимсетерлек шаяртулар да юк. Булса да, урынлы һәм кешесенә күрә туры килә торган иде. Киләчәктә аларны да ясалма фәһем уйлап тапкан алып баручылар алыштырып куймагае... Татарстанның атказанган артисты Гөлназ Сәфәрованың әтисе Миңназыйм абый һәм әнисе Резедә ханым белән сөйләшеп алдым. Кызлары өчен бик борчылып торуларын, фестивальгә кадр дә, аннары да үзара киңәшләшүләрен, кызларына теләк-тәкъдим белән тәнкыйть сүзләрен дә житкерүләрен әйттеләр. Гөлназ да әти-әнисенән, җае чыккан саен, ничек бара дип, кыска хәбәр аша фикерләрен сорый икән. Барысы да нинди зур бәхет бит бу!

Фестиваль турында сөйләшүгә күчкәнче, зал, тамашачылар турында да фикеремне әйтеп куйыйм әле. Тамашаның Казаннан ерак урнашкан залда узуының төп сәбәпләрен белсәк тә, ул бу фестиваль өчен туры килми. Беренчедән, биредә салкынча. Бер мин генә туңмаганмын икән, концертның икенче өлешенә өс киёмнәрен киеп кәргән тамашачыларга карап көнләшеп куйдым хәтта. Алар кыенсынып тормады. Концерт беткәч, гардеробта чират тормас өчен эшләмәде кайберәүләр моны... Чөнки чыгасы килгән кеше болай да кайчан тели, шунда чыкты, кәрде, зал буйлап йөрдә, тегесен-монысын капкалап алды. Концерт башлангач та бер сәгать дэвамында ашыкмый гына залга узган тамашачыларны ничек кенә акларга тырышсам да, булмады: якин-тирэдә утыручыларның да ачуын чыгарды бу хәл. Алып баручылар концерт башында ук: «Безнең фестивальгә иң затлы тамашачы җыела», – дип әйтеп ташлап ялгышты. Кибеткә сөт алырга чыкмый бит инде алар, джинсы чалбар белән футболка яки водолазка киеп килергә?! Әле алып баручылар яки җырчылар белән бер вакытта, аларның тавышын басарга тырышып, шул җырчы турында сөйләүләренә дә сабыр гына түздем. Һәр җырчының үз тамашачысы була инде, «Татар жыры» фестиваленә ке дә үзгә икән...

Җырчыларга күчик инде. «Татар жыры» хәзер популяр булган бәби чәе дә, Сабан туге да яки туган көн бәйрәме дә түгел. Ул татар эстрадасын ниндидер бер тонуста тотаткан чара булырга тиеш. Сәхнә буенча сикереп, бер башыннан икенчесенә йөрү кайбер артистларга килешә үзе.

Фото: «Барс-Медиа» компаниялар төркеме

Ләкин кемгәдер охшарга тырышу, халыкны шаккаттыру максатын тормышка ашырырга теләп ялгышучылар да бар шул. Үз исемнәренә тугры калсыннар иде.

Күңел гадилекне сагынган икән. Сүз дә юк, утлар, сәхнә бизәлеше, костюмнар бик матур. Заманында әле җырчыларның киёмнәренә бәясе белән мактануы, аны тектерү процессын зур яңалык итеп күрсәтү дә бар иде. Быел андый сүзләр ишетелмәде. Бәяләр белән мактана торган дөньялар артта калды инде. Кыйммәтләр башка... Ләкин Динә Гарипова, Илгиз Мөхетдинов, Алсу һәм Азат Фазлыевлар, Әнвәр Нургалиев, Альберт Вәлиуллин кебек җырчыларда табигый матурлык саклану – бик күркәм күренеш.

Фестивальнең абсолют «батыры» – 25 тапкыр «Алтын Барс» сынын алган Айдар Галимовның хит җырларыннан торган попурины рәхәтләнеп тыңладым. Концерт бит инде уйландырырга да, моңландырырга да, күңелдәге хисләрне селкетеп алырга да тиеш. Әйтик, Филүс Каһиров җырлары шикелле. Аның Шәкүр белән башкарган «Ак калфакның табылган чагы» җырын һаман көйлим. Әйе, ул гасыр ачышы түгел, чөнки Шәкүр бу җырны хөрмәтле Илһам ага Шакиров белән әлеге фестиваль тарихында башкарган иде инде. Кемнәңдер җыры хисабына дан казану сүзләре бу җырчыларга кагылмый. Филүс Каһиров – хәзерге заман сәнгатьнең «Илһамы». Фестивальдә Чулпан Йосыпова, Гөлнәз Асаева, Иркә легендар артистларның хит җырларын яңарттылар. Матур җыр яшәргә, киләчәк буынга тапшырылырга, зур сәхнәләрдә яңгырап торырга тиеш дип саным мин. Ләкин андый мәсьәләләр һәрчак уңай хәл ителсен, авторлар да үпкәләп калмасын иде. Әйтик, «Туган як» җыры тирәсендә барган бәхәс кебек. Җырның сүз авторы Гөлнәз Рәшитовага җырчы Вәсилә Фәттахова башкаруында «Туган як» җыры яздырылган пластинка тапшырылды. Ул исә, авторлык хокукларын саклап калуда ярдәм иткәннәре өчен «Барс-Медиа» компаниясенә рәхмәтен җиткерде. Кызганыч, фестивальдә яңгыраган шактый җырның авторлары тамашачыга ишеттерелмәде. Артистларга бер кыйммәтле киңәш бирим әле. «Миңа бу урында кул чабыгыз!» дигән сүзләр урынына: «Бу матур җырның авторлары фәлән-фәлән кул чабык әле!» – дип сорасалар, зал алкышларга күмәр иде. Артист та кыен хәлдә калмас иде, чөнки кеше өчен сорау шулкадәр рәхәт бит ул!

Көчле алкышлар дигәннән, Рөстәм Асадуллинга кул чапкан кадәр башка бер җырчыга да кул чапмадылар. Фестивальне өч җыр белән йомгаклап, Рөстәм кебек үк беренче тапкыр «Барс» алган Татарстанның халык артисты Вадим Захаровны да алкышларга күмделәр. Икесе дә чын халык җырчысы. Гади, ихлас. Сүз дә юк, репертуар буенча Рөстәм Асадуллин Вадим белән янәшә тора алмый әлегә. Шуңа күрә «Яшьлегем» җырын ике тапкыр башкарды булса кирәк...

Фестивальдә ел саен нинди дә булса яңалык кертүләренә сез дә игътибар итәсезме? Быел мин аны яшь талантлы җырчы Наилә Славина дип уйлап ашыктым кебек. Илгиз Мөхетдиновның Муса Җәлил сүзләренә язылган «Төрмәдә төш» җырын башкаруы фестивальнең «чия»се булды, ахры. Беренчедән, Илгиз Мөхетдинов «даң-доң»

җырлаучылардан аерылып тора. Икенчедән, аның белән бер сәхнәдә каһарман шагыйрь Муса Җәлилнең оныкчыгы Елизавета скрипкада уйнады. Шулай ук оныгы Татьяна ханымның залда утыруын да хәбәр итте алып баручылар. Менә оештыручыларның мондый табышы барлык җитешсезлекләренә юк итте диярлек. Матур күренеш!

Шулай ук Зөлфәт Хәкимнең Динә Гарипова белән чыгышы да күз алдымда тора. Ләкин Зөлфәт аганың ижатында сценарийга кертерлек канатлы сүзләре, афоризмнар, әсәрләреннән алырлык жөмлеләре бик күп. Ел саен бер сүзгә кабатлау партадашыңның дәфтәреннән иншаны күчереп язган кебегрәк килеп чыга.

Күчереп язучы дигәннән, охшаш, бик теләсәң дә отып алып калып булмый торган җырлар күп... Фестивальдә яңгыраган кайсы җыр өчен киләчәк буын артистлары үпкәләшеп бетәр икән? Күрергә иде шуны... Ахырга таба башка әллә нинди тузга язмаган уйлар килә башлады. Ару җиттеме, туңумы, жылы өйләрендә тәмле чай өстәле янында яки диванга кырын ятып концертны караучыларны уйлап, үземне кызганып та куйдым. Әйе, елга бер тапкыр уза торган мондый зур фестиваль тиз генә бетми инде анысы. Тере тавыш, жанлы музыка, бәйрәм мохитен телевизор алыштыра алмый. Ләкин биш сәгәттән артык барган концерт шул ук вакытта җитми дә калды. Русча әйтсәк, «послевкусие» булмады... Шуның сәбәпләрен эзләдем. Һәм таптым да кебек...

Без җырчылар турында шундый күп беләбез хәзер (төрлесен ишетергә туры килә), алар сәхнәдә күрүгә, аннан-моннан ишеткән шул сүзләр искә төшә, җырда яши алмый каласың. Артистларыбызга серлелек җитми... Җырлары радио-телевидениедән көнөнә ун тапкыр гына түгел, үтүктән дә егерме тапкыр яңгырый. Истә калмаса да, әй, тагын шушы җыр инде дигән сүзләр барыбер ишетелеп куя, чөнки шуңа охшаш җырны әле генә башкасы җырлап кереп киткән була. Бәлки, тамашачыларның залда, урамда йөрәп торган шикелле, әрле-бирле йөрәп торулары шуның белән бәйледер.

Профессионаллар, үз эшен белүче команда эшли фестивальне. Матур, әзерлекле, сыйфатлы концерт булды. Татар эстрадасында җырчылар, җырлар күп булган кебек, фидерләр дә төрле була ала. Тәнәфес вакытында аралашкан тамашачылар арасында, бер елны да калдырмыйча ерак районнарда килеп, өметләре акланмаган җыр сөючеләр дә очрады. Югары бәя бирүчеләр дә, икенче өлешкә кереп тә тормый кайтып китүчеләр дә, фәлән артистны күрү өчен килеп, аның катнашмавына шаккатучылар да булды. Билгеле сәбәпләр аркасында, декабрьдән мартка күчкән фестивальдә Салават Фәтхетдинов белән Ришат Төхвәтуллин катнаша алмады – аларның башка төбәкләрдә сольный концертлары бара. Ә башка ТОП җырчыларның ел вакыйгасында чыгыш ясамавы быел да сер булып кала бирде. Монда фестиваль ачылышында яңгыраган гимн сүзләре дә урынлы булыр: «Һәр күңелгә барып җитеп, татар халкын бердәм итеп, җырлыйк, әйдә, безнең татар җыры!»

Динара ӘХМӘТ

Чистайда туып-үскән Гөлсем Камалова, Санкт-Петербургтан Рокыя Юнысова, Ташкенттан Мәрьям Якупова һәм Ростовтан Мәрьям Поташева. Дүртесе дә Санкт-Петербургта хатын-кызлар өчен ачылган югары курслар студентлары һәм барысы да намуслы хезмәтләре белән илгә билгеле булган дин әһелләре гаиләләрендә тәрбия алган кызлар. Алар тарихыбызга Бестужев курсларында укучылар дип кереп калган. Әлеге тарихның кайбер битләрен искә төшерик, чөнки ул хатын-кызларыбызның югары белем өчен озак елларга сузылган көрәш юлларын эченә ала.

Үзбәк хатын-кызлар институты мөгаллимнәре һәм шәкертләре. Беренче рәттә уңда – Мәрьям Якупова. Икенче рәттә уңнан-сулга – Габдрахман Сәгъди, Сәгәдәт Еникиева, Заһидә Бурнашева (Гыйффәт туташ), Вәли Еникиев; өченче рәттә сулдан икенче – Мәрьям Еникиева. 1923 ел.

Тәминә
БИКТИМИРОВА

АЛАР БЕСТУЖЕВ КУРСЛАРЫНДА УКЫГАН

1878 елда профессор А. П. Бекетов житәкчелегендә оешкан галимнәр түгәрәге ярдәме белән Санкт-Петербургта рус тарихчы галим К. Н. Бестужев-Рюмин исемеңдәге Бестужев курслары оештырыла. (К. Н. Бестужев бу курсларның рәсми учредителе була, ачылган көнненән алып 1882 елга кадәр ректорлык вазыйфасын башкара.) Эмма патша хөкүмәте курсларның эшенә төрлечә каршылык күрсәтеп килә. Хатын-кызларның белемнәре түбән бәяләнеп, аларга бары тик башлангыч мәктәпләрдә яки кызлар гимназияләрендә генә укуырга рөхсәт ителә. 1881 елда курсларны ябарга дигән боерык бирелә, һәм 1886 елда укучылар кабул итү бөтенләй туктатыла. Эмма XX йөз башында алдынгы жәмәгәтчелек Хатын-кызлар өчен югары курсларны яңадан ачтыруга ирешә. 1905–1916 еллар арасында Югары курслар Санкт-Петербургтан тыш Казан, Одесса, Киев, Варшава, Томск шәһәрләрендә ачы-

лып, уңышлы гына эшләп китә. Алар барысы да институтлар өчен төзелгән программа буенча эшли.

1912 елда Санкт-Петербургның жир идарәсе бинасында уздырылган жыелышка укучы татар яшьләрен (шул исәптән, кызларны да) чакырлар. Биредә «Нур» газетасы журналисты Кәбир Бәкер Балкан сугышында жиңелүгә дучар булган Төркия мөселманнарына ярдәм итү өчен татар яшьләре төркеме туплау кирәклегә хакында сөйли. Чыгышының ахырында шәфкать туташларыннан да бу эштән баш тартмауларын үтенә. Югары курсларда укучы дүрт татар кызы Төркиягә барырга ризалык бирә. Исемнәрен тагын бер мәртәбә әйтеп үтәм: Педагогика курсларының физика-математика бүлгә студенткасы Гөлсем Камалова, Психиконеврология курсларының педагогика бүлегеннән Рокыя Юнысова белән Мәрьям Поташева һәм Медицина курсларыннан Мәрьям Якупова.

Шунысы куанычлы, Россиягә кайткач та алар алга куйган максатларына тугры калалар, милләтебезгә хезмәт итүләрен дәвам итәләр.

Алар 1912 елның 7 ноябрендә изге ният белән юлга чыгалар. Одесса шәһәренә житкәч, аларны Оренбургта нәшер ителүче «Вақыт» газетасы мөхәррире, язучы, галим Фатих Кәрим каршы ала. Бу очрашу кызларның бәхетенә булган дип уйлыйк. Чөнки Фатих Кәрим Төркиядә аларга ярдәм итеп, безнеңчә әйтсәк, «күз-колак» булып йөрүне үз өстенә ала. Россия илчелегенә алып барып килүләрен дә рәсмиләштерә. Әлегә төрек телен камил белмәгән кызларны княгиня Елизавета Николаевна Оболенская ачкан хастаханәгә билгелиләр. Татарның иң зыялыларынан булган Фатих Кәримнең кызларга күрсәткән хөрмәтле мөнәсәбәте ислам дөньясында хатын-кызның нинди югарылыкта булырга тиешлеген дә күрсәтү әле ул.

Кызларыбыз да сынатмый. «Истанбул мәктүпләре» дигән хезмәтендә Ф. Кәрим болай дип яза: «Хастаханә һәйәтләре вә табиблар безнең Русия мөселманнарыннан гаять разый вә мәмнүннәр. Безнекеләр үз мәсҗафлары (чыгымнары) илә килеп шулкадәр тырышып хезмәт итәләр».

Кызлар шәфкать туташы булып эшләү белән генә чикләнмиләр. Төркиянең жәмәгать тормышында актив катнашалар һәм хәтта хатын-кызлар хәрәкәтен оештыруда башлап йөрүчеләр булалар. Аларның һәр чыгышы, һәр адымы төрекләр арасында соклану, яклау, хуплау белән каршы алына. Кызлар Россиядәге уку тәртипләре, мәгариф юлындагы хәрәкәт хакында мәгълүмат бирәләр.

1913 елның ноябрендә Истанбул университетында жыен уздырыла. 6 мең төрек хатын-кызы алдында ясаган чыгышында Гөлсем Камалова болай ди: «Мин бу мөнбәргә сезгә вәгазь әйтү, акыл өйрәтү өчен менмәдем. Бәлки сезгә Русиядәге миллионнарча туташ вә сеңелләребезнең сәламен ирештерү, мондагы хәсрәтләр өчен аларның да күзләре яшьле, каләбләре канлы буларак, сезнең кайгыларыгызны уртаклашуларын белдерү өчен чыктым».

Ханымнар! Бүген гайрәт вә тырышлык күрсәтә торган көнебездер. Тарихларда күренәдер ки – Ватан вә милләтнең хәле мөшкеллеккә төшкәч, аларны күп мәртәбәләр хәмиятьле ханымнар вә галижәнап аналар коткарган. Без дә алардан үрнәк алайык, гыйбрәтләнник!»

Кайтыр көннәре якынлашкан, Фатих Кәрим кызларны мәчеткә алып барырга рөхсәт сорый. Бу мәчеткә төрек солтаны жомга намазына йөри икән. Кызларыбызны хөрмәтләп, солтан кулын күтәреп сәламли. Баш вәзир Мәхмүт Шәүкәт паша барысы белән кул биреп күрешә һәм: «Мөселман хатын-кызларының зур каләбле, галижәнап икәнлеген сез гамәлдә күрсәттегез», – дип, күп рәхмәтләр әйтә. Кызларыбыз, үзләре хакында иң матур тәәсирләр, гүзәл истәлекләр калдырып, биш ай дигәндә Төркия белән сабуллашалар.

Шунысы куанычлы: Россиягә кайткач та алар алга куйган максатларына тугры

калалар, милләтебезгә хезмәт итүләрен дәвам итәләр.

Өммөгөлсем Мөхәммәтзакир кызының тормыш юлы хакында язучы, журналист, жәмәгать эшлеклесе Роза Туфитуллованың «Язмыш жиле» романы чыкты. Бездә генә түгел, әсәрнең Төркиядә дә басылып чыгуы һәм яратып укылуы күңелле вакыйга. Укучыларыбызга Гөлсемнең тормыш юлын шул китаптан укып белергә тәкъдим итәм. Кызларның башкалары хакында билгеле булган кайбер истәлекләрен язып үтәм.

Санкт-Петербург ахуны Мөхәммәтзариф Юнысов кызы Рокья, гимназия тәмамлагач, Бакуда – Ә. Тагиевның кызлар мәктәбендә ике ел укытучы булып эшли. 1912 елда Психоневрология курсларына (институтына) укырга керә һәм Төркиядән кайткач 1914 елны аны тәмамлый.

Инде белгәнбезчә, татар сәүдәгәрләре, мөгаллимнәр чит ил уку йортлары белән танышып, алардагы укыту эшләре торышын өйрәнәп мәдрәсәләрен үзгәртеп кору эшенә керешәләр. XX гасыр башында сәүдә эшләрен киңәйтү генә түгел, яңа завод фабрикалар ачу, алар өчен житештерү җиһазлары әзерләү кирәклегә көннән-көн ныграк сиздерә башлый. Дин гыйлеме белән беррәттән, дөньяви фәннәр дә заман таләпләренә җавап бирерлек дәрәжәдә укытылырга тиешлеге дә аңлашыла төсле. Ниһаять,

■ Рокья Юнысова.

■ Балкан сугышы шәфкәтә туташлары.

1910–1912 елларда Мөхәмәтшәриф Яушевның тол хатыны Гайния Яушева 40 мең кеше яшәгән Троицк шәһәрәндә заманча укучылар әзерләү максатыннан яңа белем йорты салдыра, төрле яклардан белгечләр чакыра. Уку йортының программалары, уставы Оренбург уку округында тикшерелә, һәм 1915 елның 19 маенда гыйлем йорты ачарга рөхсәт алына.

Дарелмөгаллиматның беренче директоры безнең сөекле кызыбыз Рокыя Юнысова була. Уку йортын ачканда ул сүзен саф татар телендә: «Балалар – безнең киләчәгебез. Балалар нинди булса, киләчәгебез дә шундый булачак. Балаларның бездән иң ләтәйф (йомшак, нәфис), иң нәзек мөгамәлә көтәргә хаклары бар», – дип башлый. Аның янәшәсендә Германиядә белем алган ирләр-хатынлы З. Рахманкулов, Ф. Бакиров, К. Рәсүловлар басып тора. Иж-Бубый мәдрәсәсен таратканда кулга алынудан котылып калган Мөхлисә Бубыйны да Гайния ханым дин белемен укуга өчен үзе чакыра. Белем йортына беренче елда 62 укучы (студент) кабул ителсә, соңрак аларның саны 179 га житә. Укучылар арасында Троицкидан тыш, Ташкент, Уфа, Петропавловск, Атбасар һәм башка шәһәрләрдән килүчеләр күп була.

Укытыла торган фәннәр дә игътибарга лаек: Коръән, ислам дине тарихы, татар, гарәп, рус телләре, география, табигать белеме, арифметика, алгебра, геометрия, гомуми тарих, рус һәм татар тарихы, анатомия, гигиена, физика, химия, дидактика, педагогика тарихы, методика, матур язучы,

рәсем, кул эшләре, йорт тоту эшләре, музыка, жыр һәм әхлак дәресләре. Әмма бу уку йортының бәхете кыска була. Яңалыкны күреп, күзәтеп торган түрәләрнең эчен пошырып торган белем йорты Октябрьдән соң элеккечә яшәүдән туктый. Бу шәһәрдә калса, чит илдә – Төркиядә булып кайткан югары белемле мулла кызына ни буласы билгеле инде... Рокыя Троицкидан китә. Аның гомере дәвамын олуг рәссам-скульпторыбыз Бакый ага Урманче истәлекләрендә күрәбез.

Рокыя Троицкидан Казанга килә, дип яза Бакый ага. Соңыннан Төркестан ягына барып, Нугай Курганда яши. (Бүгенге Үзбәкстан Республикасының Ташкент өлкәсе Ахангаран районы Нугай Курган поселогы). 1974 елларда исән иде әле.

1887 елда Ташкентта Исмәгыйль сәүдәгәр гаиләсендә дөньяга килгән Мәрһәм Якупова үсеп житкәч татар мәктәбендә һәм рус гимназиясендә укый. 1910 елда Санкт-Петербуркта Медицина курсларына кабул ителә. Төркиядән кайткач, укуын давам итә һәм тәмамлап Ташкентка кайта. Табибә булып эшләү белән бергә, шунда ук актив жәмәгать эшенә керешә. Аңа үзе кебек тынгысыз жанлы татар мөслимәләре Сәгадәт Еникеева, Әминә Терегулова-Яхина, Заһидә Бурнашева (Гыйффәт туташ) булыша. Нәтижәдә, 1920 елда Ташкентта беренче Акушерлык техникумы ачыла, һәм Мәрһәм 1927 елга кадр шушы уку йортында укыта. Бер үк вакытта Үзбәк хатын-кызлары институтында да курслар алып бара. Соңгы эш урыны – 1 нче поликлиника булган икән. (З. Бурнашева истәлегеннән.)

Үзбәкстанның мактаулы табибәсе, татар кызы Мәрһәм Якупова 1971 елда бакыйлыкка күчә. Әйтеп утик, Бакый ага Урманче Мәрһәм Якупова һәм аның гаиләсе белән таныш булган.

Мәрһәм Рәхмәтулла кызы Поташева хакында мәгълүмат бик аз. Төркиядән кайткач, ул Психоневрология институтында укуын давам иттерә. Ике ел (1913–1914) буга Г. Тукай исемендәге стипендияне алырга лаек дип табыла. Институтны уңышлы тәмамлый. Үзенә истәлекләрендә Бакый ага Урманче 1928–1930 елларда Мәрһәмнең Казанда яшәвен искә ала. «Ире Габдрәшидев Татарстан нәшриятында бухгалтер булып эшли», дип яза.

Кызларыбыз хакында язылган мәгълүматлар аз. Бу бик күңелне әрнетә...

Гомерем буга мине сокландырган, тормышымның авыр сәгатьләрендә язмышларын укып гыйбрәт алырга этәргән татар кызлары хакында тагын бер язмам бу. Шунысы куанычлы: XX йөз башында гыйлем белән талантның кадерен белгән, халык аңын яктырту өчен көчен кызганмаган шәфкатьле затларыбыз ярдәмендә меңнәрчә кызларыбыз мәгърифәт иясә булганнар. Язарга иде алар хакында – һәммәсә дә горурлыгыбыз бит. Ни кызганыч, бу шәфкатьлелекне тормышның хәзерге бизмәне белән үлчәп, аңлатып кына булмый...

Бу юл – һәркемнең үзенеке. Монда берәү дә икенчесен кабатламый. Кемдер аңа тормышының түгәрәклегенә, бөтенлегенә рәхмәт йөзәннән баса, икенчеләр – язмыш күтәрә алмастай булып тоелган сынауларын җибәргәч, өченчеләр... «Мин намазга ничек бастым» дигән яңа сәхифәгә хатларыгызны сез дә юллый аласыз. Бәлки, нәкъ менә сез язган юллар кемнеңдер күңеленә кагылып, һәм ул беренче тапкыр кыйблага карап: «Илаһи ният кылдым...» – дип кабатлар...

СОҢАРМАСАК ИДЕ!

Мин аның белән дуслашудан гел куркып яшәдем. Яшәтән үк. Ул шундый әрсез: куганны да, әйткәнне дә белми, үпкәләми дә, тагын килә дә җитә. И-и, аның аркасында күргәннәрем, оятка калганнарым?! Дәрәс әзерләргә генә утырам – урамга кызлар янына чакыра. Әни кушканнарны үтим дисәм, тагын су бие, чишмә яны белән кызыктыра. Каз бәбкәсен дә тилгән эләктермәс, ботаникадан «ике»ле дә куймаслар иде шуның коткысына бирелмәсәм. Әтиңең апасы – Хурлыҗинан түтием генә аңлый хәлемне. «Шул шайтан мәлгунь эше генә бу. Тыңлама шуны! Берүк дуслаша күрмә, «бисмилләһне» әйтеп йөр», – дип тукуп кына тора.

Балигь булгач та ташламады әле ул мине. Күпме ялгышлыктар кылдым, хаталандым. Ашыктым, кабаландым, ә кайчак соңардым...

Гаилә корып, балалар үстергәндә авылыбызда мәчет төзелде. Әкрән-әкрән яше-карты шунда тартылды, ә мин ашыкмыйм. Яндагы теге шайтан йокламый: «Син начар кеше түгел, бозык юлда йөрмисең, Аллаһның барлыгына ышанасың, шул җиткән», – ди. Туганнан туган сеңлем Мөнҗия дә Аллаһ йортына барырга, намаз укурга өйрәнергә кызыга. Аның белән фикерләштек тә, көзгә мәчеткә йөрергә уйладык. Әмма насып булмаган икән, октябрьдә укулар башланганда гына икебез дә чирләп киттек. Шулай кыш узды. Аннан язгы, җәйге бакча эшләре башланды. Оныктар карыйсы, балалар бакчасына илтәсе, кайтуларына ашарга әзерлисе... Мәчеткә бармаска, намазга өйрәнмәскә сәбәпләр чыгып кына торды. «Ярар инде, соңрак барырбыз, җитешербез әле», – дип, үз-үзебезне алдый бирәбез. Шулай да ниятебез нык. Бер танышыбыз «Намазга өйрәнүче хатын-кызларга күрсәтмә ярдәмлек» бүләк итте. Анда тәһарәт алу тәртибе, намазда укулучы аятләр, сүрәләр бик аңлаешлы итеп язылган, рәсемнәр белән күрсәтелгән. Теләгән кешегә бик тиз өйрәнерлек. Намазга өйрәнгән чорда кәгазьгә карап укысаң да ярый икән. Укып карыйбыз. Сеңлем: «Хәтерем начар, гел истә калдыра алмыйм», – ди. Уйлап таптым бит. Әйдә, мин әйтәм, көн саен әкрән генә бер-ике сүз ятлыйк, ай буена шактый җыелыр. Тотындык. «Кулһу-үлләһү әхәдә...» Икенче көнне: «Әллаһүс-самәдә...» Була икән бит! И-и, сөөнәшәбез, бер-беребезгә сөйләп күрсәтәбез. Өз генә буш вакыт булдымы, кабатларга, өйрәнергә тырышабыз. Телевизорда барган сериаллар – «Кармелита», «Санта-Барбара»лар онытылды. Аларны карап вакыт сарыф итәсе килми. Өйрәнәсе аятыне кәгазьгә язып өстәлгә куям да, өйдәге эшләргә карыйм: өй җыештырам, ашарга әзерлим. Үзем кәгазьгә күз төшерә-төшерә кабатлыйм. Кулым да эшли, телем дә тик тормый. Теге шайтан да биреште, зәгыйфьләнде. Шулай да үзенең барлыгын искәртеп-белгертеп тора: «Иртәгә дә көн бар, ашыкма», – дигән була... Динебез турында төрле китаплар сатып алдык. Жәннәт, Жәһәннәм турында укып фикерләшәбез. Жәһәннәм бик куркыта, анда элгәсе килми. Әле хәзер авырсаң – дару кабабыз, ни ашыйсыбыз-эчәсебез килсә – шул бар. Арысак ял итәбез, йоклап алабыз. Аллаһның нигъмәтләренә шөкер итеп, Аны зурлап, мактап кына торырлык. Үзәбездә моңарчы канәгатьлек хисе тоймавыбызны, бу дөньяны гына кайгыртып, ахирәтне уйлап та карамыйча, бер мәгънәсез яшәвебезне аңладык. Рамазан аенда намазга басабыз дип ныклы карарга килдек. Көн дә догалар кылабыз, зекерләр әйтәбез, ә боларны әйтү ифрат та җиңел һәм бик тә саваплы икән. Акча да, вакыт та кирәк түгел. Хәтерә юктарга да ансат. Нинди генә эшне башласаң да «Бисмилләһ» дисең, хаталансаң – «Әстәғфируллаһ», Аллаһны мактарга теләсәң – «Аллаһу әкбәр», «Сөбханаллаһ», «Әлхәмдүлилләһ» дигән сүзләргә – зекерләргә – кимендә 33 әр мәртәбә кабатлау хәерле булып санала. Жәннәткә керәм дисең, иренмә генә.

Бар да яхшы кебек иде. Тик сеңлем генә зарыгып көткән Рамазан аен каршылый алмады: йөрәге туктап, ахирәткә күчте. Бик тә намазга басарга, жәннәтле булырга теләгән иде. Соңарды, соңардык... Хушлашмый да китеп барды. Аңа инде берни кирәк түгел: иманлы, тәкъвалы дин кардәшләребезнең хәер-догалары гына барып ирешсен.

Аны җирләп кайтуга намазга бастым. Догалар кылам. Балаларыма, кыз һәм ир туганнарыма, таныш-белешләремә: «Соңга кала күрмик, иртәгәне уйлап, бүгенге көн белән яши. Бу дөньядан киткәннәр, ахирәткә хәлләргә күргәч, бик тә кире кайтырлар, намазларын укулар иде... Әмма юк шул, кире кайтып булмый. Тик әлегә, исән чагында, дөнья мәшәкәтләрен бер читкә куеп, намазга басып була. Әле соң түгел», – диясем килә.

Гөлия
ВӘЛИЕВА.
Сарман.

Лилия
ГӘРӘЕВА

Мәктәптә укыганда ук Икенче Шәрәфи дип йөртәләр аны. Бер чарада да ялындырып тормаган, шаян-шук Миннурга бу кушамат ябыша да кала. Еллар узгач, ике Шәрәфи бер сәхнәдә очраша. Сәхнәдә генәме, хәтта бер фильмда уйныйлар. Берсе – Россиянең һәм Татарстанның халык артисты Равил Шәрәфиев, икенчесе – Питрәчнең «халык артисты», Икенче Шәрәфи кушаматлы Миннур Шәмсетдинов. Быел гыйнвар аенда атаклы артист Чытыга махсус кайтып, Миннур дустанының юбилей концертында чыгыш ясый. Мәртәбәле кунак булып тарих фәннәре докторы, Дөнья мәдәнияте институты ректоры Энгель Таһиров та катнашкан ул концертта залда алма төшәр урын да булмый: урын тапканы – утырып, тапмаганы – басып, инде басар урын да таба алмаганы ачык ишеклар аша фойедан карый. Истәлекле ике датаның туры килүен генә күр: Миннурның үзенә 40 яшь, мәдәният йортында эшли башлаганына – 20 ел!

НӘСЕЛ ЭШЕ

Сәхнә аны балачактан үзенә тарта. Тик уларының артист булу хыялын гына әнисе Мәсәния апа белән әтисе Хәмид абый хуллап бетерми. «Артист кешенең тормышы буламыни?» – диләр. Казан кооператив техникумында юристлыкка укыганда Миннур инде тәгаен белә: әти-әнисенәң хакын хаклап, техникумны тәмамлар ул. Тик аннан соң барыбер мәдәният институтына керер. Әле техникумда укыганда районның эчке эшләр бүлегендә стажировка узган булачак юристка

дәрәжәле эш тәкъдим итсәләр дә, ул хыялына тугры кала.

2005 елның гыйнварында Чыты мәктәбе директоры, ул чакта вакытлыча авыл советы рәисе вазыйфасын да башкарган Хәбир абыйсы Мәсәния апага гозерен житкерә: «Мәдәният йортына сәнгать житәкчесе кирәк, Миннур кайтсын әле», – ди. Ике минут та уйламый – риза була егет.

– Әни үзе дә яшьлегендә туган авылы Иске Йортта клубта эшлэгән. Әтинең бертуган сеңлесе Фатыйма

апа Шәмсетдинова да Чыты мәдәният йорты мөдире иде. Аның киткәненә инде 40 ел, язган сценарийлар әле дә саклана. Әнинең бертуган сеңлесе Гөлнур апа исә Алабуга мәдәният-агарту училищесын тәмамлап, Иске Йортта мәдәният йортын житәкләгән кеше. Нәсел эшебез бу безнең.

Ләкин сәхнәгә чыгып җырлау бер хәл, ә концерт әзерләү бөтенләй башка. Беренче концертка әзерләнә башлагач, егетнең күңеленә шик керә: «Ай-һай, эшләп булырмы?...»

Гармунчы эзләп авылны бер әйләнә, ике... «Күптән тоткан юк инде...» – ди берсе. «Гармуным юк шул...» – ди икенчесе. Өченчесенең киеп чыгарга чалбары юк...

Гармуны булмаганга гармун табып, чалбары юкка үзенең чалбарын биреп торып, ул концертны менә дигән итеп оештыра Миннур.

– Гармун булмау шулкадәр үзәккә үтте: гармуннар жыя башладым. Ул вакыттагы район башлыгы Илһам Кашапов та өр-яңа бер гармун бүләк итте. Тыңлап торам: әле берсе кереп уйнап карый, әле башкасы гармунны алып икенче бүлмәгә кереп китә. «Уйныйсызмы әллә?» – дисәң, «Юк ла, болай гына...» дигән булалар. Шуннан уйлана калдым: «Бездә гармунчылар күп икән бит». «Чыты гармунчылары» ансамбле оешканга ун еллап бардыр. Хәзер ансамбльдә сигез кеше. Мәхмүт Гәрәев, Дамир Шәйхетдинов, Наил Зыятдиновлар ансамбленең төп гармунчылары. Аларга Зөлфәт Сәлахов, Ирек Зиннәтов һәм үзем кушылам.

Быттыр Арчада узган Рамил Курамшин исемеңдәге Халыкара гармунчылар фестивалендә катнаштык. Казанда «Гармунтуй»да булып кайттык. Берничә ел элек үзәбездә дә Хатыйп абый исемеңдәге үзешчән гармунчылар фестивале уздырган идек. Башта район күләмендә генә булып дисәк тә, Казаннар килде, Саба, Балык Бистәсе, Биектау, Лаеш, Теләчеләр килде... Хатыйп абый – авылыбызның легендар гармунчысы ул. Гаҗәеп! Берничә кешенең сөйләгәнәе булды: Казан урамында берәү шулкадәр өздәреп гармун уйный, диләр. Тирә-ягын халык сырып алган. Болай матур итеп кем уйный икән, дип, халыкны аралап кереп карасаң, үзәбездә Хатыйп икән, диләр.

Бүген Чыты мәдәният йортына килгән кунакларны иң әүвәл түрдә тезелешкән гармуннар каршы ала. Миннурның шәхси коллекциясе! Иллеләп гармун арасында бик истәлеклеләре дә бар.

Миннур кечерәк кенә бер яшел гармунны кулына ала:

– Сугыш кырларыннан урап кайткан гармун бу. Фатих Кәрим поэмасындагыча, кыңгыраулы яшел гармун! Сугыш ветераны Миңгәли абыйныкы. Улы Миннур абый бирде. Хатыйп абыйның да гармуны миндә, туганы Сәгыйть абый бүләк иткән иде. «Син шушында эшләгәндә монда торсын. Син эшләмәсәң, кире алып китәрбез», – дип, кызы Гүзәл ханым Татарстанның атказанган урманчысы Галләметдин абыйның гармунын да алып килде. Сугыштан соң, бердәнбер малаема гармун алыым әле, дип, 1946 елда әтисе сыерын сатып алган булган! Уйлап кына карагыз: нинди кадерле ядкарларен миңа ышанып бирделәр. Өчәр гармун биргән гаиләләр бар. Күбесен тарих итеп тә жыйдым. Балаларга уйнарга, өйрәнер өчен дип, махсус сатып алганны да бар. Әле өчесе район музыка мәктәбенең Иске Йорттагы филиалында. Жәл түгел, уйнасыннар, гармун бит ул уйнарга өчен.

Чыты авылы мәдәният йортында чып-чын тарих яши. Узган гасырның 60 нчы, 70 нче, 80 нче елларындагы тормышны сагынсагыз, монда килегез! 1968 елда төзелеп, 50 елдан соң кабат төзекләндерелгән бу бина үзәк тарихи. Фойеда бер стенаны тутырып ясалган истәлекле картина бар.

Мишә буендагы болынлыкта кичке уен күренешен

мәдәният йортын салганда ук ясаган булганнар. Ремонт вакытында аны саклап калыр өчен кемнәр белән генә сүзгә килеп бетмәгән Миннур. Үткәннәрнең кайтавазы булган һәрнәрсә бик кадерле шул аңа.

– Музей ул – минем авыруым. Бер елны әбинең сараен сүттек. Кулга тоткан бар нәрсә борынгы. Ташларга кул бармыйча, бер почмакка куя барган идек, тау булып өелде! Музейларда йөрм: шул безнең сарайдагы кебек әйберләргә тезгәннәр. «Чистартып тезеп куйсаң, безнеке дә музей булырлык икән, – дим. – Боларга иң шөп урын клуб инде: жылы, коры...» Клубка урнаштырганда аларны чорларга бүлдәм. Анда 1898 елгы кабага кадәр бар. Экспонатларның бөтенесе төзек. Спектакль куйганда борынгы әйберләр эзләп йөрмбез инде хәзер, барысы да үзәбездә. Карап кына йөри торган музей түгел ул – киеп карый, тотып карый, куллана торган музей.

Аннары сугыш темасы белән кызыксына башладым. Әни ягыннан бабам да сугыш ветераны иде. Әтинең туганнары арасында ветераннар бар. Әти ягыннан бабайның әтисенең бер энесе – Усманов Гомәр абый Пермьгә күченеп киткән булган. Шуның улы моннан 18 ел элек әти исемең авылга посылка жибергән: «Улы Хәмид исәндәр, бу нәсел әйберләре, аларны югалтырга ярамый», – дип тә язып куйган. Анда Кызыл Йолдыз ордены да, медальләр дә бар, әтисенең биш-мөтен дә салган... Музей дип

йөри башлагач, шул әйберләр иске төште.

Бөек Ватан сугышына кагылышлы экспонатлар белән башлаган идем, аларга гражданнар сугышы, аннары Әфган, Чечня сугышлары, махсус хәрби операция белән бәйлеләре өстәлде. Үзбездә авыл җирлегә егетләре Кәримов Марат, Фатыйхов Рәсил, Дәминов Рәсим бүген шунда.

Музейда өч буынны бәйләгән экспонатлар да бар. Өч ел элек Зиннәтуллин Нияз исемле егет бабасының Бөек Ватан сугышыннан алып кайткан, тышына Зиннәтуллин Шири дип язылган алюмин котелогын алып килде. Ике елдан бу егет үзе дә СВОга китте. Бер кайтканында: «Музееңа үземнең су эчә торган флягамны бүләк итәсем килә», – дип язган. Никтер без аның белән очраша алмадык, фляганы туганы аша тапшырды. Китеп күп тә үтмәгән, Нияз һәлак булган. Бабасының һәм үзенең истәлегә булып алюмин котелок белән шул фляга калды...

Безнең район илебездә өч Советлар Союзы Герое биргән: Василий Осипов, Галимҗан Камалиев һәм Петр Гаврилов. Миндә өчесе белән дә бәйле экспонатлар бар. Алар сугышкан җирләрдә булып, аннан да сугышка бәйле экспонатлар алып кайттым. Брестта йөргәндә моңа кадәр хәбәрсез югалганнар исемлегендә булган биш якташыбызның да шунда җирләнгән ачыкладым. Кайткач, халыкны җыеп, военкоматтан да кешеләр чакырып, аларның кабереннән алынган туфракны хатыннары, балаларының кабере өстенә салдык. Берәүләрнең ике як-

тан да бабалары табылды. Күршем Миңнулла абыяның бабасы хәбәрсез югалган булган. Кызы елый: «Әни гомер буена әтинең кайда җирләнгән генә булса да белергә хыялланды. Менә мин кулымда әтинең кабереннән алынган туфракны тотып торам», – ди.

Ике ел эзләп, Казаннан ГАЗ-69 машинасы алып кайттым, өйдәгеләр дә белми калды. Бу хәрби машина күптәнге хыялым иде. Сугыштан соң эшләнгән булса да, ул миңа хәрби булуы белән кыйммәтле. Бөтен деталләре үзенеке. Язга чыгу белән музейдагы сугышка кагылышлы экспонатларны төядем дә, хәрби формамны киеп, «Герой эшләреннән» дигән маршрутка чыгып киттем. Районыбызның Советлар Союзы Геройларын үстергән авылларда булдым, балалар бакчалары, мәктәп, приютларда тукталып, экспонатларны күрсәтеп, алар турында сөйләдем.

Инде Бөек Җиңүнең 80 еллыгына да планнарым алдан ук төзелгән. Балык Бистәсе, Лаеш, Теләче, Сабада көтәләр. «Бу машина, музей әйберләре белән ник берәз акча эшләмисең?» – диләр. Мин аны акча эшләргә дип алмадым, балаларга күрсәтер өчен дип алдым. Ватаныбыз, Геройларыбыз белән горуланып үссен яшыләр.

Мөселман балалар Сабан туен уздырырга алынуым да – күңелем кушканнан. Үткән ел гына уздыра алмадык, бишенче елын узарга тиеш иде. Сабантуй клубта гына оештыра торган бәйрәм түгел ул, күп чыгым сорый. Авылыбыз төркеменә ниятемне язып куйган идем, ярдәм

итәргә теләүчеләр күп булып чыкты. Мөселман Сабан туе дисәк тә, мөселманнар гына катнашмады анда, һәркемгә ачык иде. Бер генә шарт куйдык: ир балалар – түбәтәйдән, кызлар яулыктан килергә тиеш. Балалар өчен дога укучылар конкурсы оештырдык. Шунда кайбер балаларның әбиләреннән: «Ник мин дә дога белмим?» – дип инәлеп сорауларын ишетеп күңелем тетрәнде. Килгән һәр баланы пылау, чай, чәкчәк белән сыйлап, бүләкләр биреп озаттык.

Авыл көнен уздыру да өстән кушкан фәрман белән түгел. Сабан туе милли бәйрәм, аның үз уеннары, үз регламенты бар. Ә Авыл көнен үзгә теләгәнчә, үз фантазияң, мөмкинлеген җиткәнчә уздырасың, шуңа да ул кызыктырак, яңачарак була. Беренче тапкыр уздырганда авылдан 30–40 ел элек чыгып киткән авылдашларыбыз да кайтты. Өченче ел көрәшчеләр якташыбыз Вакыйф Тимербаев ярдәме белән, аеруча зурлап, кунакка Фирдүс Таямаевны чакырып үткәрдек.

Әле бездә итеклек хоккей турниры да уза. Аякка итек киеп, кулга кәкрә агагачтан ясалган кәшәкә тотып уйнала торган бик кызыкты уен ул. Былтыр биш районнан алты команда катнашты. Кайнар коймаклар ашап, кулларына дипломнар тотып, бик канәгать булып кайтып киттеләр.

Авыл көне дә, балалар Сабан туе, итеклек хоккей – берсе дә планга кертелгән уздыра торган чаралар түгел. Мин аларны бары авылдашларымыз өчен, үз күңелем кушканга гына оештырам.

Без килгән көнне мәдәният йортына «Мунча миче» театры коллективы репетициягә жыйелган иде. Әле 8 Мартка гына да Галиәсгар Камалның «Беренче театр»ын куйган булганнар.

– Коллективта ир-атлар аз, шуңа да ир-егетләр роле аз булган пьесаларны гына сайлыйбыз, – ди Миннур, рольләрен башкарырга кешеләрегез житәме, дигән соравыма. Күбрәк комедияләр куялар икән. – Труппабызның төп артистлары – Ландыш Галиханова, Ләйлә Фатыйхова, Айназ Галиәхмәтов. Айназ Казанда укыса да, спектакльләр куйганда чакыртып кайтарабыз, яш, өметле егетез ул. Спектакль куйганда хатыным Ольга, өч балабыз да читтә калмый, билгеле. Әгәр гаиләң ярдәм итмәсә, эшенең аңламаса, мәдәният йортында эшләп булмый. Берүзең генә эшли торган эш түгел бу. Дәресең әйткәндә, гаиләмә хезмәт хакымны алып кайтып биргәнем дә юк диярлек. Ул шушы чараларны уздыруга тотылып бара. Без инде өйдә көләбез: минем акча – клубка, Ольганыңы – балаларга, әти белән әниңекә – өйгә, дибез. Ольга районыбызның «Алга» газетасын һәм Питрәч телевидениесен житәкли. Дәресең әйткәндә, аның үз эше үзенә житәрлек, ә ул әле миңа да булышырга көч таба. Хатынымның бу ярдәме минем өчен баялап бетерә алмаслык. Рәхмәт яусын аңа. Авырлы килеш спектакль куеп йөрөп, ул кече улыбызны да чактан гына сәхнәдә тапмады. Фидакарылек түгелмени бу?!

«Мишә» фольклор ансамбле оешканга да 10 ел булган. Халкыбызның инде тарихта гына калып бара торган аулагөйләрен, кичке уеннарын, халык жыры, халык биоләрен хәтердә яшәтергә әле ярый Ковра апа Мөхәммәт-галиева, Гүзәл апа Сафиналар бар, дип сөенә мәдәният йорты мөдире.

«Микулай» фильмын караган булсагыз, анда Миннур да уйный.

– «Микулай»ны Татар Казысы авылында төшерделәр. Кастингта катнашсам да, кеше житмәгәч, мине дә чакырдылар. Россиянең халык артисты Виктор Сухоруков төп рольне башкара анда. Сентябрь-ноябрь айлары, төнлә салкын. Күз алдында кап-кара жирне ап-ак итеп кырау төшә. Шул салкында без бер кат костюмнан, аякта галош... Мин инде съемакалар беткәнче салкын тидереп үләрмен дигән идем. Авыл апалары, безне кызганып, өйләреннән йон оекбашлар алып килде. Бик авыр икән ул фильмда төшү. Бер эпизодны төшерер өчен йөзләгән кадр ясала.

«41 нең май аенда» фильмында Равил абый Шәрәфиев, Зөфәр абый Харисовлар белән уйнадым, төп геройның бертуган абыйсын – фронтка киткән солдат егет ролен башкардым. Машинама арба тагып, төрле авылдан кырыклап пар итек, иске бишмәт, тун, шәл жыйдым. Аны бездә төшерделәр, мин авылда бер йорт табып бирдем. Съемкаларда авылыбыз кешеләре, үзебезнең балалар да катнашты. Музейдагы әйберләргә дә биреп тордым. Тагын ике фильмда – «Кеше китә,

жыры кала», «Гашыйклар тавы»нда да катнашырга насып булды.

Махсус хәрби операция башланганнан бирле һәр авыл клубы волонтерлар штабына әйләнде. Чыгыш мәдәният йорты да бу хәрәкәттән читтә калмаган. Биредә окоп мөдирләре, окоп шәмнәре, жылдә дә, яңгырда да чыланмый һәм ун минут яна торган окоп шырылары ясыйлар. Барысы бердәм булып яудагы авылдашларына генератор алып биргәннәр.

Миннурның эш бүлмәсе тулы Мактау кәгазьләре, диплом, Рәхмәт хатлары – эшләгән эшенең баяла-мәләре. Мәдәният, Авыл хужалыгы министрлыкларының, хәтта Чечня Республикасы башлыгының да бар. «Үзебезнең район башлыгының гына Рәхмәт хатын аласым калды, әлегә кадәр аныкына лаек була алганым юк», – дип елмая Миннур, кызыксынганыбызны күрөп.

«Мөхәммәтлелек» алтын медале, «Россия патриоты» медале иясе дә ул. Күпләр аны блогер буларак та белә. Әйе, туган авылын, үз районын, авылдашларын таныту өчен барлык юлларны эзли Миннур.

– Чит илдә солтан булганчы, үз илендә олтан бул, дигән безнең халык. Мин бу сүзләргә мөһимнән хәзер аңладым. Бүгенге көнгә кадәр туган авылым, үземнең авылдашларым өчен эшләдем. Күпме чаралар узды, күпме кешеләр белән аралаштык, музейга никадәр экспонат тупланды. Авылымнан читкә киткән булсам да, мин бу эшләргә эшләр идем, ләкин ул вакытта читләр өчен булыр иде инде. Менә шуларны аңлау мине бәхетле итә.

Тарих мәңгелек, диләр. Әгәр безгә кадәр яшәгәннәрдән тарихны кабул итеп алып, аңа үзебездән дә өстәп, шуны балаларга тапшыра алсак кына мәңгелек ул.

Кайчагында үземнән үзем сорыйм: «Дәрәс юлдамы син, Миннур?» Спектакль-концертларга зал тутырып килгән авылдашларымын, аларның рәхмәт әйтүләрен, Ватаныбыз, Геройларыбыз, тарихыбыз турында сөйләгәндә күзләре янган балаларны күрәм дә: «Дәрәс юлда!» – дим.

БЕР АНАНЫН БИШ УЛЫ

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

– Кемгә охшап улларыгыз юмарт сезнең, дип сорыйлар кайчак. Белмим, дим. Әтиләрә белән без бер хезмәт хакына гына яшәдек, кешеләргә мондый игелекләр кыла алмадык... Әйе, Үдиккә бик күп булышалар. Авыл урамнарын төзекләндерделәр, асфальт булмаган урыннарга таш ташып түшәттеләр, Сабантуйга төшә торган юлга асфальт салдырдылар, зират тирәсен койма белән тотып алдылар... Мәдәният йорты хезмәткәрләре гел төрле бәйгеләрдә катнашып тора – минекеләр аларга транспорт белән ярдәм итә. Күптән түгел Казанга, «Барда көннәре»нә бардылар әнә... Гозере төшеп яннарына килүчеләр болай да күп: берәүне дә кире бормыйлар...

Фәнирә апа – «Таттранском» компаниясе җитәкчеләре Ильяс һәм Илсафның, аларның абыйлары Сөләйман, Салават һәм Илдар ГЫЙМАДЕТДИНОВларның әниләре. Барда районы Үдик (Елпачиха) авылында гына түгел, бөтен Пермь краенда билгеле гаилә бу. Бөтен татар дөньясы: «Менә нинди егетләребез бар!» дип сокланырлык гаилә!

Фәнирә апа сөйли:

– Пермь татарлары арасында Гыймадетдинов дигән фамилия юк. Ирем Исмәгыйльнең әтисе Сәлахетдин Татарстанның Кайбыч районы Кошман авылыннан. Эш эзләп, Пермь ягына килеп чыга ул. Шушында булачак кайнамам Мәрхәбә белән очрашалар, кавышып, кире Кошманга кайталар – бер-бер артлы өч кызлары туа. Кайнатамның абыйсы Питер ягына, Борисова Грива дигән жиргә барып урнашкан була, безнекеләр дә бәхет эзләп шунда күченәләр. Ә аннан сугыш башлана... Сәлахетдин кайнатам беренче көннән үк фронтка китә. Һәм озакламый аның үле хәбәре килә. Балалары белән Ленинград блокадасында калган кайнамам туган якларына кайтырга кузгала... Бик зур авырлыктар белән кайтып житә алар. Улы Исмәгыйльне ул юлда, окопта таба.

«Монысын имезмә, үзеңне, кызларыңны сакла», – ди аңа янәшәдәге хатыннар... Кошманда нәсел тамырлары калганмы-юкмы, белмибез. Әмма Кайбычны телевизордан күрсәтсәләр дә гел якын итеп карыйм...

Педучилищени тәмамлап кайтуга ук, 18 яшемдә Исмәгыйльгә кияүгә чыктым. Ул миннән 6 яшькә олырак иде. Кайнамам белән бер түбә астында 30 ел яшәдек, ул балаларны карарга бик булышты. Укытучы кешенең эше житәрлек бит аның: төне буе дәфтәр тикшерү, план төзүләр... Өйдәге эшне исә исәпләп бетерә торган түгел! Малны гомер буе күп асрадык: әтиләре мәрхүм булганда да абзарда ике сыер, ике үгез басып калды... Балалар күп булгач, гел мич ашлары пешердем. Шәңгә, өчпочмак, иппине дә үзем салдым. Күп баланың мәшәкате дә, рәхәте дә күп аның. Азрак үсүгә кул арасына керә башладылар. Чөгәндер үстөрөп, үгезләргә ашатырга дип, тышкы базга тутырып куя идек: Сөләйман белән Салават мәктәптән кайтып ашыйлар да, базга төшеп, шул чөгәндерне алып менәләр – малларга турылар. Әйтергә дә кирәкми иде... Ильясны алып кайтып киләбез бала тудыру йортыннан. Сөләйман зур якларны юып чыккан, инде ишек төбенә житкән. Бераз кайтмый торсагыз бетерә идем бит инде ди, еламый гына. И-и, кыенсынды инде юып бетермәгәнәнә... Ике олысынан соң өченчесен 11 елдан соң гына таптым. Ул арада читтән торып Алабуга педагогика институтын тәмамладым.

Илсаф сөйли:

– Без барыбыз да кечкенәдән эшләп үстек. Кызлар булмагач, өйне дә жыештырдык, идән дә себердек, юдык та, сыер да саудык. Бәрәңге дә үстердек. Аны бездә картуп диләр... Башта үзебезгә, аннары авылда кайда ташландык бакча бар, шунда утырта идек. Жәй саен биш-алты бакча карадык шулай. Көзен бәрәңгене сата идек. Әни безне иркәләп тормады. Иртән озаграк йокласак: «Күршеләр инде әнә утынга китте, кояштан оялыгыз», – дия иде.

Фәнирә апа сөйли:

– Әтиләре белән алты ир-егет иделәр бит. Күпме кер генә юарга кирәк! Берсендә кайнамамның ерак

туганы килгән, ул сөйли: «Юлда көянтә-чиләк аска бер малай очрады – кер чайкарга төшеп бара. Кем улы син, дим. Исмәгыйльнеке, ди. Сөләйман булып чыкты бу. Өегезгә килеп керсәм, икенчесе май туглап – каймак язып утыра. Монысы Салават икән...» Малайлар барысы да «дүрт»ле һәм «биш»ле билгеләренә генә укыды. Ильяс белән Илсаф кечкенәдән үк тальянда уйнарга өйрәнделәр: мәктәптә бер концерт та алардан башка узмады. Жырлаулары исә – әтиләреннән. Ул артист кебек иде! Авыл клубында концертларда икәү дуэт жырлый идек...

Ильяс 10–11 нче классларда Бардага барып гимназиядә белем алды. Авылның мәдәният йортында баянчы юк иде ул вакыт. Ильясны баянчы итеп эшкә алдылар, хезмәт кенәгәсе ачтылар. Клубта берәр чара булса, әтисе барып, гимназиядән дәрестән чыкканын көтеп тора да, алып кайта иде. Әйбәт кенә хезмәт хакы түләделәр: акча бетеп китсә, шуны тота идек. Ильяс жырда да һәвәс иде. Гимназиядә укыганда Казанга, Уфага жыр бәйгеләренә барды. Пермьдә университетта укыганда, һәр елны студентлар фестивалендә Гран-при алды. Татарча жырлап! «Татар жырын русларга таныттың, балакаем!» – дим аңа... IV–V курсларда укыганда сольный концертлар белән йөрде. Бардада, Пермьнең үзәндә – Свердлов сараенда аерым концертлар куйды.

Нигә аны жыр буенча укырга жибәрмисез, дип гел әйттеләр. Әтисе теләмәде, артист булмасын, кирәкми, диде. Аларның юлы башка булган инде.

Ильяс сөйли:

– Әгәр әти-әни мактаса, тагын да сөенбрәк эшли башлыйсың бит. Ачуланганга караганда, мактаган чаклары күбрәк булды... Мине әти еш мактый иде. Кечкенәдән ишегалдыннан кермәдем: гел нәрсәдер ремонтладым. Вадим Захаров жырындагыча башта – сәпидне, аннары мотоциклны ремонтлауга күчтем. Беренче тапкыр мотоцикл моторын сүтеп яңадан жыйганда бик кечкенә идем әле.

Фәнирә апа сөйли:

– Әтиләре бик яхшы кеше иде. Ул миңа бер тапкыр да кычкырып дәмәде, гомумән, беркайчан берәүгә дә авыр сүз әйтмәде, беркемне рәнжәтмәде. Командировкаларга – ерак рейсларга йөрде, эшкә иртән сәгать алты-жидедә үк китә, балаларны күрми дә иде. Кая гына барса да, балаларга нинди дә булса киём-салым алып кайта иде. Малайлар бер-берсенен киёмен киеп үсте, кирәкми, юк, димәделәр.

Озын буйлы, чибәр кеше иде Исмәгыйль – уллары аңа охшаган. Үлгәндә дә егетләр кебек иде әле ул. 60 яшьтә үк китте. Йөрәк... Олы улларыбыз өйләнгән, икешәр балалары бар иде – беренче оныкларны күрергә өлгерде. Әтиләре исән чакта Сөләйман белән Салаватка авылда йорт салдык – алар өйләнгәнче йортлары әзер иде инде. Икесе дә бүген авылда яшиләр.

Тормышта авыр чаклар аз булмады. Әмма иң авыры – әтиләрен югалту булгандыр. Илсафка әле 13 ке-

нә яшь иде. Этисеннән соң аны да югалтабыз дип торабыз: ул бу хәсрәтне бигрәк авыр кичерде. Елый да елый – туктата алмыйбыз. Төпчеге булгач, үзез без дә аны, мөгаен, якынак күргәнбездер... Этисе вафат булган елны Ильяс гимназияне тәмамлады, укырга керде. Илдар университетның икенче курсына укый иде. Ничек тә аларны укытырга, яшәргә кирәк иде. Яшәрмен дә төсле түгел иде...

Илсаф зур таяныч, иптәш булды ул чакта. Кечкенәдән юнчел иде – без шулай дибез – гел нидер уйлап чыгара иде. Көнбагыш сата башлады. Бертуган энекәшем кибетләр ачкан чак: ул капчыклап көнбагыш бирә, мин шуны мичтә киптереп, кыздырып алам, ә Илсаф сата. Чыгып басып тора, оялмый. «Теге малайларны укытып инде, әнкәй», – дия иде. «Буш ботлары» чыкты: малайлар күп итеп шуларны алып кайтып бирәләр. Нәүрүз бәйрәмендә, Сабантуйларда Илсаф кыздыра, мин сатам... Аннан бөтен ил тимер жыюга күчте – шуңа тотындык. Дәрестән кайтам да, капканы ачып куям – халык тимер китереп тапшыра, үлчәп алып калам. Илсаф белән Салават (аның йөк машинасы бар иде) төнлә Пермьгә илтәләр... Кесәгә акча керә башлады шулай. Илдар белән Ильяс көндәзгә бүлектә белем алды. Алар укыганда, акчага экономия булсын дип, гел пешерендем. Энекәш Пермьнән товар ташыды ул чакта. Аның артыннан атна саен зур сумка тутырып балаларга пешкән-төшкәнне жибәрәм: манти да ясым, шәңгә дә, өчпочмак та... Үзләре дә бик тырыш булды. Алар диплом алган вакытта телефоннар чыкты: Пермьдә жир асты юлында киоск ачып, телефон саттылар. Беренче машиналарын шул акчага алдылар. Кызганыч, 2010 елда ул машинада Ильяс белән юл һәлакәтенә эләкте: каршыга исерек шофер чыкты. Улымның да хәле жиңел түгел иде, ә мине бөтенләй өметсез дигәннәр. Балалар хақына исән калганмындыр:

этиләре дә булмагач, аларны бер йодрык итеп туплап торучы кирәк иде бит әле.

Жегәрле булдылар – үзләре күтәрелеп киттеләр. Колхоз таралгач, складны сатып алып, шунда оцилиндрланган бүрәнәләр ясыя торган станок алып кайтып куйдылар: кешеләргә йортлар салдылар. Ильясны район Советы депутаты итеп сайладылар. Шуңа елларда ул читтән торып икенче югары белем алды: Ижевскида юрфак тәмамлады. Безнең Үдик өчен депутат чагында бик күп эшләде ул. Аннан инде Илсаф белән үз эшләрен ачтылар.

Илсаф сөйли:

– 2012 елда «ТаттрансКом» компаниясен оештырып жибәрдек. Безнең әти гомер буге шофер булып эшләде бит. Алма агачыннан ерак төшми, диләр, без кечкенәдән руль артында, барыбыз да техника белән кызыксынып үскән егетләр. Үзез без дә шофер булып эшләдек. Аннан абый белән беренче машинаны алдык. Без нольдән башладык. Барысы да истә... Беренче тапкыр абый белән «УралНефтепрогресс» компаниясенә керергә жыендык. 8 Март алды иде бу. Килешүгә әле кул куймадылар, әмма: «Безгә бәйрәм үткәреп китегез әле», – дип сорадылар. Жыргаланыбызны беләләр иде. Киттек. Икәү зур бер концерт куйдык: абый русча жырлады, мин татарча. Генераль директор шуннан соң: «Булды, егетләр, рәхмәт, куегыз машинагызны, эшлибез», – диде... Жыр ярдәм итте! Бүген горуранып әйтә алабыз, компаниябездә 600 гә якын кеше эшли. 300 гә якын махсус техникабыз бар. Себер якларында – Ханты-Манси, Ямал-Ненец автономияле округларда эшлибез, нефтьчеләргә транспорт хезмәтә күрсәтәбез.

Ильяс сөйли:

– Узган ел Казанда, XVII «Татарстанның эшлекле хезмәттәшләре» форумының пленар утырышында чыгыш ясаганда да әйттем, безнең оешмада

эшләүчеләрнең 80 процентын татарлар тәшкил итә. Шуңа да үзәбезне «Татарлар транспорт компаниясе» дип атадык. Абыйлар, аларның балалары, җиңгиләр – барысы да бездә эшли. Бу – гаилә бизнесы дисәк тә ялгыш булмас. Күп кеше, туганың белән бергә эшләргә кирәкми, ди. Бездә башкачарак: минеке, синеке дию юк. Бергә без көчләрәк. Сүз уңаеннан: шул форумда Татарстан Республикасы Рәисе Рөстәм Миңнеханов миңа «ТАССР төзелүгә 100 ел» медален тапшырды. Ә узган ел Бардада узган Бөтенроссия авыл Сабан туе вакытында шушы ук бүлгәне аның кулыннан Илсаф алды.

Кызганыч, бүгенге тормышыбызны әти күрә алмады. Барыбыз да бик яхшы машиналарда йөрибез хәзер: Mercedes-Benz, Land Cruiser... Мин үзем вертолетымда да очам. Әгәр әтибез исән булса, иң яхшы машинаны аңа алып бирер идек... Әмма ул безне күрә, сөенеп ятадыр, әти белән әнинең теләкләре аркасында бүген эшләребез уңышлы барадыр дип уйлыйбыз. Бер урында тукталып калмаса, компанияне үстерергә омтылабыз. Быел менә «Газпромнефть» белән килешү төзедек, димәк, биш елга эшебез бар дигән сүз!

Илсаф сөйли:

– Булганына шөкер итеп яшәргә өйрәнергә кирәк: бөтен байлыкны, акчаны эшләп бетереп булмый. Бүгенге көндә бай хәерчеләр күп. Шундый көнгә төшәргә язмасын... Булган малыбыздан башкаларга да өлеш чыгарырга тырышабыз.

Ильяс сөйли:

– Үдик – зур авыл, 1500–1600 кеше яши бездә, 300 дән артык хужалык бар. Үзәбезнең Үдик Сабан туен оештыруга өлешебезне кертәп, аны аз гына матурлап җибәрүче егетләр инде без. Барда Җыеныннан соң икенче көнне уза ул. Күрше районнардагы бөтен татар авыллары килә безнең Сабан туена. Елдан-ел көчәя бара ул. Сабан туебызны ел саен Әбри Хәбриев алып бара. Сабантуй кунаклары алдында Салават Фәтхетдинов, Илсәя Бәдретдинова, Раяз Фасихов, Ришат Төхвәтуллиннар һәм башка җырчылар чыгыш ясый. Татарстан, Казан белән ике арага күпер салучылар без. Кунаклар яратабыз! Илнең кайсы гына төбәгеннән дусларыбыз килми Сабантуйга. Кем генә килсә дә, башта кереп әнинең хәлен беләләр – Сабантуй мәйданы безнең туган нигез белән янәшә. Әйitik, Ришат Төхвәтуллин килә икән, аның бөтен төркемен үзәбездә кабул итәбез: әнинең берьюлы уналты кунакка урын җәеп йоклатканы бар. Элек табынны да үзә эерләп тора иде, хәзер олыгаеп бара инде.

Фәнирә ана сөйли:

– Сабантуй урынын ясау, зур сәхнә кору, елга аша күпер салу... һәрберсендә улларымың өлеше бар. Ел саен авылда да, район үзәгендә ифтарлар, Корбан ашлары үткәрәләр. Гаепләргә ризыкны гел мулдан алалар – мондый мәҗлесләренә төп спонсоры алар. Мәчетләргә булышып торалар. Бардада зур иман

йорты төзелде. Жылы вакытта ифтар табыннарын мәчет ишегалдында – ачык һавада эерлиләр. Шуңа түбә ясарга дип сөйләшкәннәр. Ильяс белән Илсаф шунда ук 500 мең сум акча чыгарып биргәннәр... Улларым өчен рәхмәтне миңа да килеп әйтәләр, телефоныма да язалар. Күпме гаиләне эшле иттеләр бит. Яхшырак эшләгәннәргә лизингга машина алып бирәләр. Әле берсенең хатыны миңа шалтыратып сөйли: «Алып калыгыз, дип, акча биреп, Ильяслар машина алдырды. Хәзер әнә шундый кыйммәтләнделәр, сөенеп туя алмыйбыз», – ди. Эшләгән кешенең кадерен белү дә кирәк.

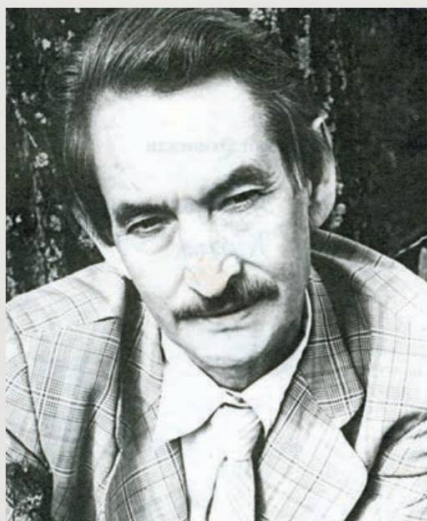
Бөтен әниләр кебек мин дә, балалар үскәч аларның игелеген күрермен, дип өметләндем. Аллага шөкер, олыгайган көнемдә бөтен уңайлыклы булган өйдә яшим менә. Әтиләре салган нигезне зурайттылар, үзгәрттеләр. Хәерле гомер генә бирсен Ходай бу рәхәттә яшәргә... Хәлемне беләп, көн саен шалтыратып торалар – үзем генә яшәгән кебек тә түгел. «Нихәлләрдә, әнкәй?!» – дип килеп керәләр.

Шөкер, киләләрнең барысы да татарлар. Үзен хөрмәт иткән кеше үз милләтеннән пар таба, дия идем аларга... Олы киләнем Ирина үзәбезнең авыл кызы, кодагый – укытучы. Сөләйман белән Ирина үзләре картәни-картәти булды – оныклары бар. Роза киләнемнең әнисе бездән, әтисе күрше авылдан. Салават белән алар өч малай үстерделәр, аларның да оныклары бар. Өченче киләнемнең әти-әнисе укытучылар, Бардада гимназиядә эшлиләр. Илдарлар бер кыз, бер ул үстерәләр. Ильясларда ике кыз – Әминә белән Ясминә үсә. Әле менә яңа гына унберенче тапкыр картәни булдым – Илсафларның кызлары туды. Ул яктан бик бай мин! Әйе, байлык – балалар, оныклар, оныкларның балалалары ул.

Төп нигез бит – ишегем ябылып тормый. 8 Мартта, туган көнемдә җыелалар. Сөенечле вакыйгалары булса, әйitik, тендерда җиңсәләр дә җыелып киләләр. Илсаф урамда казан асып эерләргә ярата – ашны үзә пешерә. Пылауны да учакта үзә пешерә. Мине түрдә генә утырталар. Бишесенең дә тормышлары бик матур: «Өйдә, әнкәй!» – дип, еш кына үзләренә кунакка алып китәләр. Ильяс белән Илсафның Төркиядә виллалары бар. Мине дә ике ел рәттән шунда алып бардылар – 18 көн алар белән бергә Төркиядә яшәп кайттым. Быел Салават белән Роза киләнемнең дә анда ял иткән чаклары иде: икәү җитәкләп диңгезгә дә алып керделәр. Илсафларның никахлары да Төркиядә булды. Киләнемнең әти-әнисе, абыйсы, дуслары, артистлар килде – диңгез буендагы ресторанда никах туе ясадык.

Балалар мине күз карашымнан аңлап торалар. Аларның үзара дус, тату булганына сөенәм. Ул-кызлары читтә, еракта гомер итүчеләр бар, елга бер генә күрешәбез, диләр, ә мин бишесенең дә гел үз тирәмдә булуларын теләм. Алар дип кенә яшәлде... Балаларымның һәркайсына Ходайдан хәерле гомерләргә сорыйм.

Казан–Барда–Казан.

«Роберт Әхмәтжанов дөньяны, әйтерсең лә, чык тамчысы аша күрә...»
Хәсән Туфан.

«...Көзгә каршы болын буйлап ашыга-ашыга кайтып килүче «Жәяүле Күбәләк».
Шагыйрь шуны күргән өчен дә шагыйрь ул...» Сибгат Хәким.

«Роберт Әхмәтжан берни дә язмыйча, бары «Солдатлар» шигырен генә язган булса
да, исеме әдәбиятыбыз тарихына кереп калыр иде...» Ибраһим Нуруллин.

«Роберт Әхмәтжановның stile хақында «күбәләк» дип әйтәсем килә. Эчәндә
күбәләк тыпырдаган сыман тоелган тере жөмлөләргә юлыкканың бармы? Булса,
чын шигырьгә юлыккансың, димәк...» Зөлфәт.

«Ул – арабызда иң бәхетле шагыйрь. Ул шигъри күкнең жиденче катында...»
Мөдәррис Әгъләм.

Күренекле шагыйрь Роберт Әхмәтжановның күңел дөньясын, романтик күтәрәнке-
леген, пафосын, сабый жанын, поэтик идеалларын – чын шигъриятне сез дә
яратып кабул итәрсез.

Роберт ӘХМӘТЖАНОВ

САГЫНУГА НИЧЕК ТҮЗӘРГӘ?

* * *

И безнең беренче язлар,
якты сагышларың да!..
Уяңдык бәхет көенә,
тургай тавышларына!

Әй ул әй түрәндә дөп-дөп
алма коелган таңнар!
Безне күреп (бәхетле пар!)
күккә егылды таллар!

Кара мәче чыкса, кире
китәйдә кереп кенә.
Киссә кисә иде юлны
тик ап-ак өмет кенә.

Без чыгасын аларга соң
Кем белдерергә тиеш, –
очрый иде пар чиләкләр
гел мөлдәрәмә килеш!

Күренергә базмаганмы
әллә моңлы-зарлылар,
очрый иде каршыга гел
шат, бәхетле парлылар!

Ачык иде бар ишекләр,
балкыган – төрәзәләр...
Шулай булгандыр, Мәхәббәт,
безнең дә
дәрәжәләр!

Якты елга

Тау битендә алмагачлар
тын калган.
Тынып калган кошлар,
яңа жыр башларга.
Олы юлда төнне ярып
күренсә утлар,
син дип торам,
йөгерең чыгам каршыларга.

Якты елга, әйтче миңа,
Сагынуга ничек түзәргә?
Ике якты елга кебек,
кушылып яшьлек дустаның белән
аксаң иде гомерең бие
Тормыш дигән олы үзәннән.
Син көтеп тор, Мәхәббәтем,
аз гына, –
нигә икән синең йөрәк гел ярусулы?

Еллар бие көтеп яшим
гомерем юлында
ике якты елга кебек кавышуны.

Узып китә, тавыш бирә еракта, –
шул машина микән
ерак басуларда?
Әйләнеп кайт миңа
жиде юл чатыннан, –
Яшьлек үзе йөгерең чыгар
каршыларга.

Якты елга, әйтче миңа,
сагынуга ничек түзәргә?
Ике якты елга кебек,
кушылып яшьлек дустаның белән
аксаң иде гомерең бие
Тормыш дигән олы үзәннән.

Мәхәббәт алиһәсе

Син ерак язда, нур кебек,
калдың болын фонында...
Күксел күзләр тора көлеп
бәхетле офыгыңда!..

Барысы да якын иде –
калдымы ятка бары –

ап-ак иңендәге миңе,
бриллиант алкалары?

Төnnәрен ялкын сулаган
ул кайнар вәгдәләре?
Сөюдән сулыгып елаган
ул сылу гәүдәләре?..

Шул елда калдың, яшисең,
бары шул чакта гына.
Гүя шаяртып дәшмисең,
күмелеп чатка гына...

Тор әле шунда, кузгалма,
язгы болын фонында.
Күзләрең көлсен, кыз бала,
азатлык офыгында!

Тор әле шунда, шунда тор,
Мәхәббәт алиһәсе!
Жанымның килә жаныңа
Сыенып ял итәсе!

* * *

Үткән көндә сине төштә күрдем:
мин каршыңа, имеш, чабамын.
Кыска гына төшемә

никләр кердең?

Бик күрәсем,
бик күрәсем килә дәвамын!

Болын буйлап каршы килә идең,
кулым сузып сиңа үрелдем.
Арабызга төште ташкын сулар...
Син тауларга,
син тауларга китеп күмелдең.

Тау артыннан килә синең жырың, –
ерагая бара, үткәнгә.
Мин кузгалмый шунда

басып торам, –

сабырлыклар,
сабырлыклар бирсен көткәнгә!

Үткән төндә сине төштә күрдем:
мин каршыңа, имеш, чабамын...
Кыска гына төшемә никләр кердең?
Бер күрермен,
бер күрермен микән дәвамын?..

* * *

Кырларымда, әнкәй, иминлекме,
Агарамы борчак басулары?..
Тәрбелидә йөргән торналарым
Кайтты микән быел?
Барысыдамы?

Керләреңне, әни, жил аламы?
Тәрәзәндә миләш чайкаламы?
Каз үләнле чишмә сукмагына
чиләгеңнән сагыш чайпаламы?

Камылларга тулган зәңгәр таңмы,
кызардымы яфрак өрәңгедә?
Сибәлиме спас яңгырлары
Бөрәңгегә?

Капкаң бик еш ачылып ябыламы,
кояшлымы һаман ишек алды?..
Эңгер төшкәч, карт-корылар гаме
биләп ала микән күрше тауны?..

Мин тау чаклы сорау өеп, тагы
онытканмын, әни:
үзең саумы?!

Иминлекме, әни, йөрәгеңдә?!

Солдатлар

Озатып, вокзаллар каршында
маңгайдан үптеләр аналар.
Тузанлы юллардан үттеләр
дөнъяны күрмәгән балалар.

Балалар керделәр утларга,
балалар сүз бирде тупларга.
Күпләре төренеп шинельгә,
калдылар еракта йокларга...

«Балалар, торыгыз, балалар,
ашыгыз суына табында!..»
Ничә ел тормыйлар балалар
Иделдә һәм Дунай ярында...

Уятма, йокласын, син, ана,
айларны, елларны санап бар.
Йөрәктә һаман яшә, гел бала –
кайтмаган солдатлар, солдатлар...

Ана ул йокламый, сабые
юганын ачса да уяна.
Аналар йөрәге шикелле
мәйданда мәңгелек ут яна.

Аналар йөрәге шикелле
ут яна, уйлана, талпына.
Аналар хәтере шикелле
жил йөри курганнар артында...

«Авылым...»

Авылым –
Арышым,
син минем Парижым!
Үрләр аша миңа үреләсең,

солы кырларыннан карыйсың.
Карабодай тулы төклетура,
бәбкәләре зеңли ясмыкның.
Шул уйларда ничә көзгә кердем,
шул хис белән ничә яз чыктым!
Каенстан!
Урман башыннан ук күренәсең –
йөрәгемә матур утырган!
Әнә синең яңгыр басмаларың,
урамнарың –
минем Нотр-Дам!

Әнә зәңгәр инешен, шатлыгыннан
ташларына чаклы яктырган!
Авылым,
күтәрәп куй хәтер пәрделәрен, –
Сагыну жиле иссен үрләрден...
алып китә мине еллар синнән,
суларыңда кала күлгәм...

Инешенә иелеп, кояш белән
чәчен юа синең талларың.
Еллар аша күренә: шундый биек
күтәрелер икән таңнарың!..
Еллар аша күрәм кояшыңның
камылларда чөчрәп янганын.
...Тау артыннан ишетәм туган якта
әрекмәнгә
тамчы
тамганын!

Саумы, кояш!

Таралды инде болытлар,
аязды һавалар.
Иделдә зәңгәр дулкыннар
ярларга кагалар:
«Саумы, кояш,
саумы, иртә, исәнме!» – диләр.
Иркәли, иркәли жанны
ягымлы көйләр.
Күтәрдем ак пәрделәрне,
карийм ерак, ерак...
Яшә көннәрем, мәхәббәтем
кайтты миңа урап:
«Саумы, кояш,
саумы, иртә, исәнме!» – диләр...
Иркәли, иркәли жанны
ягымлы көйләр.
Күзләрем карап туялмый
ямь-яшел кырларга.
Ак пароход гудоклары
чакыра юлларга:
«Саумы, кояш,
саумы, иртә,
исәнме!» – диләр...
Иркәли, иркәли жанны
ягымлы көйләр.

Нурания ТӨХБӘТУЛЛИНА

Нурания Төхбәтуллина – хатын-кыз күңелен бөтен жылылыгы, эчкерсезлеге, каршылыклары белән ача алган талантлы авторыбыз. Аның хикәяләрен укыганда геройлар өчен әле сөөнәсез, әле көөнәсез. Хатын-кыз психологиясен оста итеп бирә алуының сәре, бәлки, бай тормыш тәҗрибәсеннән – озақ еллар мәктәптә укытучы, завуч, директор булып эшләвеннән дә киләдер. Ә бәлки, китаплар яратуыннандыр – китаплы йортта үскән Нурания бит ул! Мәктәптә укыганда ук район газетасына мәкаләләр язып торган, Арча педучилищесында укыганда исеме республика басмаларында күренә башлаган кыз күңелендәге иҗат ялкынын сүндерми-сүрелдерми. Бүгөн ул Нурания Көбәш тәхәллүсе белән яза. Замандашларын яңадан-яңа әсәрләре белән сөндерә.

КИЧЕРҮ

Хикәя

кичерү

Июнь уртасы. Жил дә исми, артык эссе дә түгел; жиләс һава, бөтен тереклекне назлап, үзенә бер рәхәтлек бирә. Күе яшел алма үләнә белән капланган иркен ишегалдында табигый чибәрлеге өстенә яшылек матурлыгы белән балкыган сылу кыз керләр элеп йөри иде. Кинәт ике капка – арткы лапас капкасы да, урам якныкы да – берьюлы ачылып китеп, беренчесеннән чалгы тоткан егет күренде, урамнан исә яшь кенә кыз атылып диярлек килеп тә керде, юл сумкасын аяк астына ыргытып: «Апам, жаным!» – дип, кочагын жәеп, керләр элеп торучы кызга таба йөгерде. Ике кыз «Апам, жаным!», «Сенлем, жаным!» дия-дия, кочаклашып күрештеләр.

Ул арада болар янына егет тә килеп житеп: «Исәнмесез! Хәерле иртә!» – диде.

– Таныш бул, сенлем: Шамил шушы була инде, – диде кызларның өлкәнрәге.

– Ә-ә, шулаймыни? – дип сузды сенлесе. Аннан тураеп басып, башын югары күтөрөп, бер аягын алга таба атлатып, бер кулы белән биленә таянып, икенчесен алга таба сузып:

– Мәҗнүннең сөйгәнә принцесса Ләйлә булам! – дип белдерде.

Өчәүләп көлештеләр. Ләйлә Алабуга мәдәният-агарту училищесының хореография бүлегендә укый иде. Имтиханнары арасында өч көн буш вакыты булып, Сабан туена дип кайткан. Апасы, чәй өстәле эзерли-эзерли:

– Соңга калгансың шул, кичә булды Сабан туе, – диде.

– Булса соң. Күрше авылга – Алма апаларга барам, анда бүген, диделәр.

– Соң инде. Китәселәр китеп беткәндер. Егерме чакрымны жәяү барасыңмыни? – дип, апасы Фатыйма каршы төште.

– Нишләп жәяү йөрим ди. Эти илтеп куяр әле.

– Эти умарталыкта. Көн тыныч, матур, нәкъ менә корт аера торган чак. Этинең болай да эше күп, әни дә аңа булышырга китте әле.

– Менә хәзер алар белән барып күрешәм дә әтидән илтеп куйдыртам.

Апасы чак кына уйланып торды да:

– Юк, син әтидән мотоциклың гына сорап тор, – диде дә Шамилгә борылды:

– Син илтеп куя алырсың бит? – диде үтенгәнрәк тавыш белән.

– Була ул, – диде егет.

Фатыйма савыт-сабалар юган арада Ләйлә әйләнеп тә кайтты.

– Булды. Рәхсәт итте, – диде ул, сулышы капкан килеш.

– Алайса мин мотоциклны чыгара торам, – дип, Шамил гаражга юнәлде.

Ләйлә киём сайлый башлады. Апасы верандадан джинсы чалбар тотып керде.

– Кiep кapa әлe, яpaр микән?
Ләйләнeң күзe ут булды.
– Апа жaным, миңa джинсы алдыңмыни?!

– Юк, бүлeк ул. Пәнжeшәмбe көн Шaмилнeң эти-әнисe минeм кулны сорaргa aклaшy мaжлeсeнe килдe бит...

Сөйлeп бeтeргәннe дa көтмичә, Ләйлә aпaсын кoчып әйлeндeрeргә кeрeштe.

– Апа жaным! Кoтлыйм! Нинди бaхeтлe син! Эх, минe дa шулай синeң Шaмилeң кeбeк eгeт coлтaны яpaтcа идe! Бүгeн үк ияpeп китeр идeм.

– Чү-чү, чирaтны бoзмa, – дидe aпaсы кeлeп. – Бaштa минeм туйны үткeрик...

Ләйлә aпaсының сүзeн бұлдeрeп:

– Kарачы! Бу джинсы миңa ничeк килeшө! – дип cикeргeлeдe.

– Туктa әлe, чaлбap cиңa oзынpaк, әйдө бeрaз кыcкap-тып бeрeм, – дидe aпaсы.

– Ә cинeң үзeң нинди бүлeк? – дип кызыкcынды Ләйлә.

– Бap, бap, бөтeнeбeзгә дa. Этигә түбөтәй бeлән кул-мaк, әнигә кaшeмиp шaльяулык, миңa oрeнбур шaлe.

– Кaя кapыйм әлe. Кaйдa aлap?

– Bepaндaдa, киeм шкaфындa.

Ләйлә «ә» дигәнчe мaмык шaлнe жилкәсeнe салып килeп тa кeрдe, кeзгe кapшындa бөтeрeлө дa бaшлaды.

– Ah! Бу шaл миңa шундый килeшө! Aның жиңeллeгe, йoмшaклыгы, жылылыгы! Кaйчaн гына миңa дa шундый шaл бүлeк итeрлeр икән?!

– Чөбaлeнмә. Язгaн булcа, шaлeң дa, бaхeтeң дa бу-лыр, – дидe Фaтыймa чaлбap бaлaгын бөгә-бөгә.

Кyе зeңгәр күзлeрeнe килeшeп торгaн фиpузә төсeн-дөгe блузкaсы бeлән джинсы чaлбapын киeп куйгaч, oзын төз aяклapы, юкa гәүдәсe, нeчкә билe бeлән кыз мoдeльгә oхшaп кaлды.

– Апа жaным, кapa әлe, мин мaтyрмы? – дидe Ләйлә, аксыл төстөгe кyе чөклeрeн иңнeрeнe тapaтa-тapaтa.

– Maтyр индe, мaтyр. Бap, тизрeк чык, Шaмил көтө-көтө көтeк булгaндыр. Ә-ә, туктa әлe. Нигә дип блузкa-ның итeк oчлapын бoлaй бөйлeп куйдың? Кeндeгeң күрeнeп тopa бит.

– Әйe. Хәзeр мoдaсы шундый!

– Moдa дип, oялмыйчa, төнeңнe шәрәлeп, кeндeк күрсeтeп йөрилeр димeни? Хәзeр үк блузкaңның итeгeн чишeп, рeтлeп куй.

– Чишмим. Cинeң ишe дөнъя кapчыгы мoдaны aңлaмый ул.

– Aңлaмaм мин cиңa! Toзсызны күзсeз дa күрә. Xaтын-кыздa oят бeтcә, дөнъя бeтәр, дигән бopынгылар. Хәзeр үк үзeңнe тapтипкә китeр! Югыйсә бу килeш мин cинe жибәрмим, бaлa, – дип aчулaнды Фaтыймa, нeкъ әнисe cымaн Ләйләнe бaлa дип aтaп. Бaлa индe, бaлa! Ceңлeсe aннaн aлты яшкә кeчe бит. Фaтыймa aны кeчкeнeдөн кapaп үстeрдe дисeң дa булa. Укытучы әнисe мaктaптән бик бушый aлмaды.

– Яpaр индe, cинeңчө булcын, – дип, Ләйлә блузкa итeгeн рeтлeдe дa кaбaлaнып чыгып йөгeрдe.

Шaмил әйлeнeп кaйткaндa, Фaтыймa бaкчaдa бәрeңгe төбeн oя идe.

– Ничeк бик тиз әйлeнeп кaйттың? Cөгaтьтән apтык кынa үттe бугай.

– Икe cөгaтькә тулa язды. Тизрeк тa кaйткaн булып идeм, кaя ул, жибәрмилeр. Әй эчe, ишeгaлды тулы кунак. Ишeгaлдынa чыкcак, түгәрeк яcап, жырлaп-биeп ятaлар. Ләйләнe дa биeттeлeр. Ну oстa дa биe! Oчa гынa, aягы жиргә тими. Кунаклapның кaйбeрлeрe кызмaчa, мөгaн, мөйдaнгa дa төшeп житә aлмaслap. Минe дa кыстaп aптырaтып бeтeрдeлeр. Кияү дa, кияү, дилeр. Житмәсә, Ләйләсe дa бит aның «Жизнәкәй дa, жизнәкәй» дигән булa. Рульдә бит мин дип көчкә кoтыл-дым. Ул aрaдa Ләйлә кунаклapның бapысы бeлән дa кoчaклaшып күрeшeп чыкты бугай. Кычыткaн чыпчыгы! Житeзлeгeнe иceң китeр. Үзe шул aрaдa юккa дa чыкты. Мөйдaнгa төшeп киткeндeр индe.

– Шундый индe ул, уйлaп өлгeргәнчe, эшлeп өлгeрә. Кaйчaн aлыргa килeргә кушты coң?

– Тугызлapгa. Кичкe Сaбaн туeнa дa бapaм, дидe.

Aлap шулай сөйлөшө-көлөшө эшлeдeлeр, ә бaкчa китрәсeнe элeнгән «Aльпинист» рaдиoaлгычынaн: «...Ну чтo жe тут пoдeлaeшь, / Дpугую встpeтил ты...» – дип, Aннa Гeрмaн жырлый идe.

Кичeн Шaмил apтыннaн гaрaж ишeгeн ябып кaлыргa чыккaн кызны eгeт иcкәрмәстән кoчып үптe дa:

– Әй, үзeм гeнә бapaсым килми, әйдә икәү, – дидe.

– Юк, өйдә эш күп, вaкыт әрeм итeп йөрмим, – дип, Фaтыймa ризaлaшмaды.

– Этe-әниeмнәр киткәнчe никaх тa укытaсы кaлгaн. Ни дип индe тaгын унбиш көн көтeргә? Мeнә хәзeр, хaтыным булcаң, ризaлaшмый хәлeң булмaс идe, – дип, Шaмил Фaтыймaсын кoчaклaп үптe дa юлгa кузгaлды.

Шaмиллeр кaйткaнчы бapыбeр йoклaп булмaс, дип, Фaтыймa юып киптeргән кeрлeрeн үтүклeргә тoтынды. Күпмeдeр эшлөгeч, cөгaтькә күз cалcа, төнгe уникe тулып килө. Бу ни хәл? Ләйләләр хaмaн юк. Фaтыймa кaпкa төбeнө чыкты.

Жәйгe төн жылы. Көнe бyе эшлeп apыгaн aвыл йoкы-гa тaлгaн. Дөнъя тынлыккa чумгaн. Cизeлeр-сизeлмәc иcкән жил гeнә урмaн-кырлapдaн, бaсу-бoлыннaрдaн пeчән, үлән, чөчөк ислeрeн aлып килө. Кapaңгы күк йөзeнә cибeлгән вaк кынa йoлдызлap жeмeлдөшө. Фaтыймa бөтeн бapлыгы бeлән тынлыккa кoлaк cалды: мoтoцикл тaвышы килмимe? Юк. Бeрaздaн aвылның тeгe oчындa apбa шыгырдaгaн, aт куaлaгaн тaвышлap ишeтeлeп киттe, aннaн бeр-икe эт һaулaшып aлды дa, тирә-як тaгын тынлыккa чумды. Мeнә индe кapaңгылык тa cыгaйды. Oфыкның көнчыгыш ягы кызapa бaшлaды. Жиләc тaң жилe иceп, һaвa чaк кынa caлкынaeп киттe. Ул aрaдa тaң этчөлeрe aвaз cалды. Тынлыктa aндa-caндa ишeтeлгөлөгән aвaзлapгa кoлaк cалып, Шaмил бeлән Ләйләнe тыны бeлән тapтып кaйтapырдaй булып, aлap өчeн янып-көeп, әллә нинди бopчулы уйлapгa бaтып, Фaтыймa хaмaн көттe. Яктырып бeттe диapлeк. Кинәт әллә кaйдa – бик epaктa мaшинaмы, мoтoцикл тaвышы-мы ишeтeлгөндәй булды. Кыз бeрeлeп тыңлый бaшлaды.

Мотоцикл тавышы! Таныды ул бу тавышны – әтисенен «Иж-Юпитер-4» гөрелтесе! Аллаһка шөкер, кайталар!

Тавыш шактый ерактан ишетелгән икән – озак кына көтәргә туры килде. Ниһаять! Мотоцикл гараж турына килеп туктауга, бишлектә утырган Ләйлә ялт кына сикереп төште дә апасының «Нишләп бик озак?» дигәннен ишетмәмешкә сабышып, май ашаган мәче тизлегендә йөгереп өйгә кереп тә китте. Шамил исә: «Мотоцикл ярты юлда сүнде, авыл башына кадәр диярлек этеп кайтырга туры килде», – дип йөзен читкә борды. Фатыйма аптырап калды: ни сөйли бу? Кызны бигрәк тә гаҗәпкә калдырганы – егеттән хәмер исе килә иде. Тумыштан аек Шамилме соң бу? Фатыйманың: «Эчтеңме әллә?» диюенә, «Нишләп эчим, бензин исе сеңгәндер», – дип мыгырданды.

Иртән ашыгып юлга жыендылар. Алда аларны – булачак табибларны «Фәнни коммунизм» дигән бик буталчык фәннән дәүләт имтиханы көтә. Жыенып беткәч, Фатыйма, сеңлесе белән сабуллашыйм дип, түр бүлмәгә керде. Ләйлә диванда таралып йоклап ята, одеялы шуып төшкән. Аксыл куе чәчләре дулкын булып як-якка таралган. Кинәт Ләйләнең чиста алсу йөзенә елмаю жәелде, матур төш күрә, ахры. Чибәр дә соң инде үзе! Бәхете була күрсен. Фатыйма одеялы алып, сак кына аның өстенә япты. Ишек төбенә житкәч, сеңлесенә тагын бер яратып карады да чыгып китте.

Автобуста берни сөйләшми бардылар. Шамил үз уйларына чумган идеме, йокысы килмәе, белмәсәң. Фатыйма берничә тапкыр сүз кушып караса да, «әйе» белән «юк»тан башканы ишетмәде. Казанга килеп житеп, аерылышыр алдыннан кыз:

– Син бүген, гадәттәгечә, сигезгә киләсеңме? – дип, сүзсез-нисез китеп баручы егетеннән сорамай булдыра алмады. Анысы:

– Юк, килә алмамдыр, укыйсы күп бит, – диде.
– Ә иртәгә?

– Иртәгә дә килеп булмас, бер генә билетка да әзерләнмәгән бит әле.

Сөйгәнәңне ике көн күрми тору үзе бер җәза икән. Фатыйма көч-хәл белән имтиханнарда әзерләнәргә утырды.

Шамильне ул беренче тапкыр медицина институтына керү имтиханнары вакытында күрде. Күрде дә, йөрәгенә ут та капты. Холкы белән тумышыннан тыныч, сабыр Фатыйманың кеше түгел, үзе дә ышанмаслык хәл иде бу. Әле бер тапкыр да гашыйк булып карамаган, ничектер егетләргә битараф булган, парта арасыннан гына чыккан авыл кызы өчен бу халәте үзе өчен дә сәер иде.

Ничектер аларга имтиханнарда гел бергә керергә туры килде. Сынаулар бетеп, институтка кабул ителгән абитуриентлар исемлеге эленде. Приказлар тактасы янына якын килерлек түгел – халык! Шамил алар арасыннан чыгып, тәрәзә янында басып торган Фатыйма янына килде.

– Беренче булып сөенче алыым әле. Сөз кабул ителгәнсез, – диде. Шатлыгыннан елмаеп жибәргән кыз: «Рәхмәт яусын!» – гына дия алды.

Карасана! Татар егете икән бит! Ә имтиханнарда русча бернинди акцентсыз-нисез сөйләде, димәк, русча укыган. Фатыймага исә русча сүз-атамаларны искә төшерә-төшерә тотлыгып, кай урында басымнарны ялгыш куеп, килешләрне бутап, җавап бирергә туры килде. Шунысы хак: математика, химия, биология, физиканы бик яхшы үзләштерү генә түгел, мәктәп программасыннан тыш өстәмә белемнәрдән дә хәбәрдар иде кыз.

Атлет гәүдәле, чибәр йөзле, яхшы укучы бу курсташына Фатыйма баш-аягы белән гашыйк. Шамильнең, башын горур тотып, салмак, ышанычлы адымнар белән, мин монда хужа дигәндәй, атлап йөреше генә дә кызларның һушын алырлык иде шул. Аңа Фатыйма гына түгел, күпләр гашыйк, тик егет төркемдәгә барлык кызлар белән дә бертөрле аралаша, берәүгә дә өстенлек бирми. Беренче семестр өчен зачетлар, имтиханнарда әзерләнү вакыты булса да, яшылек бит, Яңа ел кичләрен уйнап-көлеп, җырлап-биеп үткәрделәр. Менә шул вакытта белделәр инде: Шамильнең сөйгәне – стоматология факультетында укучы чоқы-чакы, цы-ца килеп сөйләшүче чибәр мишәр кызы Әминә икән. Шамил сәхнәдән: «Ә кайчакта башым түбән иям, / Әй, Әминәм, синнән качам мин», – дип җыр сузганда, өмет канатлары киселгән гашыйк кызга сагышлы күзләре белән Шамилгә читтән генә карап торырга калды.

Тик «Дөнья куласа – әйләнә дә бер баса», диюләре хак икән. Икенче курс ахырында Шамил Әминәне ташлаган икән дигән хәбәр таралды. Кызлар чыш-пыш килделәр, тик сәбәбен белүче булмады.

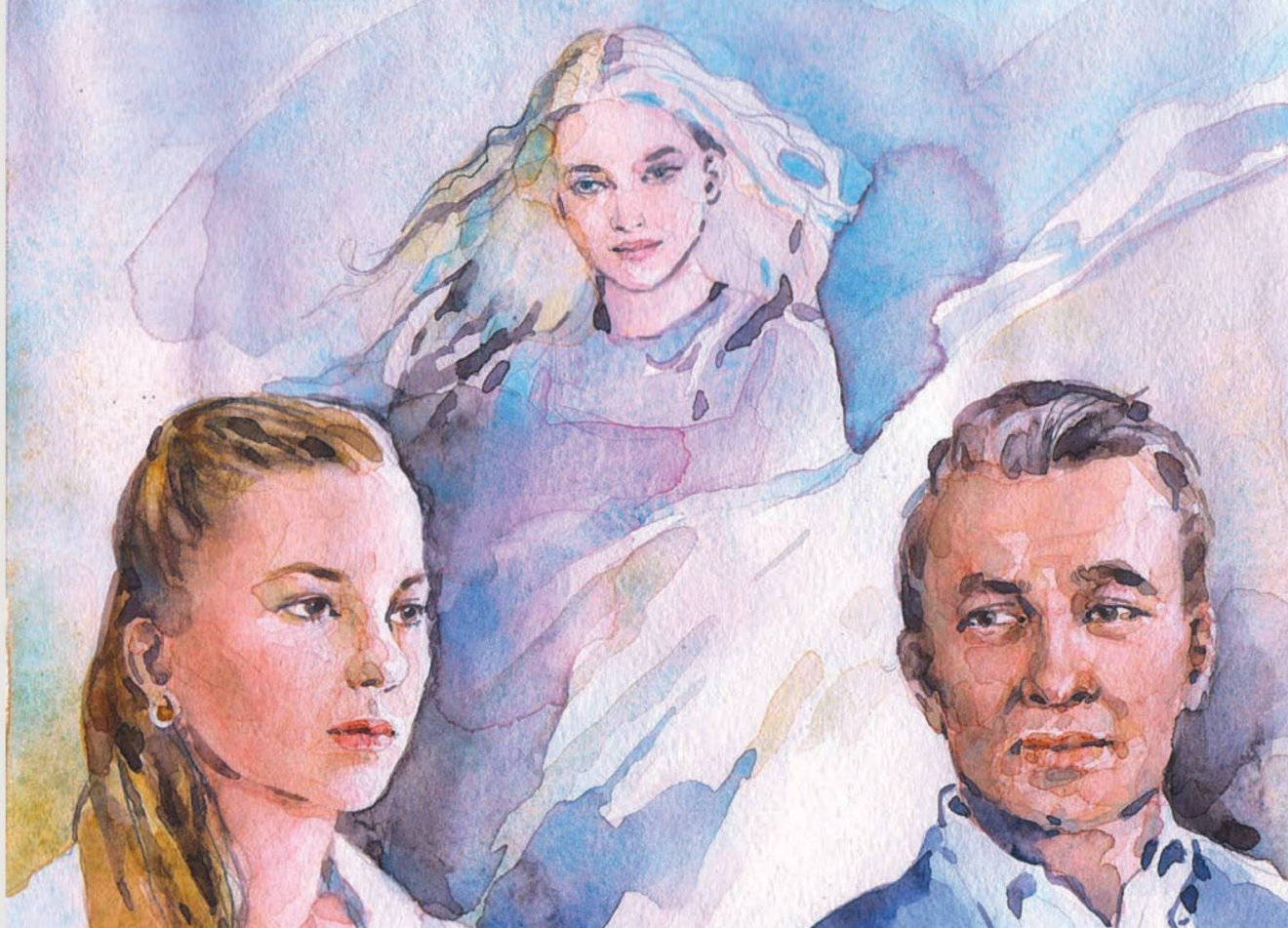
Ике ел эчендә Фатыйманың русчасы шомарып, өченче курста укуы шактый җиңеләйде. Ул чаңгычылар секциясенә, драмтүгәрәккә язылды, соңгысына театр «җене» кагылган Шамил дә йөри иде. Жинү бәйрәменә Мирсәй Әмирнең «Тормыш җыры» драмасын әзерли башладылар.

– Төп герой Басыйрны Шамил уйначак, – диде түгәрәк җитәкчесе. – Ә Фатыймага кеше юк әле, уйлашасы булып.

– Уйлап та тормагыз, нәкъ менә безнең Фатыйма өчен ясылган роль бу, исемә дә героиняныкы кебек. Күреgez дә торыгыз, безнең түгәрәкнең Ильсаясы булып, – диде түгәрәккә йөрүче кызлар.

Шулай итеп, алар парлап уйнады. Спектакль уңышы чыкты. Сәхнәдә бер-берләрен яраткан парлар булып уйнау ничектер аларны якынайтып жибәрде. Хәзер инде Шамил дә Фатыймадан башка яши алмас кебек булды. Фатыйманы инде әйтсә дә юк: янып сөюеннән көннән-көн чибәрләнә барган кыз бәхет диңгезендә йөзде. Кемнәрне генә таныштырмаган да, кемнәрне генә кавыштырмаган бу Казан! Аның юкә чәчәге исенә чумган тын урамнарында, Казансу буйларында житәкләшеп йөргәндә алар гел «Казан кичләре»н җырлыйлар: «Ак булып, саф булып истә калсын Казанның кадерле кичләре...»

Кыз имтиханга иртүк китте. Шамил килмәгән иде әле. Аллаһка шөкер, белгән билет туры килде. Ул имти-

Рәсем: Наталья Васильева

ханнан чыкканда, төш вакыты житеп килә иде инде, тик Шамил һаман күрәнмәде. Кичке биштә соңгы кеше сынауны биреп чыкты. Көткән кеше килмәде. Ни уйларга да белмәгән кыз кыенсынып кына иптәшләреннән Шамил турында сорашты. Беркем күрмәгән, беркем берни белми. Саша ғына: «Өченчөкөн Шамилнең деканаттан чыгып килгәннен искәргән идем, – диде дә, – ничектер ул миңа борчулы кебек тоелды, – дип өстәде.

Нишләп йөргән ул деканатта, нинди йомышы төшкән? Димәк, нәрсәдер булган. Әллә авырды микән? Авырмаса, бер-бер мәшәкате чыккандыр дисәң, дәүләт имтиханына килмәслек нинди сәбәп булырга мөмкин? Алай да ни-нәрсә булмас, тормыш бит бу. И Ходеим, исән генә була күрсен! Юк, болай тик ятарга ярамый. Ә нишләргә? Хастаханәләренә, моргларны урап йөрәп булмый ич инде. Фатирына барырга... Оялмыйча. Егет эзләп килдәнме, диярләр. Уйлана торгач, Фатыйма барырга булды. Ул бит Шамилнең йөргән кызы ғына түгел, ярәшкән кызы да.

Фатир хужасы – ябык кына татар әбисе – Шамилнең кичә иртәнге якта ук диярлек, имтиханын биреп кайткач, ниндидер бер шәһәргә киткәннен әйтте, нинди шәһәр икәннен исәнә төшерә алмады.

Тәмам өметсезлеккә төшкән кыз аякларын көчкә сөйрәп бүлмәсенә кайтып егылды. Нинди генә хәлләр булды икән соң? Әллә Троицкидагы әбисенә бер-бер хәл булганмы? (Шамил шул шәһәрдән иде. Эти-әнисе хәрби табиблар булып, бик еш күченеп йөрергә туры килгәнлектән, ул күпчелек әбисе янында үскән.)

Нәрсәдер килеп чыккан инде. Имтиханын, башка төркем белән алдан биреп, каядыр ашыккан бит, Фатыйманы кисәтерлек вакыты да булмаган.

Имтиханнан соңгы көн китапханәгә дәреслекләрен тапшырып, бүлмә җыештырып үтте диярлек. Янукөҗүләргә түзә алмаган Фатыйма төштән соң дус кызы Нәргизәләргә китте. Нәргизә – Казан кызы. Алар Саша белән өйләнешкәннәр иде. Фатыйманы үзләренчә юатып маташтылар: «Кайгырма, яман хәбәр тиз йөри, ул-бу булса, инде ишетелер иде», – диештеләр.

Нәргизәләрдән кайтуына – менә яңалык: телеграмма килгән. Эти-әнисе җомга сәгать көндөзгә бергә никах мәжлесенә чакыра. Җомга иртәгә бит инде. Нинди никах? Кем кияүгә чыга, кем өйләнә? Алма апасының кызы микәнни? Аңа 17 генә түгелме соң әле? Ләйлә булса, апасына әйтми калмас иде.

Фатыйма иртәнге автобус белән үк авылына кайтып төште. Йөгәрә-атлый ашыгып кайтып керсә, олы якта әнисе белән Алма апасы бәйрәмчә бизәлгән табын янында мәш киләләр. Әнисе Фатыйманы күрүгә, кочып: «Кайттыңмы, балам?!» – дип еларга тотынды.

Алма апасы исә алыяпкычының итәген куллары белән бөтәрли-бөтәрли: «Ни бит әле, Фатыйма, ни... Менә никах мәжлесе була бит... Нишлисез, Ходайның язганы шулдыр... Язмыштан узмыш юктыр... Сабырлар ит инде...» – дип, гаҗизләнеп басып торган кызының аркасыннан сөя-сөя, – Ләйлә кияүгә чыга бит... – дип сөйләнде, – Шамилгә... – дип тә өстәде. – Алар районга балдаклар алырга киттеләр», – дип, үзе дә шактый каушап калган хәлдә икәннен сиздерде.

Кыз, ишеткәннен аңламыйча, тораташтай катып калды. Ни диде ул?! Кинәт хәле китеп, тез буыннары йомшарып, Фатыйма идәнгә чүкте. Күз аллары караңгыланып, берни күрмәс, берни ишетмәс булды. Алма апасы белән әнисе икесе ике яктан кочып, кызны верандадагы

диванга салдылар, мәжбүриләп валидол каптырдылар, суыр кычыткан төнәтмәсә эчерделәр... Дөнъя шулай бетә икән... Яраббым! Аңа нишләргә соң хәзер?! Кая барып бәреләргә?! Кая булса да барыбер түгелмени? Бары тик мондагы тәмуг утыннан гына качарга. Әйе, әйе, качарга, кая да булса китеп югалырга! Берсен дә күрмәскә, берсен дә ишетмәскә!

Башы әйләнүдән туктауга, Фатыйма торып басты. Берәз уйланып торды да, беркем белән сабуллашмыйча, олы юлга чыгып китте. Көн болытлап тора, жиле дә бар, машина көтеп тора торгач өшеткәндәй итте. Ул арада юл тузанына эре-эре яңгыр тамчылары чәчрәде. Кыз янына килеп туктаган йөк машинасы шоферы: «Кабинада урын юк бит, өскә үрмәләсәң генә инде», – диде. Кузгалып киттеләр. Яңгыр сибәли дә сибәли. Берәздән ул коеп ук яварга тотынды. Район үзәгендәге автовокзалга барып житкәнче, Фатыйма лычма булды. Кая барганын, нишләгәнен дә абайламаган кыз кичке якта тулай торактагы бүлмәсенә килеп житеп, караватына егылды. Икенче көнне ул кара тиргә батып уяңды. Температурасы югары иде. Ярый әле төштән соң бүлмәдәш кызы кайтып керде. Ул, дарулар алып кайтып, кайнар чөйләр эчерде. Фатыйманың авырганын ишетеп, Нәргизә килеп житте. Бүлмәдә икесе генә калгач, көч-хәл белән тыеп торган күз яшьләренә ирек биреп, буасы ерылып китте, Фатыйма үксеп еларга тотынды. Елап туйгач, сердәшенә нинди фажигагә юлыкканын әйтте. Нәргизә аптырап калды, дустаны ничек юатырга да белмәде. Берәздән нушын жыеп: «Беләсәңме нәрсә: иң мөһиме – син исән-сау, авыруың, Аллаһы теләсә, узгынчы гына булыр. Нигә ул хәтле кайгырырга? Дөнъя кендегемени ул? Аның өчен шул кадәрле янарга-көяргә. Андый Шамилләр бетмәгән. Кыз кешегә – йөз кеше, диләр, аннан да шөбрәге очрар әле. Ул хыянәтчеләренә уйлап та бирмә».

Фатыйманың эшкә юламасы үз районнарына булып, Шамил дә шунда эшләргә теләк белдергән иде. Анда кайта алмый бит инде! Саша белән Нәргизә кызын үзләре белән Сахалинга – яңа шәһәр Нефтегорскига китәргә өндәделәр. Фатыйма ризалашты. Районга кайтып, һәр көнне Шамилне күрәп йөрәк бозып йөргәнче, чит-ят жирдә эш белән онытылып. Ул күз күрмәгән якларга – дөнъя читенә юлга кузгалды. Хуш, туган як, хуш газиз әти-әниләр!

* * *

Менә нинди икән ул кырыс табигатьле Төньяк Сахалин! Айны дигән жирле халык юкка гына аны «Сахараннасили» – дулкыннарға охшаган жир дип атамаган. Чынлап та, кош очар биеклектән караганда, ул катып калган цунами дулкыннарын хәтерләтә. Өстәвенә, монда Жир үзәгенә пульсациясә дә үзен сиздереп тора икән. Утрауның ярларын караңгы чырайлы «кыргый» диңгез – Охот диңгезе дулкыннары юа. Кояшлы Татарстан яшьләрен диңгез кара-кучкыл кургаш төсендәге тау-тау ярсу дулкыннарын ярга куып каршылады. Абау ла! Чынлап та жир чите икән бу! Әнә бит

караңгы төстәге иксез-чиксез су кимендә мең чакрымга кадәр жәлеп, офыкка кереп югала. Монда ничек яшәмәк, эшләмәк кирәк?! Тик икенче көнне утрауда үзен кадерле кунак кебек көттереп кенә күренә торган кояш чыкты. Тирә-юнь нурга күмелде. Ачык зәңгәр төсләргә кергән диңгез күзләрен камаштырып балкыды.

Әйе, салкын диңгез буена урнашкан Нефтегорскиның табигате кырыс иде. Ә кешеләре... кешеләре гажәеп ягымлы, ярдәмгә киләргә әзер торган эчкерсез затлар икән. Шәһәр кешеләре арасында жылы мөнәсәбәтләр урнашкан – әйтерсәң бер зур гаилә.

Нефтегорскига 1964 елны нигез салынып, күпчелек кеше «Сахалиннефть» предприятиесендә углевод чималы – газ, нефть чыгаруда эшли. Төбәкнең икътисадый мөмкинлекләре югары квалификацияле белгечләрен зур хезмәт хаклары түләп жәлеп итәргә мөмкинлек биргәнә, монда хәтта табигатның мобиль бригадасы да бар иде. Татарстан яшьләрен исә шәһәр хастаханәсенә урнаштырдылар. Нәргизә – педиатр, Саша белән Фатыйма терапевт булып эшли башладылар. Тору урыннары вакытлыча кунакханәдә булып, озакламый аларга фатирлар да бирделәр. Хезмәт хаклары материктагы белән чагыштырганда шактый югары иде.

Үзең сау-сәламәт булып, баш өстендә түбән, ашарга ризыгың, кулыңда дөнъя тоткасы акчаң да булса, кешегә ни кирәк тагың. Эшлә дә эшлә генә. Кулыннан эш килә торган Фатыйма тырышты. Авыруларга игътибарлы булды, бигрәк тә дәрәс диагноз куюны авыруны дөвалауда иң мөһим фактор дип эшләде. Ә моның өчен, ай-һай, күп белергә кирәк. Шуңа да табигә кыз үзе белән төяп алып килгән медицина энциклопедияләреннән эштән соң да аерыла алмады. Биш ел бие Әфган утларын кичкән олы яшьтәге баш табиб Лев Абрамович кул астында эшләү зур тәжрибә мәктәбе булды. Эштән башка күңелне жылытучы – ул әнисенә сагыну тулы хатлары иде. Әнисе үзе, әтиләре, күршеләре турында яза, авыл хәлләрен бик жентекләп сурәтли. Шулай да әнисенә игътибар үзәгендә – Ләйлә белән Шамил. Аларга фатир биргәннәр. Ләйлә район мәдәният йортында хореограф булып эшли. Эше бик тыгыз икән, бәйрәмнәргә, үзешчән сәнгать смотрларына, фестивалләргә биоләр куя – һич вакыты юк. Ярый инде мунчага авылга кайтып йөреләр, югыйсә аларны күрә дә алмас идем, дип яза әнисе.

Эш белән мавыгу, әнисенә хатлары, туган якны сагыну йөрәгенә сыкравын берәз баскандай булды.

Нефтегорск – Казан түгел, монда ял итәр өчен мөмкинлекләр юк диярлек. Мәдәният йортында һаман шул кат-кат әйләндерелгән фильмнарны карасаң гына инде. Ничектер бетмәс-төкәнмәс эштән бер бушанып, кагынып аласы, күңел ачасы килә. 8 Мартка табиблар, шөфкать туташлары концерт әзерләде. Зал шыгрым тулы. Бу кадәр халыкны берьюлы күргәч, Фатыйма каушап та калды. Аның татар жырын зал кабул итәрме? Кызың киң сулыш белән күкрәк түрәннән агылган жыры берәүне дә битараф калдырмады кебек. Тирән кичерешләр, хис-тойгылар белән тулы «Су буйлап» жыры моң дәрәя-

сы булып тамаша залына жәелде. Күпчелек тамашачы, жырның сүзлөрөн аңламаса да, күңеллөрнең яшерен кылларын тибрәтә торган моңын тоя, бу моңны үз хисләрөнә тәңгәл итеп кабул итә, жырның ниндидер бер авыр хәл, фажига турында икәнөнә төшенә иде. Сәхнә артына кереп барышлы Фатыйма концертны алып баручы кызга чак бәрелмәде. Тегесе: «А вас в примерной ждет мужина», – диде дә, инде сәхнәгә чыгып житәрәк борылып: «Оч-чень красивый!» – дип өстәде. Фатыйма дерт итеп китте! «Килгән! Килгән! Аннан башка кем булсын инде?! Сагынуына түзә алмаган!» – дип тибә иде йөрәге. Тизрәк, тизрәк! Көтеп ала алмыйча китеп бармасын тагын! Гомер буге сабыр, басынкы булган кызны алыштырып куйдылармыни? Йөгәрә-атлы артистлар бүлмәсенә ашыкты. Ишек төбөндә туктап тын алды. Үзеңне кулга ал, Фатыйма. Берәз басып торып, сулышы тигезләнгәч, ишекне ачып эчкә атлады. Беренче күзенә чалынганы – өстәл өстендәгә зур чәчәк бәйләмә булды, ә аннан... Аннан урындыктан чит ир-ат күтәрелде.

– Таныш булайк, Фатыйма. Мин Галинур булам... Фатыйманың язмашына язылганы – Уфа егете Галинур булган икән. Бик тиз дуслашып киттеләр. Егет, Яңа елдан соң килеп, «Сахалиннефть»тә баш инженер булып эшли башлаган. Ә Фатыйма турында хезмәттәшләре айткан, чибәр татар кызы, табигә дигәннәр.

Озын буйлы, төз гәүдәле Галинурның йөреше, ни гаҗәп, Шамилне хәтерләтә иде. Шамилнеке кебек ышанычлы адымнар белән сабыр-салмак атлап йөрешләре, куе кара керфекләре, акыллы карашы гел Шамилнекечә!

Апрель ахырында әнисе Ләйлә белән Шамилнең улы тууын, Искәндәр дип исем кушуларын сөенеп хәбәр итте. Сабый хакы бар бит, дип, Фатыйма кибетләрдән күчтәнәчләр, бала әйберләре жыеп, посылка салды.

...Июль башында яшыләр туган якларга кайтты. Бер атнадан Уфадан Галинур эти-әнисе белән кыз сорарга килде. Никах мәжлесеңә әзерләнгәндә уңайсызрак хәл булып алды. Ишектән ашыгып-кабаланып килеп кергән Ләйлә: «Апам, жаным!» дип Фатыймага ташланды. Апасы исә боздай тавыш белән: «Якын киләсе булма!» – дип, аны этеп жибәрде. Ләйлә кычырып елый башлады. Әнисе Фатыймага: «Булсаң да булырсың икән!» – дип, ачулы кисәтү ясап, Ләйләне кочып юатырга тотынды. Алма апасы исә: «Елама, сөтең бетәр бит», – дип, күз яшыләрен койган яшь ананы житәкләп, күрше йортка – сабые янына алып чыгып китте.

Гәлчәчәкләргә күмелгән жәй уртасында туй гөрләде. Кунаклар кул чабып Шамилнең жырлавын сорады. Ул ялындырып тормады. Гадәтенчә жырның бөтен аһ-ңен, моңын тамашачыга житкерергә омтылып, халык жыры «Арча»ны башкарды. «Үзәкләремне өзәсең, / Үзең ничек түзәсең?!» – дип әрнеп, өзгәленеп жырлавына башкалар игътибар иткәндерме-юктырмы, тик Фатыйма моны сизде, үзен, Шамилне кызгандан йөрәге сыкранды.

...Нәкъ жырдагыча: «Гомерләр үтә икән ул, / Үтә дә китә икән...» Галинур белән Фатыйманың жир читендә гомер итүләренә инде унынчы ел китте. Бер-бер артлы

улары Данияр белән Айдар туды. Матур яшиләр. Ике-өч елга озын ял алып туган якларына кайталар. Аннан Кара диңгез буйларына ял итәргә китәләр, чит илләрдә булалар. Тик менә соңгы елда Фатыйманың әнисе өзмикуймый хат аша да, телефоннан да кайтуларын үтенә. Үз агымы белән түгәрәкләнгән дөньяңны ташлап кайтып, анда өр-яңадан тормыш корырга кирәк бит. Әнисе һаман, илдә чыпчык үлми, кайтыгыз, дип яза, йөрәккә шом салып, үлсәм, бәхилләшми калабыз, дип тә өстәгән.

Тамчы тамып, таш тишә. Яңа елдан соң ук: «Быел кайтырга жыенабыз», дип, әниләрен сөендерделәр дә, үзләре һаман оешып бетә алмыйлар. Инде яз житте. Мәшәкатләнә торгач, әйбер-караны контейнерларга төяп озаттылар. Балаларның укуы бетсен дип, тагын тоткарландылар. Һәм менә, ниһаять, юлга кузгалдылар. 26 майның кичендә Уфада иделәр инде. Ә ике көннән коточкыч хәбәр килеп иреште: Нефтегорск шәһәре һәм анда яшәүчеләрнең күбесе бу дөньяда инде юк! – 7 баллы жир тетрәү уңжиде секунд эчендә Нефтегорскины «үле» шәһәргә әйләндергән! Бишәр катлы уңжиде йорт (ә Фатыймаларның фатирлары нәкъ шул йортларның берсендә иде) тулысынча ишелеп төшеп, анда яшәүчеләр жимерекләр астында һәлак булган. Галинур белән Фатыйма шок хәлендә иделәр...

...Фатыйма хастаханәгә терапевт булып урнашты, Галинур нефть университетында укыта башлады. Бер елдан Фатыйма үзенә охшаган кара күзле, алсу йөзле кыз бала тапты. Галия дип исем куштылар. Өйдә олылар булгач, баланы үстерү бер дә кыен түгел икән. Ә тегендә, Нефтегорскида, Фатыйма балаларын жинелдән үстөрмәде. Кайчагында әнисенә Искәндәр дә Искәндәр дип, Ләйләнең улы турында яратып, куанып язганына ачуы да килеп китә иде. Имеш, Искәндәр тәпи киткән, сөйләшә башлаган, Искәндәр бабасы белән шуны-моны эшләгән... һәм шулай оныгы турында икешәр-өчәр бит яза иде ул. Менә хәзер генә, үз-некеләр әби-бабай тәрбиясендә булгач кына аңлады Фатыйма. Әйе, баланың баласы балдан татлы икән шул.

...Сахалиннан кайтканнарына да тугызынчы ел китте. Тик менә эш-мәшәкате дип, соңгы биш елда рәтләп ял да итмәгәннәр икән. Бу хатаны төзәтергә булдылар.

Сочи, кояш, диңгез, дулкыннар... Әнә Галинурның кесә телефоны чылтырый. Телефонны алып тыңлый башлауга йөзә үзәрәп китте, Фатыйма шомлана калды. «Ни бар?!» – диде ул борчулы тавыш белән. «Искәндәр үлгән!..» Ничек?! Нишләп?! Дәрәс хәбәрме соң бу, йа Ходам?! Чак кайтып өлгерделәр. Искәндәрнең жәсәден юып, кәфенләргә торалар иде инде.

Сабан туге булган көннең кичендә яшыләр, йөк машинасының әржәсенә төялеп, күрше авыл клубына киткәннәр. Юлда авариягә очрап, машина капланган. Искәндәр һәлак булган, калганнар исән. Медицина институтының беренче курсын тәмалап каникулга кайткан Искәндәрнең 18 яшьлек гомере әнә шулай өзәлгән. Елаудан йөзә шешенгән сөңлесе Ләйләне Фатыйма – бер ягыннан, Шамил икенче ягыннан кочып, ишегалдына – газизе белән хушлашырга алып чыкты-

лар. Халы-ы-ык! Мулла Коръян сүрэләре укый башлады. Баласын капкадан соңгы юлга күтәреп алып чыгып киткәндә Ләйлә аңын жуеп егылды. Шамил дә хәсрәтәннән бөгелеп төшкән. Галинурга көч-хәл белән шул коточкыч көн вакыйгалары турында сөйли.

– Кичке якта авыл, район түрәләре белән гәпләшеп утыра идек. Ишек шакып, мине чакырдылар. Кат-кат шакыйлар, ашыгыч, диләр. Кинәт уянып киткәндәй булдым, ниндидер фажига барын сиземләдем... Мин барып житкәндә, Искәндәрне яшел жәймә белән каплаганнар, жәймә астыннан ап-ак юка оекбашлары күренеп тора... Их!.. Улым өйдән чыгып киткәндә генә кулына шул ак носкиларны тоттырган идем...

...Вакыт дигәнең синең кара хәсрәтең карамый ул – ага да ага. Саташулы авыр төштәге кебек Искәндәрнең кырыгы да, елы да узды. Елын үткәргәннең икенче иртәсендә, жыелышып, бәрәңге бакчасына чыктылар, Ләйлә, башым авырта дип өйдә калды. Сүзсез генә эшләделәр. Эшне бетереп өйгә керсәләр, Ләйлә алар артынна ук каядыр китеп юк булган. Йөзенә борчуы чыккан Шамил ашыгып капкага таба атлады. Эче पोшып калган Фатыйма көндөзгә ашау-эчү эзерли башлады. Нәрсәдер шыгырдаган тавышка йөгереп чыксалар, чайкалыбрак атлаган Ләйләне житәкләп Шамил кереп килә иде. Яраббиде! Бу ни бу?! Ләйлә исерек! Шушы хәсрәт кенә житмәгән иде! Әйтәм аны, әнисе елый да елый, әтисе берни сөйләшми кара көп утыра. Шамил урын жәеп хатынын яткырды. Тик Ләйлә кисәк кенә торып утырды да:

– Нәрсә монда мине саклап утырасың? Әйтер дисең-мени? Син әйтмәсәң, мин әйтәм, – дип, Фатыймага таба борылды да: – Син... син генә гаепле! Синең каргышыңгына үтерде улымны!

– Чү, ни сөйлисең син, сеңлем, жаным?! Нишләп каргыйм ди! Күңеләмдә рәнжү булгандыр, тик телем бер генә рәнжеш сүзен дә әйтмәде.

– Әйтмә миңа жаным дип! Син усал! Син мине кичермәдең! Безнең бәхеттән көнләштең! – диде дә кычкырып еларга кереште, аннан: – Нәрсә катып торасың, нигә мине якламыйсың?! – дип Шамилгә ябырылды. Анысы хатынының аркасыннан кочып:

– Сине генә яраттым... яратам! – дип пышылдады.

Их, нәрсәгә дип Фатыймага ничә еллар буге Ләйләне читкә кагарга иде инде? Уйлап карасаң, Ләйләнең дә яратырга хагы булган ич. Шамил ике кызның берсен – Ләйләне сайлады. Гашыйк булып, яратканына өйләнде. Фатыймага карата андый көчле мәхәббәт хисләре кичермәгәндер шул. Әнисе: «Пәйгамбәрәбез туганлык жепләрен өзгән кеше жәннәткә кермәс дигән, кичер син аларны», – дип елый-елый әйтеп карады. Галинур да: «Кичер инде сеңлеңне. Олылар үпкәне өч кенә көн то-тарга куша. Минем дә бажай белән йөрешәсем килә», – дип үгетләде. Әнисенең сүзләре, Галинур әйткәннәр белән килешсә дә, мин-минлеген жиңә алмады шул. Икенче көнне Ләйлә айныгач, Фатыйма сак кына: «Сеңлем жаным, берүк эчә күрмә. Эчү хәсрәтеңне генә тирәнәйтә, юнлөгә алып бармый, – дип, сеңлесен

үгетләп утырды. «Синә әйтергә жиңел ул. Миңа ничек түзәргә?» – дип, Ләйлә елый башлады. Уфага кайткач та Фатыйма көн саен Ләйләгә шалтыратып торды.

...Чәчәкле июнь ахыры иде. Кер үтүкләп йөргән Фатыйма төрәзә пыялалары зеңгелдәгәнгә күтәрелеп караса, канатларын жәйгән күгөрчән пыялага бәрелә. Берничә тапкыр бәргәләнәдә дә очып китеп юк булды. Иртән хәбәр килде: Ләйлә вафат. Хәле китеп, Фатыйма диванга ауды. Нигә болай мәрхәмәтсез син, тормыш?! –

...Ләйләнең елын үткәргәннән соң Шамил үз яктарына – Троицкига кайтып китте. Май бәйрәмнәренә кайткач, Галинур белән Фатыйма бугеу бангалары, пумалалар, чалмабаш чәчәкләренә куакчыкларын алып, зиратка киттеләр. Галинур алып килгән әйбеләренә машинадан бушата калды, Фатыйма зират капкасыннан эчкә атлады һәм сеңлесенең чардуганына чал чөчлө башын куеп, кабер өстенә иелгән ир-атны шәйләп алды. Яраббиде! Шамил бит бу! Чардуганга башын салган да әкрән генә: «Ләйләм! Принцессам! Улым Искәндәр!» – дип кабатлап үкси. Фатыйманың битәннән дә күз яшь-ләрә төгәрәде.

Шамил, Галинурның аяк тавышына сискәнәп, борылып карады. Елашып күрештеләр. Кичен озак кына сөйләшеп-гәпләшеп утырдылар. Галинур белән Фатыйма сак кына, киңәш-табыш рәвешендә генә:

– Әти-әниеннәр дә олы яшьтә, беребез дә мәңгелек түгел. Картлыгыңны ялгызың каршылау ир-ат өчен бигрәк тә авыр диләр. Әллә соң, үзеңә бер иптәш таба-сыңмы? – дигән сүзләренә житкерүне кирәк таптылар.

– Күңелем бер дә тартмый... Ләйләм белән Искәндәрәм гел күз алдымда... – диде Шамил.

...Ел ярымлап вакыт үткәч, Троицкидан хәбәр килде. Шамил аларны никах мәжлесеңә чакыра. Жыенып, бүләкләр алып юлга кузгалдылар. «Ләйләм белән, улым белән бәйләп торучылар бит сез», – диде Шамил, алар килгәнгә куанып. Әнисе Фатыйма белән кочаклашып күреште: «Ләйләне, оныгыбызны бик юксынабыз. Ләйләбез кебек ягымлы, эчкерсез, кешелекле жаннар сирәк була. Сине дә бик ошаткан идек. Язмышлар... Инде бу килеңебез дә Ләйләбез кебек миһербанлы бала булса иде», – диде. Килең – Ләйсән исемле сөйкемле татар кызы, шәфкать туташы булып эшли икән. Никахның икенче көнендә алар кунакларны Троицк белән таныштырып йөрделәр. Киткәндә жылы итеп озатып калдылар.

...Жылы, рәхәт август киче. Әнә уллары Данияр күршеләренә капка төбәндә басып тора. Ул да булмады, капкадан жиңел-житез адымнар белән күрше Сәмбел килеп чыкты. Күрчә, ул да житкән кыз булган! Хәер, үзләренә Данияры белән Айдары да институтта укыйлар инде, Галия дә үсеп килә... Хатынны уйларыннан бүлеп телефон чылтырады: Шамил! Сөенече белән уртаклаша: уллары туган, исемен Камил дип кушканнар. Фатыйма чын күңеләннән Шамил белән Ләйсәнне котлады, балага хәерле озын гомер теләде.

Әйе, берәүләр китә, икенче берәүләр килә – тормыш жыры дәвам итә...

Бүләкләр уйнатабыз!

2025 елның икенче яртыеллыгына «Сөембикә» журналына язылып, квитанция күчермәсен редакциягә юллаган абунәчеләребез арасында бәйге оештырабыз.

ЖИҢҮЧЕЛӘРНЕ БҮЛӘКЛӘР КӨТӘ:

«Cozy home»*

кибетләр челтәреннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

*«Коузи Хоум»

«Золотое яблоко»

компаниясеннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

Акциянең сроклары:
1 апрельдән
20 сентябрьгә кадәр

Бүләк оту өчен, журналга язылу турындагы квитанция күчермәсен редакциягә юлларга кирәк. Квитанция күчермәләрен жибәрүнең берничә юлы бар:
почта аша: 420066,
Казан, Декабристлар ур., 2 нче йорт
редакциянең электрон почтасына:
ssuum@yandex.ru
ватсап номерына: 8 (937) 288-18-01
«Сөембикә» журналы

«Максидом»

гипермаркетыннан

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

Өлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълүматны www.suuyumbike.ru сайтында укыгыз. Акция 2025 елның 1 апреленнән 20 сентябренә кадәр уздырыла. Квитанцияләр 2025 елның 15 августына кадәр кабул ителә. АО «ТАТМЕДИА» реклама 16+. Бүләкләр рәсәмдәге белән тәңгәл килмәскә мөмкин.
Фото: ru.freepik.com

«КИЛЕР ВАКЫТ, БЕЗНЕ ДӘ ЭЗЛӘП- ЭЗЛӘП УКЫРЛАР ӘЛЕ...»

Ямьле апрельдә, шигъри апрельдә яз өөрмәсе табигатьне генә түгел, күңелләргә дә җилкендергәндә Шигърь бәйрәмен көтеп алабыз.

Ә былгы бәйрәмгә әзерләнәргә үзенчәлекле сәхифәбез сезнең өчен тагын да кызыклы булыр. Шагыйрәләр нинди хатлар язган? Алар нинди уй-гамьнәрдә янган? Алар гади хатлардан нәрсәсә белән аерыла икән?

Шагыйрь Рәдиф Гаташ үзенә адресланган, бүген инде кадерле ядкар булып калган бер кочак хатлар алып килде. Аларны төрле елларда Сәҗидә Сөләйманова, Салисә Гәрәева, Лена Шагыйрьҗан, Нурия Измаиловалар язган. Төрле почерк, төрле каралар белән язылган кәгазь битләрендә – романтик хисләр, сагыну, иҗат газаплары, фәлсәфи фикерләр... Үзе җылы, үзе нәфис, үзе ярсу, үзе шигъри алар. Әйтерсең һәркайсының тавышын ишетәбез, берәзгә гына алар дөньясына керәбез...

Сәҗидә СӨЛӘЙМАНОВА хаты

Әлмәт, 24.01.74.

Саумы, Рәдиф!

Сиңа хат язудың сәбәбе – «Друзья моих друзей» дигән русча китабыңны укыдым. Ошады. Әйбәт тәрҗемә. Әлбәттә, татар шигъриенә үзенчә аһәңе тәрҗемәдә югала, бернишләп булмый. Һәрхәлдә, рус укучысы укырлык китап, башкала шагыйрьләренә китапларыннан ким түгел. Котлыйм.

Автор үзе килеп, очрашу үткәреп, китапларын укучыларга җиткерешеп китмәс микән, диләр. Минемчә, бу бик мөмкин нәрсә, кояш җылырак карый башлагач, бу якларга килә аласың ич. Китап кибеге чакыру җиһазлар, берәр уку йортында очрашу оештырырбыз. Үзең берәр иптәш тә сайла. Мәсәлән, Гәрәйнең дә монда китабы (русча) кайткан. Алдым, укырга өлгермәдем әле. Синекен бер утырда укып чыктым.

Мин элек тәрҗемә әйберләргә укымым идем, үземә дә шул хәлләр белән очрашырга туры килгәч, укыйсы иттем.

Уңышлар, илһам шатлыклары теләп, Сәҗидә Сөләйманова.

Лена ШАГЫЙРҖАН хатлары

20.02.89

Рәдиф, исәнмесез!

Сезне тагын куандырырга уйлап, шигърьләремне җибәрәм... И Рәдиф, мин бик нык авырып киттем бит әле, дускай. Инде жиденче ай бит; исән-сау терелеп, урамнарда иркен басып йөри алырмынмы икән тагын!.. Иртәгә больницага керергә торам. Инде – өченче больница. Төрле уйлар килә башка.

Бу шигърьләргә карап чык әле, дустым. Әйбәт шигърьләрдип уйлыйм. Төзәтүләр кертмичә генә журналга керт әле шуларны. Формада минем үзгәрешләр бар. Күңел шулай тели. Шулай агыла... Рәдиф! Шигърьләренә ничәнче елда язылуын, ягъни датасын куеп бар басмага. Бу бит автор теләге. Аның ни зыяны бар? «Классиклар» гына куярга хаклы түгелдер бит инде ул елны? Минем өчен гаять мөһим ул ел күрсәтү. Килер вакыт, (әгәр телебез тагын да чәчәк атса һәм чын шагыйрьләр калса), безне дә эзләп-эзләп укырлар әле...

Шигърьләрем затлы минем... М. Цветаеваны кабатлый димә. Кабатларга язмасын. Затлы әйберләргә таный торган затлы кешеләр аз...

Ярый, Рәдиф! Исән бул!
Сәлам белән, Лена.

23.03.89

Исәнме, Рәдиф иптәш!

Хатыңны больницада алып укыдым, күңелләрем йомшап китте, сәламәт вакытлар нык газаплы сагындырып куйды. Йөгереп кенә «Казан утлары»на барып кайтасы килде... Кеше кадере, чыннан да, авыр чакта нык беленә.

8 март көнне Кояш та килеп чыккан иде. Ул инде мине сәламәт, аякта йөри, дип якты хәбәр дә тараткандыр, бәлки. Әмма бу авыру шулкадәр мәкерле һәм мәрхәмәтсез ки, бүген бертөрле, иртәгәсен тагын ега да сала...

Рәдиф! Сөйләшәсе килә, шуңа күрә хат язам. Бигрәк тә – шигърьләргә хакында. Шигърь бит ул сөйләү түгел. Шигърь – ул төш күрү сыман. Ә төш гадәттә төзек бер сюжетка гына корылмый бит инде... Аның үз формасы...

Аңлай, сизенә алырлык укучыларга исәп тотып язарга вакыт инде. Әгәр рядовой, гади укучыны гына истә тотып язсаң, ул чагында Мандельштам да (әйтик) һәр юлын, һәр гыйбарәсен исбатлап, логикасын ачыклап аңлатып чыгарга тиеш булыр иде... Юкка гына хәзер тәнкийтьчеләр һәм әдәбиятчылар аның һәр сүзеннән мәгънә эзләп иза чикмиләрдер... Димәк, шагыйрь әйтергә теләгән фикер, образны аңлау өчен ачыкчын да табарга кирәк.

Сау бул. Сагынып, ихтирам белән, Лена.

Р. С. Әгәр иренмәсәң, хат яз. Элек шагыйрьләр хат язышканнар бит. Нигә куркабыз икән соң?.. Сау бул.

Салисә ГӘРӘЕВА хатлары **Чиләбе, 16.11.82**

Рәдиф дус!

Хатың өчен рәхмәт. Нич кәтми идем, малай. Зур шагыйрь булып, инде сәлам дә бирми башлады, ахрысы, дип йөри идем. Өстәвенә, рецензияң дә бик недоброжелательный тоелды. Миңа, ерактагы, кешегә, хәлне аңлап поддержка бирәсе урынга... дип тә үпкәләгән идем. Ярый әле үзең хат язып, эзрәк күңелне жылыттың. Бездә әле иминлек. Бүген менә Чиләбе язучылары жыелып, өч кешене Союзга тәкъдим иттек...

Файлене ишетеп еладым. Бигрәк үкенечле үлем белән киткән икән. Нинди фашист эше икән? Бер-берегезнең кадерен белебрәк йөрегез әле, егетләр! Саграк булып...

Журналга матурракларын сакла әле шигырьләрнең, яме! Өстәрмен тагын, яңалар да бар. Хәзер түтәң СП члены, бел!

Берләшмә эшли. Яшьләр килә хәзер. Көн аралаш чыгышлар, очрашулар, кичәләр. Чыда гына! Радиодан әдәби берләшмә турында тапшыру бирдем, үземнең ижат турында шулай ук, майда Газиз К. белән Равилне телевидениедән чыгарган идек...

Кайчак котырып язасы да килә, язганны укыйсы да килә... Ә сез бәхетлеләр! Тукай клубларында бер ялкынланып шигырь укы иде, черт возьми!..

Син дус-ишләргә кайнар сәлам тапшыр әле. Зөлфәткә, Әхмәт Рәшитовка, Равилгә, Сибгат абыйга, Рәшит Әхмәтжановка һ. б. дусларга. Казанны быел бигрәк сагындым әле.

7 ноябрь минем туган көн иде. Дус-иш жыелды, гармуннар белән җырлашып утырдык. 4 декабрьдә Магнитогорскига очам. Анда үзешчән композитор Рафаил Бакировның ижат кичәсе була.

Сау бул, дус кеше!

Исәнлек, ижат уңышлары теләп, Салисә.

Чиләбе, 01.10.86

Кайнар сәлам сиңа Көнъяк Урал таулары һәм үзәннәреннән! Куандырып, журнал килде. Матур итеп биргәнсез, малай, ихлас күңелдән рәхмәт!

Безгә Газиз Кашапов киләм дип шалтыратты. Журнал пропагандалау буенча икән. Журнал редакциясе үзенең 20 елдан артык дуслык күрсәтүче авторын һәм журналны пропагандалаучы Салисәне оныткан, димәк? Акча түктереп, специально кеше йөрткәнче, миңа хат язсагың, үзем дә активрак эшләр идем, их, сезне... Кайда чыгыш ясам да, «Казан утлары», «Азат хатын», «Чаян», «Ялкын» журналлары турында әйтми калганым юк минем. Бездә меңнән артык кеше язылды инде. Мин Уралда яшәгән чорда ул эшне үземнең изге бурычым дип беләм һәм әйтми торып та эшли бирәм.

Бу 1-2 ай гел юлда булдым: Алабуга, Чаллы, Әлмәт, Курган өлкәсе, Сафакул районы татар авыллары... Синең чыгышларны радиодан ишеткән бар Чиләбедә: Казан радиосын җай килгәндә иртә-кич еш кына тыңлыйм мин.

Әлегә хәбәрләр шул...

Хушыгың, тәкъсир! Сәлам белән, Салисә.

Рәдиф дус!

Үзең белгәнчә, 1988 нең ноябрь аенда миңа 50 тула. Матур, со-лидный итеп, фоторәсем белән бер көлтә шигырьләрне чыгарасы иде. Мин күп еллар ижат итеп (1959 ел) – игътибардан, жылы сүздән читтәрәк калган, татарның бер үги кызы... 1988 дә китап чыгасы, берәрсе аңа рец. язса да шәп булыр иде мин үләр алдыннан. (Кем белә, радиация болытлары астында яшибез бит...) Тагы ни дим? Тормыш бер килеш. Эшлим (кусак хлеба), кич, төннәрен, выходнойларда язам, сызам, төзәтәм. Газеталар, радио аша, хатлар аша Казан хәлләрен өстән-өстән белеп торам. Минем китап чыгасы кебек, темпланда бар. Әмма өч редакторга җитте инде. Һәркайсы үзенчә турып торгандыр... Үзе юкның күзе юк.

Сау бул, дус кеше.

Урал сәламнәрен юллап, Салисә.

Нурия ИЗМАЙЛОВА **хатлары** **Мәскәү, 15.04.79**

Саумы, Рәдиф!

Үземне күргәнче хатлар яза идең, күргәч, гайрәтәң кайтты бугай – ләм-мим хәзер. Мин бер көйгә. Бүген көчкә фотога төштем. Шулкәдәр сузанмын. Бер айдан соң гына эзер була. Син шигырьләрне рәсемсез генә бирә тор, рәсемне азактан да бирергә мөмкин бит.

Рәдиф, эшләр болай минем (хәзергә сиңа гына – дус итеп). Мин Гариф Ахунов белән сөйләштем Союз мәсьәләсендә. Аның өчен нинди кәгазьләр эзерләргә икәннен әйтте. Үземнең адрес урынына синекен язарга кушты (Мәскәүдә яшәргә ярамый икән Татарстан берлегенә кергәч), «Рәдифкә ул барыбер», диде. Син каршы булмассың дип уйлыйм, сиңа аның, чыннан да, бер җиле дә кагылмый. Шуннан соң 79-80 нче еллар эчендә эш чыгарырга мөмкин, диде. Ул Союз минем өчен бик мөһим, беләсәңме, керә алсам, эшләмәс

идем, эшләп тә, семья да карап, бернәрсә язып булмый, малай. Әле инде Союз турында сүз чыккач, тизләтергә дә мөмкин булгач, шул бауга тотынырга уйладым. Син моңа үз фикереңне һәм киңәшәңне язып җибәр әле. Тик, тагын бер тапкыр әйтәм, бу хәзергә «совершенно секретно».

Үзең нихәл? Ниләр язасың? Яз инде сезнең кебек илһамлы жаннар! Безнең кебекләргә генә бернәрсә дә юк – яз да юк, көз дә юк. Үземне бер дә яратмыйм әле бу ролеңдә. Хат көтәм. Күп итеп – бөтен Казанны сыйдырып, бөтен Мәскәүне тутырып яз. Хуш, сау бул.

Кабат сәлам белән, Нурия.

Саумы, Рәдиф!

Китабыңны алдым. Зур рәхмәт! Арада ошаганнары, ошамаганнары булды. Беләсеңдер, мин старомодный кеше. Шуңа күрә «Бу җырлар...», «Бер чакыру» кебек шигырьләрең, әлбәттә, күңелемә якынрак. Китабың белән котлыйм. Без ул бәхеткә кайчан ирешербез, билгесез. Синең шигырьләр белән илһамланып, үзем дә сиңа шигырьләр җибәрергә булдым. Хуш, сау бул.

24.09.85

Саумы, Рәдиф!

Ни хәлләрдә яшәп ятасың? Үзем бер килеш. «Казан утлары»нда башка бер хикәя чыгарга тиеш дигәннәр иде, нигәдер «Яшьлек...»не биргәннәр. Болай ару да, шәп түгел шул. Әйбәт прозаны ничек язалар икән ул, ә?

Әле Олжас Сөләймановның «Трансформация огня» дигән китабын укыйм. Акыл күп тә, хис аз. Син ничек карыйсың аның ижатына?

Яңа йолдызлар балкыймы? 86 да минем шигырьләреңне бирәсезме? «Азат хатын»га шигырьләр җибәргән идем, җайсыз булмаса, укып кара әле, фикереңне беләсем килә. Ярый, хуш.

18 сентябрь

Беләсеңме, Рәдиф, теге китапка исем таптым – «Алтын тарак». Мин аны күптән уйлаган идем дә, шигыре юк иде. Укып кара, нәрсә диярсен тагын. Минемчә, исеме дә, шигыре дә ничауа.

Көннәр шәп түгел.

Кайвакыт-та күңел төшә, эч поша. Сагындырып та куя. Баксаң, сагыңыр нәрсә дә юк кебек. Яңа сезон башланганда (бигрәк тә көз), шундыйрак була минем күңелләрем.

Казанда нихәлләр? Гәрәй Рәхим белән Мансур Мәскәүгә килергә тиешләр идеме? Миңа нигә шалтыратмыйлар икән? Күрсәң әйт әле, шалтыратсыннар. Ярый, хәзергә сау булып тор.

18.09.87

Әллә нинди ел был. Эшләр гел хөрти. Ни язган юк. Ни язганнарын чыгарып булмый. «Сов. пис»тан кулъязманы кайтардылар, «рановато» диделәр, башта «имя» ясарга кирәк икән – ничек ясарга икәннен генә өйрәтмәделәр. Аннан Казаннан балалар өчен прозаны кире җибәрделәр: «бер эшкә дә яралык түгел» икән, Нияз Акмалов шундый рецензия язган, Ш. Рәкыйпов раслаган. Рецензиядә гаделлек юк түгел, тик тулысы белән объектив дип әйтә алмыйм. Бердән, баланың (шәһәр баласының, һәрхәлдә) ни икәннен дә белми торган егет; икенчедән, гади генә нәрсәләргә дә бутап бетергән – специально аңламаган шикелле, просто жүнләп укымаган. Аның яфрак чаклы шигыре китабына 1 с. 25 тиеннән договор җибәргәч, договорын кире салган идем бит мин Шамилгә, шуның хакын кайтаруы түгел микән дип шикләнәм – алай булса, бигрәк тә күңелсез инде.

«Казан утлары» килде.

Болай әйбәт кенә чыгаргансың шигырьләреңне, зур рәхмәт. Ниндидер канәгатьсезлек калды ләкин – әллә нәрсә җитми, хис бугай. Ах, каян алырга соң ул

хисне кырыкка җиткәндә?! Как выжатый лимон...

Ничек соң, язасыңмы? Коктебельдән бер качак язып кайткансыңдыр әле? Син бит шулай. Мин бер юл да язмадым – мин менә шулай. Өемнән чыгып китсәм, бөтенләй ялкауланам.

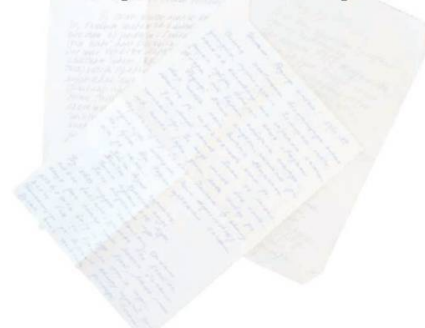
Саумы, Рәдиф!

Сәлам белән – Нурия.

Син дә бозылдың хәзер – хат язмыйсың, шалтыратмыйсың. Әллә картаюсың, әллә мин картайганга күңелләрең сүрелде. Әллә замана вакытыннан элек картайтып, жир тишегенә кертеп куярга җыена безне. Бер яктан, мин бу заманга килгән өчен шатланырга кирәк дип уйлыйм. Бик тиз булмаса да, бәлки, чынлап та дәрәс һәм адәмчә тормышта яши башларбыз; без түгел инде – балалар. Бик тә өметләнәм – бәлки, безнең татар өчен файдасы булып бу үзгәрешнең...

Татар – һәрхәлдә, үзен-үзе туйдырырлык хәлдә дип уйлыйм, башта кыен булыр да, аннан рәтләнәр. Тик нәрсәгә кәеф китә – үзбездә начар без, малай. Бер халык та однородный түгелдер дә, без бигрәк әллә нинди – Казанга барган бер көн эчендә дә кәефем кырылып, күңелем төшеп кайттым: татар һаман берберсә белән көрәшә, һаман нәрсә өчен көрәшкәннән белгән юк; ни фикердә, ни эштә – бердәмсезлек... Казанда сөйләшеп утырып та булмады. Синең хәлләр ничек соң? Казан атмосферасы да җиңел түгел инде. Безнең хәл дә – күңелсез: анда да үз түгел, монда да чит, эмигрантлар дисәң дә була... Дөнья зур, бер башка урын юк!

Эльмира ЗАКИРОВА әзерләде.

ИҢ ЗУР БҮЛӘК — ТУГАН ТЕЛ

3 нче көн

«Сююмбика» журналы тәкъдим итә

#ӘНИЛӘРМАРАФОНЫ

Татар әниләре телепроекты «Әниләр»

ТУГАН ТЕЛЕМ – АНАМ ТЕЛЕ

«Әниләр марафоны» проектында катнашучыларның төрле темаларга фикер алышып, үз тәҗрибәләре белән уртаклашкан язмаларыннан өзекләр тәкъдим итәбез. Бүгенге язмалар туган телебез темасына багышлана.

Зифина ВӘЛИЕВА, Минзәлә районы.

Татар җанлы әбием тәрбиясендә үсүем белән дә чиксез горурланам. Аның моңлы татар җырларын әкрән генә сузып җырлаганын тыңлап, бергәләп татар халык ашларын пешерү ди-сеңме, каз өмәләрендә катнашуым, язын өй юу өмәләренә йөрүләрем... Саф татар авылында туып, бөтен фәннәрне дә татар телендә уңышлы үзләштереп, татар теле һәм әдәбияты укыту-чысы һөнәрен алып, 33 ел балаларга милли тәрбия бирүем белән горурланам!

Лилия ХИСМӘТОВА, Казан.

Күп ата-аналарны телне саклап калып булчакмы, балам телне онытмасмы дигән сораулар борчый. Бу очракта мин: «Яраткан әйбердән кем үзе теләп баш тартыр икән?» – дип җавап бирәм. Кеше үз туган телен ярата икән, ул аны беркайчан да оныта алмый, онытырга теләми, башка телгә алыштырмый!

Ике дистә елга якин татар һәм рус телле аудиторияләрдә татар теле һәм әдәбияты укыттым. Мең шөкер, бер бала да телне өйрәнүгә яки үз телендә укуга каршылык сиздермәде.

Олпат галимнәребез Фәтхәтдин Галимуллин һәм Чулпан апа белән Фираз абый Харисовлар җитәкчелегендә дәрәсләкләр язучу бәхетенә дә ирештем. Хезмәтемнең бәясен хәзер күрәм: әллә кайчан мәктәп тәмамлап чыккан балалар да татарча матур итеп «Исәнмесез!» дип эндәшсәләр, мәктәпләрдә татар әдәбиятын без язган дәрәсләкләрдән укыталар!

Рәйханә ӘХМӘТҖАНОВА, Арча районы.

Туган тел темасы зур проблемага әйләнеп бара. Дәрәсләрдә генә шигырь ятлату, конкурсларда катнашу өчен генә татарча чыгыш әзерләү татар телен сакларга ярдәм итәрме икән? Татар авылында балаларның узара русча сөйләшүен ишетү дә гадәти күренешкә әйләнеп бара. Туганнан башлап балалар ана телен ишетеп үссә, иң беренче сүз «әннә» булса, әти-әнисе, әби-бабасы аның белән татарча сөйләшсә, мондый проблемалар туар идеме икән? Башка телне алар үскән төр өйрәнә ала бит... Әти-әни баласының русча белмәгәннән түгел, туган телен белмәгәннән борчылсын иде. Татар телен белгән кеше башка телләргә дә аңлый ала бит.

Светлана МАКСИМОВА, Казан.

Безнең гаиләдә гомер-гомергә туган телдә сөйләштеләр. Мин 10 нчы сыйныфка кадәр татар мәктәбендә укыдым. Аннары яңа мәктәпкә күчкәч, рус мохитенә эләктем. 10 нчы сыйныфта алгебрадан тактада дәрәс итеп чишкән мәсьәләмне русча аңлата алмыйча кызарып басып торучымны әле дә хәтерлим. Тора-бара башка фәннәрдән дә терминнарны русча тәрҗемә белән өйрәнеп беттем. Мәктәпне дә көмеш медаль белән тәмамладым.

Олы кызым Казанда туды, 3 яшенә кадәр гел туган телдә генә сөйләште. Кызым балалар бакчасына китүгә үк, ыргы елдан рус теленә күчеп бетте... Алай да, 3 яшенә кадәр өйрәткән туган тел базасы кызыма хәзер дә ярдәм итә. Балалар бакчасында «Татар кызы» бәйгесендә катнашты, мәктәптә татарча үткәрелгән бәйрәмнәрдән калмый, хәзер «Апуш» татар балалар театр студиясенә йөри. Кече кызым һәм улым белән дә өйдә татарча сөйләшәбез. Без дә балалар белән туган телдә сөйләшмәсәк, тарихыбыз, мәдәниятебез, халык авыз иҗаты мирасы кемгә калыр да, кемгә кирәк булыр?

#әниләрмарафоны

Тормыш – театр...
Кайчак без нинди роль
башкарачагыбызны да
белмибез. Язмыш нәрсә
эзерләп куйган бит. Кемдер
шул язмыш дигән режиссер
биргән рольдән баш тарта
алмый, кемдер исә, каршы
чыгып, рольләрен алыштыра.
Анысы бер хәл. Нинди генә
роль уйнасаң да,
кешелеклелек сыйфатларын
саклап калу мөһим шул
эле...

Динара ӘХМӘТ

СИКЕР! ЯШӘМӘ!

Минзәлә районы Куян авылы кызы Лилия. Туасы жан булган инде. Әнисе аны 41 яшендә алып кайта. Авыл кешесе сүзеннән куркып, баласын төшертергә барган жиреннән булачак әнисе табиб кире кайтарып жибәрә.

– Әткәй малай булып дип көткән. Өстәвенә, мин гел малайлар белән уйнап үстем. Исемне дә миңа бертуган абыем кушкан. Шуңа характерым да нык булгандыр инде. Ләкин еш авырғанмын. Әнкәй: «Гел эштә булдың, әтиңең дә хужалыкта ярдәм кирәк. Сине калдырам да чыгып китәм. Керүемә син әле ишек төбөндә буласың, әле тәрәзә төбөндә утырасың. Авырмый чараң калмаган инде», – дип сөйли иде. Шулай озак кына чирләгәч, әткәй мине Казанга хастаханәгә алып килгән. Табибларның: «3 яшыңка кадәр яшәсә, аннары яшәр», дигәне күңеленә үткән газиземнең. «Исән калса, ни сорый, шуны алып бирәчәкмен», – дигән. Һәм сүзендә торды да. Нык кырыс булса да, юмарт иде ул. Мин генә ышанычын аклый алмадым...

Башлангыч мәктәпне туган авылында тәмамлап, Бикбау авылында урта мәктәптә белем ала Лилия. Эти-әнисе яныннан әле сабый булып чыгып киткән кыз бик яхшы укый. Сәхнәдә җырлап-биеп, спектакльләрдә катнашып үсә. Ләкин мәктәпне тәмамлагач, иҗатка гашыйк кызын табиб итәсе килгән әтисе Минзәлә медицина училищесына алып килә.

– Башта моргка алып керәләр икән. Шул җитә калды. Андагы табиб, тизрәк әткәй янына чыгып, мине табиб итү хыялы чыңга ашмаячагын әйтте. Шулай итеп, Казан театр училищесына укырга керү мәсьаләсе уңай хәл ителде. Ә миңа – яшә кызга, авылдан чыгып китәргә генә кирәк, Казанга, үз хыялымның тормышка ашаагына нык сөендем, җитмәсә. Әткәй мине апаларга алып килеп урнаштырды. Имтиханнар бирәм дә, театр училищесы студенты булам!

Барысы биш имтиханга эзерләнәсе була Лилиянең. Жәйнең иң матур көннәре, укыйсы килми, бер бүлмәле фатирда әле абый-апасы белән дә яшисе! Ә имтиханнарда кадәр бер атна вакыт бар. Кама Тамагы районында яшәүче туган апасы янына кайтып китә ул.

Актриса булырга карар кылган сөңлесен апасы бу уйларыннан тиз айныта. Сәхнәдә спектакль уйнап, сикереп йөрергәме? Кит, башка сыймаслык хәл! Башка юнләрәк һөнәр сайлыйсы!

– Бу сүзләр бер колактан керде дә, икенчесеннән чыкмады. Бер атна узгач, документларны барып алдым. Имеш, имтихан аласы укытучы килмәгән. Мин башка уку йортына керәм. Казандагы апаларны алдап, тагын туган апама кайтып киттем. Ә авылда инде мине театр училищесы студенты дип көтеп торалар... Санаулы вакыт тиз уза шул. Август ахырында гына апам белән

авылга кайттык. Эткәйнең шатлыгы эченә сыймый инде. Мин йокларга яттым, апамның эткәйгә жайлап кына дөресен әйтүе булды, торгызып утырттылар да. Аның ничек орышканын хәзер дә хәтерлим... Ләкин бала бит, икенче көнне иртүк торып, тагын миңа уку йорты эзләргә чыгып киттек. Һәм мине Минзәлә авыл хужалыгы техникумына юридик юнәлеш буенча түләүле бүлеккә урнаштырып кайтты. Ике ел шунда белем алгач, Чаллыга читтән торып югары уку йортына кердем. Иптәш кызымда торып, балалар бакчасында тәрбияче булып эшли-эшли укыдым...

Лилия бер егеткә гашыйк була. Матур гына аралашып йөргәч, бөтен гореф-гадәтләргә туры китереп никах укыталар, соңрак туй уздыралар.

– Иремнең әтисе үлгән иде. Кайнанам белән бик дус яшәдек. 2004 елда улыбыз туды. Матур гаилә идек без. Декрет ялыннан соң социаль яклау бүлегенә эшкә урнаштым. Бала жәй көне авылда әби-бабай янында. Заводта эшләүче иремне тиз күтәрделәр. Шәхси шоферына кадәр булды. Туганнарым, хезмәттәшләремнең хыянәт итү турындагы сүзләрен шаккатып тыңлый идем. Безнең мөхәббәтебез иң матуры кебек иде. Мәңгелек ярым дип сайлаган ирем беркөнне Алабугага командировкага китәсен һәм шунда кунарга каласын әйтте. Иртән иремнең бер хәбәре дә булмаганга борчыла башладым. Шалтыратуга да җавап бирми. Өстәвенә, телефонны югалттым, дип, миңа абыем бүләк иткән телефонны да алды. Шалтырату торгач, трубканы бер ир-ат алып, таксист булуын, төне бие иремне әле бер кафега, әле икенче урынга йөртүен, аннары бер адрес буенча илтәп куюын, ә телефонны онытып калдырганын әйтте. Соңрак житекчесенә шалтыратып, аның инде атнадан артык эшсез булуын, бернинди командировкага да бармаганын белдем...

Шушы сүзләрдән соң калтырый башлаган Лилияне таныш булмаган номердан шалтырату тавышы гына айныгып жибәрә. Әллә нинди ялганнар уйлап тапкан салмыш иренә бар белгәнән сөйли ул. Ире дә бу сүзләргә каршы килеп тормый, тизрәк өйгә кайтуын үтенә.

– Ирем әйтүенчә, хыянәт иткән хатын бик яхшы һәм тәҗрибәле икән. Минне кемгә алыштыруын белергә теләп, ул хатын белән күрешү җаен да, аның торган урынын да таптым. Кулымда документ бар, соцзащита хезмәткәре булып бардым. Ишекне олы яшьләрдәге бер апа ачты. Аш бүлмәсендә нидер пешерә иде дип хәтерлим. Залда ике бала да бар. Бу әниседер инде дип, эчкә үттем. Миңа фәлән кеше кирәк дип сорагач, адрес буенча ялгышканмын дип уйлыйм әле башта. Торып чыгып китә дә алмыйм. Кайда эшләгәнә белән кызыксынам. Эш урыннары туры килә. Иремнең кул астында эшләгән хезмәткәр булып чыкты бу. Өстемә кайнар су сиптеләрмени... Аңа 55 яшь икәнән, залдагы балаларның берсенә – 18, икенчесенә 14 яшь икәнән дә ачыkladым

шулай итеп. Ни чыгып китәргә белмим, ни утырырга. Күзем суыткыч өстендәге телефонга төштә бит. Абыем миңа бүләк иткән телефон! Менә шул мизгелдә бернинди дә шигем калмады...

Лилиянең сабырлыгына сокланам. Шушы вакыйгага ничә ел узса да, кулларын учка җыеп, бер үч сакламыйча сөйли. Теге ханым Лилиянең ирен гаепли. Имеш, өйләнгән икәнән, баласы барлыгын белмәгән. Ул ир аңа үзе бәйләнгән, чакырмаса да, көн саен килеп йөргән...

55 яшьлек ике балалы ханымга улыннан биш яшькә генә зуррак ир ник кирәк булган? Ире ник Лилиясен үз әнисенә яшьтәш булырлык хатынга алыштырган? Шушы сораудан башы шартларга җиткән Лилия нишләргә белми. Житмәсә, ире дә чыгып китә. Бер ялгызы калган Лилия проблеманы тиз хәл итә – шешә белән дуслаша.

– Бер атна беркемне кертмәдем, сөйләшмәдем. Урамга чыгуым да арагы һәм тәмәке алып өчен генә иде. Туктамыйча эчтем. Көнем-төнәм буталды. Дөнья беткән кебек иде. Шулай балконга чыктым да, улымны да уйлау юк, аска карап торам. Кемдер: «Сикер! Син монда беркемгә дә кирәк түгел! Ирең дә хыянәт итте! Яшәмә!» дип тора кебек. Башым эшләми, яшисем килми. Шулкач кинәт ишектә кыңгырау. Никтер аска сикерү уемнан кире кайтып, ишекне ачам. Кайнанамның апасы әнә шулай гомеремне саклап калды. Чапкалап, аннары салкын душ астында юындырып, йокларга яткырды, айнытты, ашатты, башымнан барлык начар уйларны чыгарып ташларга ярдәм итте. Мин аңа бик рәхмәтле...

Лилия өчен бер атна дөвамында тормыш тукталып торса, яшәү дөвам итә. Ире дә эчкечелектә йөрәп югала. Баламның әтисен алай югалту ярамас дип, озак кына эзләгәч, Лилия аны Казаннан психиатрия хастаханәсеннән табып алып кайта.

Лилия ире белән янәдән кавыша. «Синең белән ятып йоклау түгел, сөйләшә дә алмаячакмын», дигән сүзләрен тиз оныта. Яраласы жан булгандыр инде, 2009 елда икенче уллары туа. Матур гаилә тарихы нибары өч ел гына язылып кала. Ире янәдән сала башлый, төннәрән югалып тора. Иң куркынычы: Лилиягә кул күтәрә.

– Эчеп кайта да әнисенә кычкыра, мине кыйный. Зур малай якларга тырышып карый, арабызга керә, аңа да яхшы гына элгә. Шулай бүлмәдә качып кына яши башладык. Күзенә күренсәм, үтергәнчә кыйный. Полиция чакырткан вакытлар да булды. Эти-әнием сабыр булырга, ирне хөрмәтләргә куша. Абыем да түз дип киңәш бирә. Ә үзләренең икенче тапкыр гаилә корганын онытканнар! Шулай итеп, берсен дә тыңламыйча аерылышырга карар кылдым. Ике туган апам мине яклап чыкты: «Ярый ла, кыйналып, үлеп котылсаң, ә инвалид булып калсаң, син кемгә кирәк соң? Балалар дип, гомереңне куркыныч астына куйма!» – дип, минем фикерне хуплады. Суд та минем яклы булып, гариза

Балалар хақына гаиләне сакларга кирәк. Бернинди аерылышу да юк!

язуга ук аерды. Судка да исерек килеш килгән ир белән калдырмадылар. Ләкин торыр урын юк, аерылыпшасак та, бер түбә астында, балалар белән кача-поса яшәдек. Күзенә күренсәм: «Мин сине барыбер яшәтмим!» – дип куркыта иде. Зур улыма бу сүзләргә ишетү бик авыр булды. «Мин йә аны үтерәм, йә үземне берәр нәрсә эшләтәм!» – диде. Нәрсә эшләргә дә белмәдем...

Шушы авыр вакытта Лилиягә гаилә дуслары ярдәм кулы суза. Аны Казанга эшкә чакырлар. Үз әнисе кебек якын булган кайнанасы белән уртага салып сөйләшеп, балаларны аңа калдырып, Лилия Казанга чыгып китә.

– Балаларга иң кирәк вакытта яннарында булмадым. Ниләр кичергәнәме үзем генә беләм. Әти-әнием, абыем бу карарым белән килешә алмады. Туганнарым да мине гаепләде: балаларын ташлап чыгып китте... Ләкин мәҗбүр булганымны берсе дә ишетергә теләмәде. Кай-нанама мәңгә рәхмәтлемен! Ике баламны карап үстерде. Хәзергә көндә дә төп терәгем, киңәшчем – ул. Исән генә булсын! Әле дә ике улымны тәрбияли, укуга.

Ә Лилиянең Казанга урнашкан чоры да авыр вакытка туры килә. Коронавирус аркасында яңа ғына килеп урнашкан яхшы эшеннән колак кага. Ләкин бирешми, башка эшләр, торыр урын да таба. «Доширак ашап, су эчеп тордым. Тапканымны балаларга тиененә кадәр биреп бардым», – дип искә ала ул авыр вакытларны.

Чынлап та сыный аны язмыш. Яхшы ғына яшәп торган бүлмәсеннән хужасы куып чыгара. Салкын кышкы төндә урамда кала.

– Төнне подъездда уздырыммын инде дип, әйберләрем өстенә ятып йоклап киткәнмен. Иртәнге алтыда полиция хезмәткәрләре уята. Жәмәгать урынында тәртип бозган өчен алып киттеләр, ябып куйдылар. Ун елга тиң төн булды, башыма нинди генә уй килмәде. Бөтен узган гомерне барладым. Штраф салып җибәрделәр инде. Әйберләрем артыннан кире кайтсам, «Приют для нуждающихся» дип язылган, телефон номеры күрсәтелгән визитка ята. Күрше хатыны калдырган икән. Кайтканымны күреп чыгып та җиткән. Үземне «нуждающийся түгел» дип күпме генә аңлатырга тырышсам да, такси чакыртып, шунда озатты. Килеп җиттем, бер сәгать кенә урап йөрмәгәнмендер. Керәсем килми, ниндидер бомжлар да йөри кебек. Ләкин барыр урыным да юк...

...Бу юлы да Лилия белән «Приют человека» дигән урында очраштык. Теге күрше хатынына рәхмәт. Лилияне бүлмәле дә, ризыклы да иткән ул. Нәкъ Казан уртасында урнашкан бу урында менә шундый авыр хәлдә калган кешеләр көн күрә. Бер гаилә булып яши алар. Лилияне дә җылы каршы алалар.

– Пилмән ясау цехына эшкә урнаштырдылар. Подвалда суган чистартып, табак-савыт, идән юып, акча эшли башладым. Эштә уйларыма чумам, кайтып, йокларга яткач, сорауларыма җавап эзли. Ничек шушы көнгә калдым соң мин? Кайда ялгыштым? Сизмәстән, күне-

лемнән Аллаһы Тәгаләгә мөрәҗҗәгать итә башлыйм. Күз алдыгызга китергез: кичә генә урамда кала язып, бозылырга, эчкечелеккә кереп китәргә бер адым ясый язган Лилия Аллаһы Тәгалә белән сөйләшә...

Иманга килә ул. Юлында очраган яхшы кешеләр аны шушы ук приютка эшкә ала. Башына жулык яба, соңрак намазын укырга өйрәнә. Хәзер Лилия – дәрәҗә юлда. Ялсыз эшләгән әни балаларына ярдәм итә. Җае чыккан саен Чаллыга кайтып йөри. Ләкин күрешү урыны – кафе яки вакытлыча алып торган фатир. Элекке ирнең күзенә күренү юк. Балаларына ғына зыян килмәсен.

Яңа гаиләсе дә бик ярата Лилияне.

– Аллаһы Тәгалә алдында кылган ялгышларым өчен җавап тотуымдыр. Биредә көн күрүем, балалары куып чыгарган, йорт-җирсез калган ата-аналарга ярдәм итә алуым юкка түгелдер. Әле Казанга күченеп килеп, эшләр йөргән вакытлар иде. Авылдан әткәй шалтырата. Балаларны сагынган, алып кайтуымны сорый. Эш күп-леккә сылтап, киләсе атнада кайтырга сүз бирдем. Чынлап та, эштән китә алмый идем. Икенче ялларда, нәкъ минем туган көнемдә әткәй үлдә. Шул вакытта балалар белән кайткан булсам, исән дә булыр иде, дип өзгәләнем. Ике елдан соң әнкәй дә үлеп китте. Аны абыем белән киленебез тәрбияләде. Мәңгә рәхмәтлемен. Ләкин әниемне җирләргә дә кайта алмадым... Язмыш бу хаталарым өчен сыный. Туганнар, күршеләр мине күпме генә гаепләсә дә, нәрсә кичергәнәме аңламыйлар шул...

Акылга утырган Лилиягә язмышы зур бүләк ясый. «Приют»тагы якыннары аны гаиләле итү турында хыяллана. Йөрәккә боерык биреп булмый шул. Үзе дә ун елдан артык гаиләсез яшәгән Азат Лилиягә күз ташлый. Менә алар ике ел матур гаилә булып гомер кичерәләр.

– Дөньяда мондый ир булганын беркайчан да белмәс идем. Икенче тапкыр кияүгә чыгармын дип уйлаганым да булмады. Азатыма рәхмәт. Минә ничек бар, шулай кабул итте. Улларымы да ярата, гел ярдәм итеп тора. Азрак кәефсез йөргәнәме күрсә дә, балалар янына кайтып килик, ди. Улларым да, әтибездән күрмәгән игътибарны тоябыз, дип, рәхмәт укый. Ләкин никах укыткач, кайнаана ничек әйтергә белми йөрдем. Сүз иярә үз чыгып, җайлап кына әйттем. Аңлады... Аңа үз улы якин шул. Кызганыч, ул тормышын харап итте. Яхшыга алып бармаячагын белсә дә, эчүен ташламады. Балалар да үпкәли шуңа.

Балалары турында сөйләгәндә күз яшьләрен тыя алмый Лилия. Нинди генә көчле рухлы булса да, сабыяларын сагинуын, аларны калдырып чыгып киткәнә өчен үзенә булган үпкәсен яшерә алмый.

– Балалар өчен дип, үзенең корбан итү дәрәҗә түгел. Менә мин бүген бөтенләй дә булмаска мөмкин идем. Әйе, мин балаларыма кирәк вакытта яннарында булмадым. Ләкин мин исән! Үзем алардан еракта булсам да, уллары гел йөрәгемдә!..

Язмыш ничек кенә сынаса да, алга таба яшәргә кирәк. Мин бүген бар! Мин исән!

МӘСКӘҮНЕ ТӨЯП КАЙТТЫМ

Хатын-кыз дөньясы бик серле ул... Әйе, без – гажәеп кызык затлар. Ир-атлар гына түгел, кайчак үзөбезне үзөбез дә аңламыйбыз. Андый мисаллар – адым саен...

Эльмира ЗАКИРОВА

Ура! Мин Мәскәүгә китәм! Бер айга! Баш редактор журналистлар курсларына укырга жибәрә! Бу әле минем балалар журналында эшләгән еллар, жай чыгу белән «Татарстан» поездына утырып Мәскәүгә киём-салым, косметика алырга йөргән чаклар.

Әллә кая жир читенә киткәндәй, шул сәфәргә жыена башладым. Сумкага журналларыбызны тутырам (күрсеннәр нинди матур журналлар чыгарганыбызны!) «Пионерская правда» өчен язылган мәкаләмнән рус теленә тәржемәсен сумкага шудырам (берничә язманы да алып килергә кирәк, диделәр). Күчтәнәчкә чәкчәк (белмим, кемгә бирермен. Һәрхәлдә, Казаннан Мәскәүгә баручылар күчтәнәчкә чәкчәк тыкмый калмый!) Туфли, берничә күлмәк, джинсы, футболкалар... Һәм, әлбәттә, заказлар тулы блокнот. Әйе, әйе! Эштәгеләр Мәскәүгә китүемә үземнән дә ныграк сөөнде бугай. Күлмәкләр, босоножкалар, кроссовкалар, ботинкалар, курткалар алып кайтырга кушып, чират торып блокнотка үз размерларын әйтеп яздыра башладылар.

Фэйрүзгә кофта кирәк икән. 44 нче размер таман гына булачак, ди. Фотограф Рәстәм өзми-куймый фотостудия, цифрлы фотоаппарат турында сөйләп тора. Ә урамда – XX гасыр гына әле: пленкалар заманы. Кибетләрдән таба торган түгел. Слайдлар төшерә торган кодак пленкалары аз-маз элэккәли шунда. Рәстәм хыялындагы чит ил фотоаппаратларын да спекулянтлар, фарсовщиклардан гына табып була. Котым очып: «Мин фотоаппарат ала белмим», – дигәч, кычкырып көлеп жибәрә дә: «Юк, мин аны кушмыйм. Эктахром пленкалары гына алып кайтырсың», – ди. Каядыр «Маяковская» метро станциясе ягында «Фототовары» магазины бар ди, мин шуннан эзләргә тиеш булам икән. Әлфия 6 яшьлек улы өчен бер-ике малайлар күлмәге, уенчыклары өчен батарейкалар, «Кубик Рубика»ны куша. «Детский мир»дан алырмын. Улыма да машина йөртәргә өйрәтә торган, бөтен малайларның күзен кыздырган «За рулем» өстәл уенын алып кайтам дип ышандырдым бит. Сеңлем шалтырата: «Эче мехлы, тышы плащ кебек пальто алып кайт әле, миңа таманы «Детский мир»да була икән», – ди. Иремә – кышкы ботинкалар, аның студент сеңелләренә ялтыравыклы польский босоножкалар кирәк булып чыкты. Тагын... Мәскәүгә баручыларга «Бодрость» чәе, «Москвичка» карамельләре, кофе, апельсиннар алырга кушалар. Тагын помада, тушь, «Быть может» духилары... «Ярар, ярар! Алам, алам!» – дим. Үзем вокзалга ашыгам...

...Метродан «Комсомольская»дан «Ждановская» (хәзер «Выхино») станциясенә кадәр барасы да, 197 нче автобус Юность урамындагы ВКШ дип аталган югары комсомол мәктәбенә китерә дә житкәрә. Журналистлар укуына СССРның бөтен республикаларыннан килгәннәр! Мин латыш кызлары белән бер бүлмәдә. Менә бәхет! Күршәдәге тулай

торакта үзөбезнең Фирая да бар бит әле! (Бер елга укырга килгән журналист Фирая Бәдретдинова «Пионерская правда»да стажировка уза.) Атаклы журналистлар, сәясәтчеләр безгә лекцияләр укый. Кайбер көннәрәбез редакцияләрдә уза. Дәресләр тәмамлануга, көн саен метрода «Кузнецкий мост»ка кадәр барып, «ЦУМ», «ГУМ», «Детский мир»ларны айкыйм. Сеңлем кушкан теге пальтога «Детский мир»дагы чиратны күрсәгә-е-еэ! Икенче каттан өченче каткача! Учка чират номерын язалар! Мин 93 нче! Киеп карап, тәки алдым! Ә Фэйрүзгә яраклы кофтаны «Лейпциг» магазиныннан таптым. Зәп-зәңгәр, бик матур! Ошатачак! Бер көнне – «Будапешт»та, икенче көнне «Белград»та, өченче көнне – «Ванда»да... Арып-талып, әмма бик канәгать кыяфәттә бүлмәгә кайтып керәм дә кемгә нәрсә алуымны сөйли башлыйм. Кызлар көлә: «Ә кайчан үзгә аласың?» – диләр. Белмим, нигәдер Мәскәүдә тизрәк уйлый, жәһәтрәк кыймылдый башлайсың. Анда тизлек, темплар башкача. Фирая инде «москвичка»га әйләнгән: әле Демис Руссос концертына, әле Лужникка фигуралы шуу турнирына алып китә. Ваганьково, Новодевичьяларга барып чыгабыз. Минем дилбегә бие заказларны бергәләп тә үтибиз.

...Кайтып китәр көн дә житте. Тик... бу кадәр әйберне ничекләр күтәрермен?! Зур юл сумкасы, ике пакет шыглап тулды. Ә сыймый калган кроссовкалар, китаплар, «За рулем» почмакта кечкенә бер өем ясап, нәүмизләнеп тора һаман. Мине озатырга җыенган Фирая да шаккатты. Төргәкләрне жайлап, үзенчә тутырып карый – сыеп бетми. Ул мине «Вешняки» универмагына тагын бер зур сумка алырга йөгертә. Тизрәк, тизрәк! Поездга да өлгерәсе бар! Ниһаять!.. Икебезнең дә кулларда икешәр пакет, зур сумкалар. Казан вокзалына метрода башта «Таганская»га кадәр барасы, аннары «Кольцевая»га күчәсе, болгавыр «Комсомольская»да төшәсе... Уф!.. Вокзалга электричкада китәбез. Вагонга кереп утыргач инде жиңел сулап куям. Бөтен Мәскәүне төяп кайткач соң ни...

СӘЙЛӘННӘРДӘН ТЕЗГӘН ӘКИЯТ

Динара ӘХМӘТ

Өздереп сандугачлар сайрый, берсеннән-берсе зифа яшел каеннар күзне иркәли, әнә агачлар арасына качкан Шүрәленең дә күзләре ялтырый, Былтыры да, балтасын кыстырып, урманга юл алган. Алтын тараклы Су анасы да, Кәжә белән Сарык та, бүреләр дә монда, пар атлар да туп-туры Казанга юл тоткан... Юк, Тукаебыз китабын укып утыруым түгел. Әкияткә дә килеп эләкмәдем. Ә чынбарлыкта, үз күзем белән күргәннәрне сөйлим. Сәйләннән үрәп ясалган «Тукай илендә» кунакта без.

Тукай ижатын белмәгән, яратмаган кеше юктыр... Ләкин аңа кечкенәдән үк жаны-тәне белән гашыйк булып, ижатына, чын мәгънәсендә, жан өрәп, аны мәңгеләштерүгә зур өлеш керткән ижади кешеләр дә шактый. Мөсәмирә апа белән Вакыйф абый Сәлиевләр өенә килеп эләккән кеше Тукайны тагын да тирәнрәк өйрәнә алыр иде. Әнә очы кадәр сәйләннәрдән ябыштырып кына түгел, ә чигеп, үрәп ясалган кул эшләреннән зур күргәзмә залы ачарга мөмкин. Бөртекләп жыеп эшләнгән матурлык белән якыннан таныша башлаганчы, гажәеп талантлы кешеләрнең тормыш юллары белән кызыксынам...

Сугыш чоры балалары алар. Тормышның бар авырлыкларын да

күреп, ачлы-туклы заманда, юкны бар итеп яшәгән кешеләр. Икесе дә күрше төбәк Чувашиядән. Шыгырдан авылы кызы Мөсәмирә апа якындагына урнашкан күрше Тимәш авылында еш кунак булган. Кызыкка Вакыйф абый балачактан күз салып куйган, бергә уйнап үскәннәр. «Барыбер Мөсәмирәгә өйләнәм», – дип әйткән сүзләрен бүтән дә кабатлап: «Һәм беркемгә дә бирмәдем, өйләндем. Шөкер, 55 елга якин иңне-иңгә куеп яшибез», – диде Вакыйф абый.

– Татарстаннан читтә яшәүче татарлар өчен әдәбиятыбыз, сәнгатебез дөньясы аеруча кадерле. Кечкенәдән Тукайга гашыйк булып үстем. Әти-әнием аның шигырьләре, жырлары аша тәрбияләде. Әни бик

оста тегүче иде. Өйне дә үзезбез теккән, чиккән кул эшләре белән бизи идек. Ә мәктәптә ана теленә карата мөхәббәтне укытучылар сөндереп үстерде. Татар жыры ишетсәк, бөтен эшбезне ташлап тыңлый идек. Тукайга гашыйк булып үсүемә сөенеп туя алмыйм. Аның ижаты кешелекле, эш сөючән, намуслы булырга, кеше әйберенә кызыкмаска өйрәтте. Нинди генә авыр вакыт булса да, Тукайны искә төшерә идем. Үл бирешмәгән, түзгән, дип юата идем үземне, – дип дулкынланып сөйли Мөсәмирә апа.

Казан педагогика институтын тәмамлаган Мөсәмирә апа, сайлаган һөнәренә тугры калып, укытучы булып эшли. Башта мәктәптә бала-

ларга белем бирә, аннары хезмәт юлын Казан медицина көллиятендә директор урынбасары вазыйфасында дәвам итә. Вакыйф абый дингез флотында хезмәт итеп, башта фәнни институтта, аннары секретный заводта бик җаваплы вазыйфалар башкара. Кызлары Диләрә белән Лилия дә изге һөнәр ияләре – медицина юнәлешен сайлаганнар. Ләкин кайсы гына өлкәдә хезмәт куйсалар да, гаиләләре белән кул эшләреннән башка тора алмыйлар.

Үз балаларына да, укучыларына да, хәзер инде оныкларына да Тукай ижаты аша тәрбия биргән ханымны бу ижәт эшләренә шагыйрьгә булган мәхәббәтеннән бигрәк, тормышындагы зур югалту алып килә. Әнисе вафатын әтисе бик авыр кичерә. Озак еллар матур пар булып яшәгән әти-әнисен бер тапкыр да изге догасыннан калдырмаган Мөсәмирә апа бу вакытларны үз дә күз яшьләре белән искә ала. Әтисенең хәсрәткә бирелгән күңелен берәз булса да күтәрү өчен нишләргә белмәгән кызының төшенә чигелгән түбәтәйләр керә.

– Әле сәйлән белән чигелгән түбәтәйләр юк иде. Дөресен әйткәндә, сатып аласым да килмәде. Шуңа тиз арада түбәтәй тегү курсларын тәмамладым да, тимерчыбыктан сөйләннәр ясап, үз кулымнан эшләнгән түбәтәйне әтиңең башына кидерттем. Соңрак башка төрдәгеләрен тегеп бүләк итсәм дә, салып, шушы беренче түбәтәйне кия торган булды һәм соңгы көннәренә кадәр шуның белән генә йөрдө.

Вакыйф абый Колшәриф мәчетен чигеп ясау конкурсы турында ишетеп ала да, оста куллы хатынын катнашырга өнди. Чигү өчен станок ясап бирә, башка ир-ат эшләрен дә үз кулына ала. Рамнар әзерләү, агачтан, тимердән кирәк-яраklar ясау, иң мөһиме: илһамландырып, ышандырып, ярдәм итеп тору – Вакыйф абый эше.

– Колшәрифне эшләп бетергәч, төне буге йоклый алмадым. Шуның манарасыннан азан тавышы ишетелә кебек тоелды. Гомумән, миңа идеяләр төнлә килә, төшемә дә керә, аннары уянып китәм дә хыялланып

ятам. Шул хыялларны чынбарлыкка әйләндерәм. Үзем чигеп ясаган «Айга менгән Зөһрә кыз» картинасында да Зөһрә, күлмәкләрен җилфердәтеп, салмак кына атлый кебек. Хәтта агачлар шаулавы, айның серле елмаюы да сизелә. Сара Садыкованың 100 еллык юбилеега сәйләннән чигеп ясалган портреты да җанлы кебек чыккан иде. Бер рәссам карандаш белән генә рәсем ясап биргән иде, мин аны чиктем. Ул Тукайның балачагы узган Кырлай авылы булып чыкты. Шул эшләргә күрәп, якташлары хәтта елап җибәргән иде.

Дөрестән дә, Тукай арабызда кебек. Әнә Мөсәмирә апа чигеп ясаган зур портреты аша серле елмая. Уйчан күзләреннән сөөнеч чаткылары күренә. Әйтерсез, ижәтының нәкъ шушы юнәлештә килчәк буынга тапшырыласына сөөнеч тора. Вакыйф абыйда да шагыйрьлек сәләте ачылган. Хатыны Тукай шигырьләрен сәйләннән «үрсә», ул сүзләрдән шигырьләр «тезә». Һәр кул эшенә – бер шигырь! Менә шундый ижади тандем булып яши алар.

Соңгы елларда бер-бер артлы ике инсульт кичергән Мөсәмирә апаның йөрәгенә авыр операция ясаганда инде өметләрен өзгән табиблар да мөҗизага ышана – ул исән кала. Шушы авыр сынаулардан соң да матурлык тудыруын дәвам итә ул.

Эшлисе килмәгән вакытларда каян көч табасыз дигән сорауыма аптырап ук калды.

– Без эшләп үскән, авырлыкларны да эшләп җингән балалар. Арымыйм, киресенчә, көч кенә җыям. Җырлый-жырлай, рәхәтләнеп эшлим. Хәзерге балалар да эштән курыкмасын иде. Табиғаттә үскән, хезмәт сөйгән балаларның күңелендә начарлык булмый. Шушы кул эшләрем алдагы көндә балаларны тәрбияләрлек булсын иде. Эшләремне чит илләрдән сорап килүчеләр булды, күбесен бүләк иттем. Ләкин төп эшләрем Татарстанда калырга тиеш. Шушы теләкләремне хуплаган иремә, кызларыма, кияүләремә, оныкларыма рәхмәт. Һәркайсы – минем таянычым, ярдәмчәм.

БИТ ОЧЫМДА МИҢЕМ БАР...

Тән тиресе организмдагы иң зур орган булып санала. Беренче чиратта, ул безнең тышкы барьерыбыз, безне тышкы тирәлек зарарыннан саклый. Теләсә кайсы орган кебек, тән тиресенә дә төрле чирләр яный, шул исәптән, яман шеш чире дә. Татарстанда тире яман шеше онкологик авырулар арасында беренче урында тора. Беренче карашка гап-гади тоелган миңнәр дә гомер өчен куркыныч тудырырга мөмкин. Бу чирдән ничек сакланырга, иң беренче чиратта нәрсәләргә игътибарлы булырга – әлегә язма шул хакта.

Ләйсән ГАЛИӘСКЭРОВА,
Тире һәм венерологик авырулар
республика клиник
хастаханәсенең профессиональ
компетенцияләр үзәге
житәкчесе, табиб-онколог,
табиб-дерматовенеролог

● БЕЛЕП ТОР

Ультрашәмәхә нурланышның иң көчле вакыты көндәзгә уникаль. Бу вакытта кояшта озак йөрмәскә киңәш ителә. Иртәнге унга кадәр һәм кичке дүрттән соң кояшның активлыгы кимрәк.

Тире рагының иң агрессив төре – меланома. Элек меланома, нигездә, тәннең ачык урыннарында: бит, муен, изү, кул һәм беләкләрдә була дип санала иде. Хәзерге тикшеренүләр моның ялгыш фикер икәнен раслады. Меланома тәннең теләсә кайсы, хәтта киём астында гына була торган өлешләрендә дә барлыкка килә ала. Меланомадан тыш, тән тиресендә базаль күзәнәкле һәм яссы күзәнәкле (плоскоклеточный) яман шеш тә булырга мөмкин. Болар меланома кебек үк агрессив түгел, бик сирәк очракта гына метастазлар бирә. Меланомадан аермалы буларак, алар тәннең ачык урыннарында ешрак очрый.

БУ МӨНМ

Тәндәге миңнәрне ай саен карап, күзәтеп торырга кирәк.

Әгәр миңнәр:

- төсен үзгәртсә;
- зурайса яки кечерәйсә;
- төсе тигез булмаса (бер урыны караңгырак, икенчесе ачыграк төстә);
- контуры үзгәрсә яки тәнгә контуры тигез булмаган миңнәр чыкса;
- канаса;
- миңнәрдә эрозия барлыкка килсә, кичекмәстән дерматологка күренергә кирәк.
- Карандаш очындагы бозгычтан зуррак миңнәргә аеруча игътибарлы булырга киңәш ителә.
- Базалиома һәм яссы күзәнәкле яман шеш алсу тап кебек кенә башлана.

ТИРЕ ЯМАН ШЕШЕН БУЛДЫРМАС ӨЧЕН НИШЛӘРГӘ?

Яман шешне кисәтүнең бер юлы – тәндәге миңнәрне гел күзәтеп тору һәм аз гына үзгәреш булса да кичекмәстән табибка күренү. Гомумән, сәламәт кеше дә елга бер тапкыр дерматологка күренергә тиеш.

Икенче юлы – тән тиресен кояштан каплау: кара күзлек, киң кырлы эшләпә һәм озын жиңде киёмнәр кию.

Өченче юлы – тирене кояшның ультрашәмәхә нурланышыннан саклый торган SPF кремнар куллану. Аларны бары язын һәм жәен, анда да чалт аяз көнне һәм көнозын кояшта йөргәндә генә кулланырга кирәк дип уйлаучылар ялгыша. Без яшәгән төбәктә кояшның ультрашәмәхә активлыгы иртә башлана һәм ул шактый ук югары. Ультрашәмәхә индекс 2 һәм аннан югарырак булганда кояштан саклый торган кремнарны урамга чыккан саен сөртәргә кирәк. Әлегә индексны һава торышын күрсәтүче сайтлардан карарга мөмкин. SPF кремнарны дөрес итеп куллану да әһәмиятле. Алар төрле була: SPF 15, SPF 30... Бу сан зуррак булган саен, крем тирене яхшырак саклай дигән сүз түгел. Әлегә сан тирене ультрашәмәхә нурланыштан саклау вакытын гына белдерә. Ул зуррак булган саен, кояшта озаграк йөри аласыз.

ХӘТЭРЛЕК ФАКТОРЛАРЫ

Әлегә факторларның берсе генә булса да, дерматологка ярты елга бер тапкыр күренеп тору мөһим.

- Нәселдә яман шешнең кайсы да булса берәр төре белән авыручылар булу.
- Балачакта тәннең кояшта пешүе. Кояшта йөргәннән соң тәннең кызаруы да тиренең 1 нче стадиядә пешүен аңлата.
- Солярийда кызыну. Ясалма ультрашәмәхә нурлар шулай ук зарарлы.
- Тәндә миңнәр күп булу. Клиник рекомендацияләр буенча, миңнәр 100 дән артып китсә, табибка ешрак күренергә киңәш ителә. Ләкин миңнәр 100 дән кимрәк булганда табибка күренмәскә дигән сүз түгел бу.
- Пациент ПУВа дәва алса (мәсәлән, псориаздан шундый дәва чарасы билгеләсәләр).
- Тән тиресенең 1 нче һәм 2 нче фототипка каравы, ягъни аксыл төстә булуы. Аксыл тирегә ультрашәмәхә ныграк тәэсир итә.

Кадерле укучылар!
«Сорау–жавап»
сәхифәсенә сездән
сораулар кабул итәбез.
Пенсияларне билгеләү
яки хокук өлкәсенә
кагылышлы сорауларыгыз
булса, безгә юллагыз.
Аларга Россия Социаль
фонды белгечләре һәм
юристлар җавап бирәчәк.
Үзегезне борчыган
сорауларыгызны –
8 (843) 2-22-09-77
телефоны аша,
420066, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы,
2 нче йорт адресы буенча
яки
ssuum@yandex.ru электрон
адресына «Сорау–жавап»
дип язып җибәрә аласыз.

Сорауларга юрист
Салих ГАЙНЕТДИНОВ
җавап бирә.

Кешенең балалары, ире яки хатыны, әти-әнисе булмаган очракта милкә ничек һәм кемнәр арасында бүленә?

Әгәр ул кеше васыять язып калдырмаган булса, аның мирасы закон буенча түбәндәгечә бүленергә тиеш: беренче чиратта – ире яки хатыны, балалары, әти-әнисе, оныклары; икенче чиратта – әби-бабалары, bertуганнары (шул исәптән, тулы булмаган bertуганнары да), bertуганнарының балалары; өченче чиратта – әти-әнисенә bertуганнары, әти-әнисенә bertуганнарыннан туган балалар (двоюродныйлар); дүртенче чиратта – әби-бабаларының әти-әниләре (карт әби-бабалары); бишенче чиратта – bertуганнарының балаларыннан туган балалар (двоюродный оныклар, әби-бабаларының bertуганнары (двоюродный әби-бабалары); алтынчы чиратта – туганнан туган оныкларының балалары, туганнан туганнардан туганнарның балалары, туганнан туган әби-бабаларның балалары; җиденче чиратта – үги балалары, үги әнисе яки үги әтисе.

Мирас кабул итү чират буенча бара. Мәсәлән, мирасны беренче чиратта кабул итә торган туганнары булса, икенче чираттагы туганнары чакырылмый. Алар булмаганда яки мирасны кабул итүдән баш тартканда гына икенче чираттагы туганнар чакырыла.

Сезнең очракта, мирасны беренче чиратта кабул итүчеләр булмаса да, икенче чираттагы туганнары бардыр. Алар да булмаса, мирас кабул итәргә өченче чираттагы туганнар чакырыла.

Вафат булган кешенең мирасын кабул итәрлек бер туганы да булмаганда (хәтта ерак туганы да), ул очракта милкә муниципаль милеккә күчә.

Балалар йортынан опекага алып үстергән улым 40 яшендә вафат булды. Гаиләсе юк иде. Хәзер аның фатирына башка гаиләдә үскән bertуган апасы дөгъва белдерә. Улымның фатирыннан миңа да өлеш чыгарга тиешме? Мин аның үстергән әнисе бит.

Аңлавымча, улыгыз васыять язарга өлгермәгән. Бу очракта аның апасы – мираска беренче чиратта хокукы булган кеше, ә сез – җиденче чиратта гына, һәм закон буенча мирас апасына булырга тиеш. Ләкин соравыгыздан шул аңлашыла: сез инде пенсия яшендә. Әгәр кимендә бер ел улыгызның иждивениесендә яшәвегезне һәм улыгызның ярдәме тормышыгыздагы төп чыганаك икәнен расласагыз, улыгыздан калган мирасның яртысын алырга сезнең дә хокукыгыз барлыкка килә, ягъни аның мирасы икегә – апасына һәм сезгә бүленә. Россия Федерациясе Гражданның кодексының 1148 нче маддәсе нигезендә, вафат булган кешенең хезмәткә яраксыз иждивенецлары аның мирасын туганнары белән бергә бүлешеп кабул итәргә хокукы. Һәм тагын шуны әйтергә кирәк: мәрхүм үзенең милкән башкаларга васыять итсә дә, аның иждивениесендә булучыларга бу мирастан барыбер өлеш чыгарыла. Иждивениедә булуны кайчагында суд аша расларга туры килә.

Вафат булган кешенең мирасы опекунына кала аламы?

Әгәр дә опекун аның туганы икән, мирастан аңа да өлеш чыга ала. Бу очракта опекун статусы түгел, ә вафат булган кеше белән опекун арасындагы туганлык мөнәсәбәтләре мөһим. Әгәр мәрхүмнең ире яки хатыны, балалары, әти-әнисе булса, мирас алар арасында бүленә.

Вафат булган кеше сау чагында нотариуста раслатылган васыять язып, милкән опекунына калдырам дисә, бу очракта милкән опекунныкы була. Ләкин васыятьне язган чакта кеше акыл ягыннан кимчелексез булырга тиеш. Суд тарафыннан «недееспособный» дип танылганнан соң язылган васыятьләр законлы түгел.

Бала чагында опекага алынган кеше, үскәннән соң мирасын опекунына васыять итсә, бу очракта ул үз көчендә була.

КУНАК ЭТИКЕТЫ

Кунакка бару, кунаклар кабул итү – тормышыбызның аерылгысыз бер өлеше. Бергә үткәргән вакыт уңай эмоцияләр генә китерүен телисезме? Ә бит аның үз кагыйдәләре дә бар. Аларны этикет буенча эксперт Айсылу ГАРИПОВА аңлата.

Кунакка чакыруга тиз арада җавап бирү яки аны кире кагу нигә мөһим?

Бу хужаларга чараны яхшырак оештырырга ярдәм итә. Шулай ук вакытны һәм чакыручыларны хөрмәт итүгезне күрсәтә. Чакырган җиргә бара алмыйсыз икән, озакка сузмыйча, бу хакта әдәп саклап хәбәр итегез.

Кунакка алдан килү дә ярамый

Кунакка чакырылган вакыттан алда килү дә дәрәс булмас. Юкса хужаларны уңайсыз хәлдә калдыруыгыз бар. Артык соңга калып, көттереп тору да матур күренеш түгел.

Күчтәнәч

Кунакка буш кул белән бармагыз инде. Символик бүләк йә күчтәнәч итеп өстәлгә чәй тәмә булса да алыгыз. Кыйммәтле бүләкләр биреп тә хужаларны уңайсыз хәлдә куймагыз.

Хужабикәгә ярдәм итү

Хужабикәгә ярдәм итәргә теләсәгез, үзеннән рөхсәт сорагыз. Күпләр аш бүлмәсендә читләрнең йөрүен охшатып бетерми.

Өстәлдә өстәмә соуслар яки тәмләткечләр сорау ярыймы?

Өстәмә соуслар яки тәмләткечләр сорау – ризыкның сыйфатына канәгатьсезлек күрсәтү дип кабул ителергә мөмкин. Хужаларның сыен хөрмәт итеп, тәкъдим ителгән ризыктан канәгать булып утыру күркәмрәк.

Ялгыш кына әйбер ватсагыз...

Кунакта чакта ялгыш кына берәр нәрсә ватсагыз, иң элек илтифатлык белән гафу үтенегез. Аннан соң ватылган әйбер урынына нәрсә бүләк итәргә мөмкин булуы белән кызыксыныгыз. Бу очракта акча тәкъдим итү урынсыз, иң яхшысы бүләк бирү.

Кайтып китү

Кунактан вакытында кайтып китә дә белегез. Иң яхшысы – бер-ике кунак киткәннән соң йә барысы белән бергә чыгып китү. Соңга кадәр утыру яхшы булмас. Һәркемнең үз режимы. Әле бит кунакларны озатканнан соң хужаларга җыештырырга да кирәк. Әгәр сез хужаларга бик якин булсагыз йә кыстасалар гына озаклап та утыра аласыз.

КУНАКТА НИШЛӘРГӘ ЯРАМЫЙ:

- киткәндә өстәлдән ризык җыеп алырга;
- килешсез киём киеп килергә;
- нинди дә булса ризыкка аллергия булу турында әйтми калырга;
- аш бүлмәсендә үзеңне хужабикәләрдәй тотарга;
- хужаларга кисәтү ясарга;
- әзерләнгән ризыктан гаеп табарга;
- кечкенә балаларны рөхсәтсез кулга алырга, аларга ризык бирергә;
- сәясәт, дини карашлар, шәхси мөнәсәбәтләр турында сөйләшергә;
- үзең турында гына сөйләп торып, бар игътибарны үзеңгә җәлеп итәргә.

Фото: Марина Мартюшева

ЭНЕРГИЯ ЖЫЯБЫЗ

Берниче ел элек галимнар зур дәрәжәгә ирешкән кешеләрнең эш тәҗрибәсен өйрәнеп, аларның эмоциональ энергиясе югары булуын ачканнар. Ашау-эчү, йоклау – жан саклау ғына, ә тулы канлы тормыш белән яшәү өчен җиңеллек, драйв, дәрт, күңелдә күбәләкләр очу кирәк. Ничек бу энергияне табарга соң?

● Позитив эмоциональ энергия туплагыз

Эмоциональ энергияне тотып карап булмый, без аны тоябыз ғына. Яшәү көчсезнең 70 процентын әлеге эмоциональ энергия алып тора. Аны тулыландыру өчен көнгә ике сәгать канәгатьлек китерә торган яраткан эшкә белән шөгыльләнәргә кирәк.

● Читләр фикереннән арыныгыз

Туганда ук билгеле бер энергиягә ия булабыз. Аны «нәсел программасы» дип тә атыйлар. Ул төрле кешедә төрлечә. Бу энергияне эти-әниләребез, туганнарыбыз формалаштырган фикерләр (установки) юкка чыгарырга да мөмкин. Мәсәлән, «Синең берни дә барып чыкмый», «Безгә зур акча килешми», «Булдыксыз нәсел»... Карар кабул итәр алдыннан икеләнәсез икән, үзегезгә сорау бирегез: «Кем сезне икеләнергә мәҗбүр итә?»

● Күп бурычлылыкны уйнаудан туктагыз

Берьюлы берниче эшкә эшләргә тырышып бик күп энергия сарыф итәбез. Эш сыйфаты төшә, ә төгәлләнмәгәннәре эчкә энергияне ашый. Шуңа күрә беренче чиратта мөһим булган эшләрне генә башкарырга өйрәнегез.

● Психосоматик авыруларыгызны ачыклагыз һәм җибәрегез

Күп табиблар баш авырту, гастрит, астма, югары кан басымы, остеохондроз, ашказаны-эчәк авыруларының күбесе психосоматика белән бәйле дигән фикердә. Нинди генә гаиләдә тусак та, яшәү барышында күңел җәрәхәтләре алсак та, организмның үз-үзен дәвалау сәләте бар. Ирекле энергия йөрешен булдыру өчен эмоцияләрне аңларга, аларны дәрәс белдерергә һәм негатив эмоцияләрне озак сакламаска өйрәнегез.

● Янәшәгездән энергетик вампирларны куыгыз

Энергетик вампирлар – сәламәтлектән, акчасызылыктан, һава торышыннан, бәяләрдән зарланучы кешеләр. Күп очракта бу сөйләшүләрдән соң хал китү, кәеф төшү, хәтта тамак кибү кебек үзгәрешләр сизәрсез. Аңдый кешеләр арасында якыннарыгыз – эти-әниләр, апа-абыйлар да булырга мөмкин. Аларга ияреп зарланмасагыз, позитив фикерләр белән бүлешсәгез, үзләрә дә сезнең дулкынга күчәр.

● Идеаль булырга омтылмагыз

Яхшы күңелле, игътибарлы, юмарт булыгыз, тик кеше сорамаһа, ярдәмгә ашыкмагыз. Әгәр чыннан да кемгәдер ярдәм кирәген күрәсез икән – булышыгыз, ул сезгә энергия бирер. Ә менә тиеш булганга ғына яхшы булырга тырышып йөрү – сезне «ашый». Перфекционизм белән чамалабрак: артык әйбәт булу – артык энергия сарыф итү ул.

● Тураеп басыгыз һәм дәрәс сулый башлагыз

Бөкрәябез икән, күп көчсез мускулларны тотуга китә. Бу вакытта дәрәс тә суламайбыз әле. Сулыш алу – борыннан булса һәм аны чыгаруга караганда кыскарак очракта ғына дәрәс. Тән буйлап дәрәс энергия йөрсен өчен йога белән шөгыльләнәргә һәм остеопатка күренергә киңәш итәм.

● Буш сүзләр азрак сөйләгез

Сөйләшү – күп энергия ала торган процесс. Кайвакыт сүз булсын өчен генә гәпләшәбез. Фикердәшләр, таяныч булырдай кешеләр белән аралашу, киресенчә, энергия бирә. Шул хакта уйланыгыз.

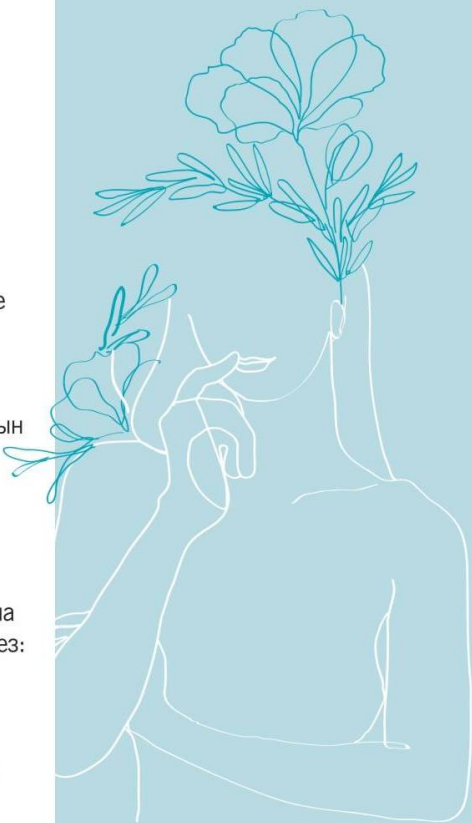
● Көнләшмәгез

Чит кеше тормышына күз салып, үзегезне алар белән чагыштыру – энергия сарыф итүнең бер юлы. Идеаль кебек тоелган тормыш алдагыч булырга мөмкин. Көн дәвамында уңышларыгызны күрегез һәм алар өчен Аллаһка рәхмәтле булыгыз.

● Үзегезне гафу итегез (сүздә түгел, гамәлдә)

Күңел түренә күз салсаң, анда үзеңгә гаепләү, үкенү кебек хисләр яши. Алар энергиябезне «урлап ята». Бу хакта күпме генә уйласагыз да, аны берничек тә үзгәртә алмыйсыз. Ә менә берәр яхшы гамәл кылып, үзегезне үстерә аласыз. Күңелдә туган һәр «гаепләнү»не яхшылык белән «ямап» куярга өйрәнегез.

Хөрмәт белән, психолог-коуч Илүзә ӘМИНОВА.

Кирәк

- уртача зурлыктагы бер тавык;
- 15–20 данә төше алынган каражымеш;
- 2 чәй кашыгы аджика;
- 2-3 тырнак сарымсак;
- ярты чәй кашыгы тоз;
- кашык очында гына кара борыч.

Рулетны каражымеш белән генә түгел, болгар борычы, корейча кишер, әстерхан чикләвеге белән дә әзерләргә мөмкин. Кайсы вариант та бик тәмле була.

Жимешле ТАВЫК рулеты

Бакчачылар һәм гөлләр яратучылар өчен Рәмзия ӘХМӘДУЛЛИНА яхшы таныш. Аның «Бакчачы Рәмзия» блогын көн саен 60 меңнән артык кеше карап бара.

Блогын нәкъ менә бакча үстерү серләренә багышлавы юкка гына түгел. «Жир эшен кечкенәдән яратам, – ди ул. – Әнием Нурия белән түтәлләр ясап, яшелчәләр үстерә идек. Казанда үз йортыбызны салгач, бакча белән чынлап мавыгып киттем. Яшелчәләр генә түгел, гөлләр үстерергә дә яратам».

Рәмзия – Балык Бистәсенең Олы Әшнәк авылыннан. Белеме буенча укытучы булса да, хезмәтен сәүдә белән бәйли ул. Ире Рифат белән ике малай, бер кыз үстерәләр. Улларының инде үз гаиләләре. Кызганыч, Рифатның гына гомере иртә өзәлгән...

Журнал укучыларыбызга бүген тәкъдим итә торган тавык рулеты – Рәмзиянең үзе уйлап чыгарып, күп еллардан бирле яратып әзерләгән ризыгы. «Элек гел заказга пешерә идем. Бәйрәм табыннарына күп сорыйлар аны. Сөз дә пешереп карагыз әле, һичшиксез, ошатаксыз», – ди блогер ханым.

Эш барышы

■ Тавыкны юып, яртылаш канатын, койрык бизен кисеп ташлыйбыз һәм түшеннән тотынып, тавык итен сөягеннән аралыйбыз. Моны тавыкның тиресен ертмыйча гына башкарырга кирәк. Рулет өчен киbettән алган яшь чебеш ите яхшырак.

■ Сөягеннән араланган итне тактага жәеп салабыз. Тиресе аста кала. Түш итен юкартып кисеп, тиресе күренеп торган, ите юкарак булган урыннарда капыйбыз. Итне чүкеч белән тапап йомшартабыз. Тапаган иткә төмәнчә тоз һәм кара борыч сибәбез.

■ Юка гына итеп аджика ягабыз. Аны яратмасагыз, якмаска да мөмкин, ләкин аджика белән тәмлерәк. Сарымсакны пресстан чыгарып яки вак угычтан уып ит өстенә сибәбез.

■ Төше алынган һәм яхшылап юылган каражымешләрне бер-берләренә терәп, тавыкның муен ягына бер генә рәт итеп тезеп чыгабыз.

■ Итне каражымеш тезелгән ягыннан тотынып, тәгәрәтеп төрәбез. Мөмкин кадәр тыгызрак итеп төрәргә тырышыгыз.

■ Жичсәне 40 см озынлыгында кисеп алып, урталай ярабыз. Шуңа рулетны куеп, тыгызлап төрәбез. Баш-башларын һәм уртадан ике жиреннән бәйлибез, берничә жиреннән тишкәлибез.

■ Рулетны табага куеп, таба төбенә 1,5 см булганчы су салабыз һәм 180 градуслы мичтә 50 минутлап пешерәбез. Мичтән алгач, тәмам суынып беткәнчә, өстенә сулы банка яки сулы кәстрүл куеп торабыз.

■ Суынган рулетларны 1,5 см калыңлыгында кисеп, яшелчәләр белән бизәп табынга чыгарабыз.

Ашларыгыз тәмле, табыннарыгыз мул, еллар имин булсын!

Фото: Анна Арахамия. Видео: Лилия Гәрәева. Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз. >>>

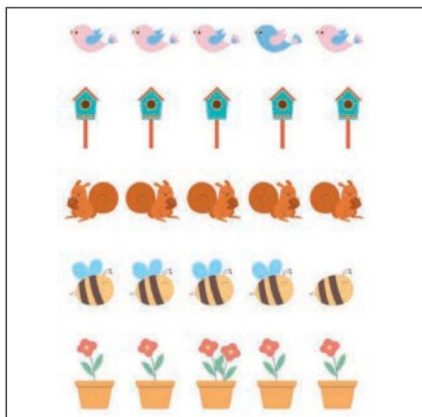
Сабыллар өчен зинен уеннары сериясен давам итәбез. Әлеге уеннар балаларның хәтерен, мантийгын, игътибарын арттырырга ярдәм итә. Кызыклы һәм мавыктыргыч булганга, бу дәресләр аларның үзләренә дә бик ошый. Бала предметларны төсләргә һәм төркемнәргә аерып, төрле объектларны бергә бәйләргә өйрәнә. Аерылып торган, артык предметларны табу игътибарлылыкны һәм анализлау сәләтен арттыра. Парлы предметларны табу исә күз белән кабул итүне, мантийкны үстерергә булыша. Болар барысы бергә баланы мәгълүматны кабул итәргә өйрәтә. Бу исә аңа киләчәктә гади биремнәрне хәл итүдән башлап, мәктәп программасын уңышлы үләштерергә ярдәм итәчәк. Уңышлар теләп, **Камилә ДИМӨХӘММӨТОВА.**

Рюкзак жыябыз

Рюкзакка әйберләрне төскә карап тутырабыз. Әлеге уен кызыктырак булсын өчен, маркет-плейстан ябышкак тасма (липучка) сатып алып, рюкзаклы битләрне, предметларны ламинатор аша уздырганнан соң, аларга шушы тасмадан шакмак кисеп ябыштырырга була.

Кайсысы артык?

Һәр юлда артык предметны табарга кирәк. Балага «охшаш», «охшаш түгел», «артык» дигән төшенчәләрне аңлатыгыз һәм теге яки бу предметның ни өчен артык булганын әйтегез.

Пирожныйлар

Десертлар арасынан пары булмаганын табарга кирәк. Балага бертөсле десертларны сызарга яки өйләндереп алырга тәкъдим итәргә мөмкин.

Рәсемнәрне сайттан алу өчен

Монда балагыз белән «Сөембикә» журналы өчен махсус яздырылган әкият тыңлый аласыз

БАЛАЛАР СӨЙЛӘШӘ

Рамазанга 3 яшь.

Ерак әбисе белән телефоннан видео аша сөйләшә. «Әбием, телефоныңның ишеген ач әле, синең яңга барасым килә», – ди ул, телефонга таба аягын күтәрәп. Әбисе «ишекне ачмагач», елап ук җибәрә: «Әбием, тартып ал инде мине!»

Гөлишатка 4-5 яшь.

Күрше Сатирә апа белән әбисенең чөкөрдәшәп чәй эчкәнән карап-карап тора да, күрше апасы чыгып киткәч: «Сатирә апа чәйнәми, йота гына», – ди. Авызында бер теше дә калмаган әби-нең ашавы балага шулай тоелган, күрәсең.

Энҗегә 3 яшь.

«Победа» маркалы машинага утырып, авылга чегәннәр әйбер сатарга килгән. Бу инде моннан 50 еллар элек булган хәл. «Нәнәм, – ди аңа апасы. – «Победа» машинасы белән чегәннәр килгән. Әйдә, капка эченә керәбез дә, капканы бикләп куябыз». «Помидулга утылып, чебеннәл килгән», – ди Энҗе үз телендә, башка балаларны да кисәтәсе килеп.

Илшатка 3-4 яшь.

Әле укый белми торган чагы. «Татарстан» журналының 2001 елгы бер санында республикабызның Беренче Президенты Минтимер Шәймиевнең фотосын бастырганнар. Әнисе Илшатка шул фотоны күрсәтеп: «Улым, бу кем?» – дип сорый. Ә ул бер мизгел дә уйлап тормастан, шартлатып: «Татарстан абый!» – дип әйтә сала.

Кучкар. Яңа профессиональ мөмкинлекләр көтелә. Эшегездә ижади фикерләү уңыш китерәчәк. Шәхси тормышыгызда эмоцияләргә игътибарлырак булыгыз. Якын кешеләрегез белән аралашудан шатлык кичерерсез. Сәламәтлекне кайгыртуга онытмагыз.

Үзгөзбау. Энергияле чор, моннан тиешенчә файдаланып калырга тырышыгыз. Финанс якны кайгырту алгы планга чыгар. Яңа инвестицияләр уңышлы булырга мөмкин, тәвәккәлләгез. Гаиләдә тынычлык һәм романтик мөнәсәбәтләр хакимлек итәр.

Игезәкләр. Социаль яктан активлыгыгыз сезне игътибар үзәгенә куяр. Яңа кешеләр белән танышу – киләчәк өчен менә дигән инвестиция булачак. Яңалыкка омтылучы Игезәкләргә таныш булмаган өлкәләренә ачу, яңа белемнәр үзләштерү уңыш китерер.

Кысла. Хисләренә контрольдә тотарга туры килер. Низаглардан сакланыгыз, беркем белән дә бәхәскә кермәгез. Мөһим карарлар кабул итүне башка вакытка калдырыгыз. Команда белән башкара торган эшләр уңышлы булыр. Шәхси планнарыгызның тормышка ашу ихтималы зур.

Арыслан. Үзегезне күрсәтергә менә дигән җай чыгар. Креатив проектларга алынудан курыкмагыз, башкарып чыгарга көчегез дә, сәләтегез дә җитәрлек. Финанс мәсьәләләрен хәл итү белән мәшгуль булырсыз. Табигатьтә йөрегез, ул җаныгыгызга тынычлык бирер.

Сәмбелә. Детальләргә игътибарлы булыгыз, язмыш сезгә детальләр аша юл күрсәтә. Эшегездә үз талантыгызны күрсәтер өчен мөмкинлек килеп чыгар, кыюрак булыгыз. Рухи яңарышка омтылырсыз. Якыннарыгыз белән низагга керүдән сакланыгыз.

Бизмән. Партнерлык мөнәсәбәтләре үзгәргә чыгар. Файдалы һәм озақ вакытлы килешүләр төзәрсез. Якын кешеләрегез белән мөнәсәбәтләренә ныгытыр өчен яхшы вакыт. Ял итү мөмкинлегенә чыкса, баш тартмагыз, сәламәтлекне кайгыртып алу зыян итмәс.

Чаян. Берәз киеренкерәк һәм ыгы-зыгылы ай. Җиң сызганып эшләргә туры килер. Ләкин сезнең моңа көчегез җитәрлек. Яңа белем алырга теләгән булсагыз, моңа бу айда керешегез. Хәзер башлаган эш уңышлы һәм сезнең өчен файдалы булыр.

Укчы. Сәяхәтләр, яңа кешеләр, яңа элементлар көтелә. Романтик хисләр бөтереп алып, бар дөньягыз ал төсләргә манылгандай булыр. Үз бәягезне күтәрү өстендә эшләгез. Кыюрак булу һәм берәз гына үзегез турында уйлау комачауламас. Яңалыклардан курыкмагыз.

Кәҗәмөгез. Төп көчегезне гаиләгезгә һәм йорт эшләренә багышларсыз. Якын кешеләрегезгә ярдәм итү күңелегездә канәгатьлек хисе уята. Эшегездә үзгәрешләр көтелми. Финанс ягыннан саграк булыгыз, әлегә зур чыгымнарны планлаштырмый торыгыз.

Сукояр. Яңа идеяләренә тормышка ашырыр өчен яхшы вакыт. Иҗтимагый эшчәнлеккә басым ясагыз, үзегез турында белгертү файдалы булачак. Элек биргән вәгъдәләрегезне искә төшерәчәкләр. Чишелеп бетмәгән мәсьәләләрен хәл итәргә туры килер.

Балыклар. Эчке дөньягыгызга күбрәк игътибар бирегез. Ял итеп алу комачауламас. Электкегә хисләр яңарып, үткәндәгә мөнәсәбәтләр әйләнеп кайтырга мөмкин. Бу сезгә кирәкме, юкмы – яхшылап уйлагыз. Хисләр киеренке, үзегезне кулда тоту өчен күп көч кирәк булыр.

йолдызнамә
апрель

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГӘРӘЕВА
әзерләде.

ВАТАН ЖАНЫ

Үл табигатебез сулышын, аның һәр халәтен искиткеч осталык белән чагылдыра. Картиналарын түземсезлек белән көтеп алучылар: «Киндерләр алдында басып торганда карлы кышның тулы тынлыгын да, яшенле көндәге күк күкрәвен дә ишеткәндәй булабыз, туфрак, тузан исенә кадәр сиземләнә... Һәр картинасы йөрәк тибешебезгә уңай тәэсирле!» – ди. Шулай, аның көзгә күктәге болытлары гына да меңнәрчә соры төсмерле! Ә мөһажирләр исә: «Аның хезмәтләрен күргәч тә күңел кылларыбыз тибрәлеп китеп, илне сагындан йөрәкләребез кысыла...» – дип тә өсти.

Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Рәссамнар берлеге әгъзасы, А. А. Пластов исемендәге Халыкара премия лауреаты, Россия Рәссамнар берлегенең «Духовность, традиции, мастерство» алтын медале, «Казанның 1000 еллыгы истәлегенә» медале иясе Ирек Нуретдинов 1953 елда Кизилда шахтёр гаиләсендә туган. Рәсемнәр ясауга һөвәслеге аны Чуваш дәүләт педагогика институтының сынлы сәнгать-графика факультетына китергән. 1976–1986 елларда ул Түбән Кама Шин житештерү берләшмәсенең баш рәссамы булып эшләгән. Аннары гаиләсе белән Ульяновск өлкәсенә күчкән. «Үндорыдагы В. И. Ленин исемендәге шифаханәгә рәссам-бизәүче итеп эшкә чакырылдым», – дип искә ала Ирек Харис улы. Хөрмәт иясә хәзер дә Прислонихадагы остаханәсендә ижат итә. Күп еллар буга әлегә авыл, Идел, Зоя матурлыгын үз киндерләрендә данлый. Ул хәйрия акцияләренә теләп кушыла, әсәрләрен Карсун туган якны өйрәнү музеена, Карсун сынлы сәнгать мәктәбенә, Ульяновск шәһәренең сугыш ветераннары госпиталенә, «Языковлар утары» музей комплексына, урта мәктәпләргә бүләк итте инде.

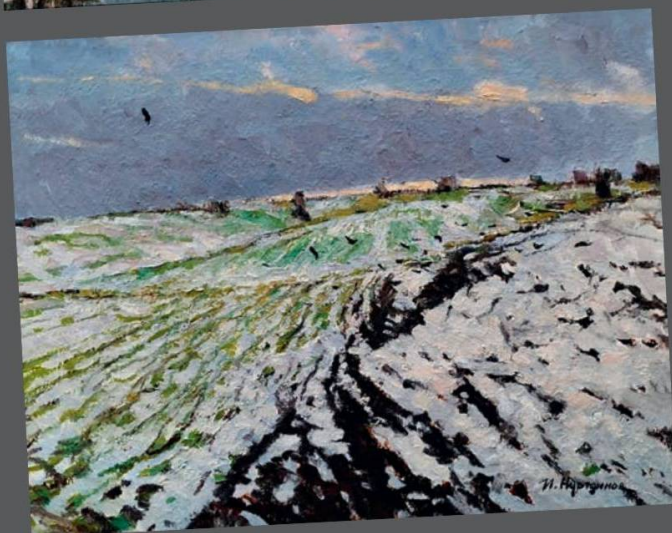
«Себер төбәгенең данлы кешеләре», «XXI гасыр рәссамнары» энциклопедияләре, «Сембер-Ульяновск төбәгенең танылган шәхесләре» портретлар галереясы, төрле альбомнар шушы рәссам сурәтләре белән дә тулыландырылды.

Ирек Нуретдинов – «Пластов көзе» халыкара ассамблеясе тарафыннан тапшырылуы А. А. Пластов исемендәге халыкара премия буенча экспертлар советы әгъзасы, «Прислониха – рәссам А. Пластов ватаны» халыкара пленэрының, Карсунда узучы «А. Пластов жире» Бөтенроссия пленэрының алыштыргысыз житәкчесе. Ульяновск өлкәсендәге Татар милли автономиясе башкарма комитеты әгъзасы буларак та актив эшчәнлектә, Тукайга багышлап үткәрелүче рәсем бәйгесенең жюри рәисе вазыйфаларын да башкара. Талантлы рәссам-импрессионистның әсәрләре 77 Бөтенсоюз, Халыкара, Бөтенроссия, республика, төбәк күмәк күргәзмәләренә, 150 дән артык өлкә күмәк күргәзмәләренә эленде, 100 дән артык шәхси күргәзмәсен ачты.

– Хатыным Нурия дә – ижатымны югары бәяләүчеләрдән. Кызларым рәссам түгел, ә менә бер оныгым, шөкер, дизайнер һөнәрен сайлады, – ди рәссам куанып.

Өлкә сынлы сәнгате мирасын формалаштыруга, иң яхшы сәнгати традицияләргә тагы да үстерүгә тырышылык куючы милләттәшебез – Ульяновск житәкчелеге, Россия Федерациясе Мәдәният министрлыгы, өлкәнең Мәдәният һәм мәдәни сәясәт министрлыгы тарафыннан зурланган шәхес. Останың Ватан образлары белән бәйләшедевр картиналарыннан торган ижаты Россия рәсем сәнгате тарихына да алтын хәрәфләр белән уелган.

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

Ирек НУРЕТДИНОВ

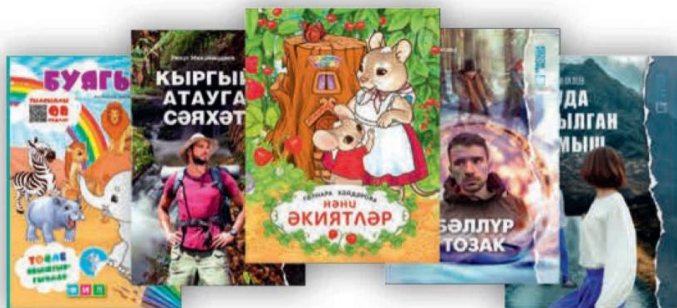
«ТАТМЕДИА» БАСМАЛАРЫ МАРКЕТПЛЕЙСЛАРДА

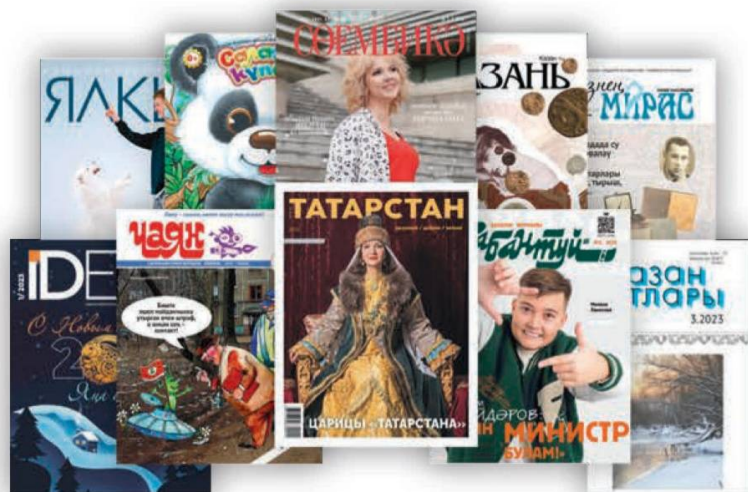
БЕЗНЕ НИЧЕК ТАБАРГА?

Q TATMEDIA →

КИТАПЛАР

ЖУРНАЛЛАР

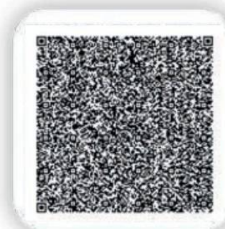
ТӘБРИКЛӘМӘЛӘР

OZON

Я Маркет

WILDBERRIES

Реклама. 16+. АО «ТАТМЕДИА». Адрес: 420066 Казань шәһәре, Декабристов ур., 2 нче йорт. ГРН 1071690057834

